

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

Pařížská světová výstava 1900

The Paris Exposition Universelle of 1900

Autor: Karel Markvart

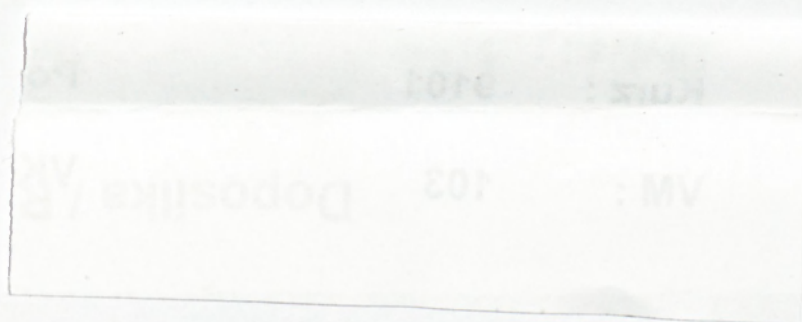
Vedoucí DP: doc. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

Rok: 2009

Čestně prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracoval sám a použil jen
uváděné prameny

Karel Markvart

Čestně prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vykonal sám a použil jen uvedené prameny

Chtěl bych poděkovat především docentu PhDr. Jiřímu Pokornému, CSc. a profesoru Stéphanu Reznikowovi za cenné konzultace, rady a připomínky, dále pak všem pracovníkům navštívených archivů, zvláště Archivu Hlavního města Prahy, Státního oblastního archivu a Archives Municipales ve francouzském Perpignanu za jejich ochotu a pomoc při hledání studijního materiálu.

I. Příprava a interní zasedání a pravidla

II. Účastníci výpravy

A. Organizace výpravy

B. Cíle a výsledky výpravy

III. Přehled výpravy

A. Národní historie

B. Společná dějepisná práce

C. Věda a kultura

D. Práce

E. Kultura

F. Práce

G. Práce

IV. Časová osa

A. Časová osa

B. Práce a doprava

OBSAH:

I. Úvod

II. Příprava výstavy

A. Organizační přípravy

B. Příprava výstavních staveb a pavilonů

III. Dělení výstavy

A. Organizační řád

B. Ceny a vyznamenání

IV. Prezentace velmocí

A. Německé císařství

B. Spojené státy americké

C. Velká Británie

D. Rusko

E. Nizozemsko

F. Francie

G. Uhersko

V. Česká účast

A. Česká výstava

B. Pražská deputace

VI. Alfons Mucha

A. Pavilon Bosny a Hercegoviny

B. Le Pater

VII. Ohlas výstavy v tisku

A. Francouzský tisk

B. Český tisk

VIII. Letní olympijské hry

IX. Závěr

X. Použité prameny

A. Literatura

B. Periodika

C. Ostatní archivní materiály

XI. Přílohy

A. Přehledy

B. Mapy

I. ÚVOD

Transformace západní Evropy 18. století probíhala pod vlivem dvou revolucí-
myšlenkové (osvícenství, důraz na rozum a pokrok) a posléze i průmyslové. Tyto
dvě charakteristiky daly vzniknout prvním průmyslovým výstavám-úplně první se
konala roku 1756 v Londýně. Nicméně až v následujícím století vznikla vlastní
tradice celosvětových průmyslových výstav, které spatřovaly hlavní cíl v uplatnění
vystavovaného zboží na trhu.¹⁾

Světové výstavy si už od svého vzniku, v roce 1851, kladly vysoké cíle a
aspirovaly na to, stát se s předstihem vrcholnými společenskými událostmi své
doby. Snaha přispět k bratrství mezi národy, odstranit lidskou dřinu mechanizací a
zmírnit bídu širokých vrstev obyvatel, podpořit umění vyššího druhu a další
šlechtné cíle načrtl na první světové výstavě princ Albert a v jeho duchu se pak
celé devatenácté století pokračovalo. Také Francouzi kladli důraz na sociální
otázku, kterou představili prostřednictvím dějin práce (1867) nebo dějin bydlení
(1889). Co se týče dějin, právě Francouzi vnesli do výstav historickou dimenzi a
začali pořádat retrospektivní výstavy. Hlavním pilířem všech výstav však byla
neochvějná víra v pokrok, především ten technologický, byl to jakýsi nekončící
„katalog Vernových románů“²⁾

Člověk devatenáctého století si nedovedl představit, že i pokrok se může
obrátit proti němu samému, ať už v podobě zneužití techniky k masovým
vražedným účelům (světové války) nebo v podobě ekologických problémů. Ačkoli
s první světovou výstavou přišla kolébka průmyslové revoluce, Velká Británie,
nejvíce jich, v průběhu 19. století, uspořádal její tradiční rival-Francie, respektive
její hlavní město Paříž, a to rovných pět (1855, 1867, 1878, 1889 a 1900).

Hlavní postavou pařížských výstav byl inženýr jakožto nositel technického a
tudíž i civilizačního pokroku. Tu vystupoval sám, jinde se zase spojoval
s architektem či umělcem (fontány). Šlechta ani duchovenstvo již dávno
Francouzům vzorem nebyly, patřily do starých časů. Nositelem pokroku a zárukou
lepší budoucnosti měla být podnikavá vyšší měšťanská vrstva, k níž inženýr, nejen
ve Francii, jistě patřil.

1800-1900
↑
Mnohaleté přípravy a nemalé vynaložené prostředky jednotlivých zemí, firem, organizací i jednotlivců svědčí o upřímné touze ukázat „to své“ ostatním v tom nejlepším světle. Každá světová výstava tedy byla především mohutnou prezentací hned v několika rovinách. Určitým průvodním jevem tehdejších světových výstav však byla i jistá megalomanie, touha postavit největší halu, nejvýkonnější stroj a koneckonců i nejvyšší věž (Gustav Eiffel-1889).

KULTURA
Ačkoli se oficiální poselství světových výstav neslo v duchu hospodářského, společenského, technologického a vědeckého pokroku a rozvoje, nikdy se nezapomínalo ani na kulturní požitky. Nejlepší umělci v upřímném vlasteneckém zápalu obětovali světovým výstavám často i několik let života, objížděli svět, hledali inspiraci v dávných legendách. Na výstavách se nezdálo objevila i jinak „nedotknutelná díla“ ze soukromých sbírek mocných vladařů, muzea zapůjčovala své nejvzácnější exponáty. Konečně, i většina velkolepých výstavních paláců, měla jen „jepicí život“-ačkoli byly dokončeny často až s několikátýdenním zpožděním po zahájení výstavy, po několika měsících byly zase zbourány. Světové výstavě se podřizovalo téměř vše.

ROVNOST
Nedílnou součástí těchto „světových setkání“ však byla i velmocenská řevnivost. Právě zde dostaly, na dlouhou dobu, svůj prostor neutuchající nacionalistické nálady, poté, co se v roce 1870 prohnala evropským kontinentem poslední válka devatenáctého století (tedy kromě balkánských zemí). Další národy, dosud nemající svůj vlastní stát, houževnatě bojovaly o každé výstavní místo, kde by mohly dát vědět o svém opomíjeném etniku, usadit se v evropském povědomí a získat aspoň trochu uznání.

PARÍŽ
A právě tehdy, na sklonku odcházejícího devatenáctého století, když svět hleděl se vzrušením i obavami vstříc novému věku, otevřela své brány výstava, která je dodnes považována za vrcholnou a to rozhodně nikoli jen kvůli počtu návštěvníků, kterých přišlo více, než tehdy bylo obyvatel Francie.

Přátelské vítání cizích delegací neohlušilo dozvuky probíhajících konfliktů v Jižní Africe a v Číně, ani jednání radikálních politických skupin (atentáty na panovníky). A tak vlastně pařížská světová výstava 1900 jen potvrdila ambiguitu pozice, v níž se nacházel západní svět koncem 19. století, pozice, která se nemohla „nepřelít“ do činů století dvacátého.

Proto) jsem se rozhodl detailně věnovat především této pařížské světové výstavě, i když se českým laikům může jevit jako nevýrazná-nebyla pro ni postavena Eiffelova věž, jako pro tu předchozí v roce 1889, ani se na ní náš národ nemohl prezentovat vlastním, respektive československým pavilonem, jako na té následující v roce 1937.

Prameny ke své diplomové práci jsem čerpal především z periodik a úředních dokumentů. Všechny zdroje jsem se snažil ověřit, nicméně některé informace se nacházejí pouze v jednom dokumentu či periodiku a nebo je jeden pramen pouze citací druhého.

Co se týče periodik, snažil jsem se pokrýt názorové spektrum od radikální levice až po konzervativní pravici, od vážných a vědeckých analýz až po jízlivé satirické narážky, vtipy a „bulvární perličky“.

Z francouzského tisku se jedná především o silně prorepublikánský *L'Indépendant*, regionální deník departementu Pyrenées-Orientales. Naopak další regionální tisk, *Le Rousillon*, zastává monarchistické názory, i třicet let po definitivním pádu posledního francouzského císařství. Zvláštní postavení má katolický list *La Croix*, který vycházel jednou za dva týdny a který se už v roce 1890 sám hrdě označil za nejvíce antisemitský list Francie.

Něco málo dodává i *La Vie Publique*.

Spektrum českého tisku je výrazně širší. Nejvíce informací o výstavě podávají *Národní Listy*, které měly v Paříži několik kvalifikovaných reportérů, jmenujme například Václava Hladíka (1868-1913). Sociální akcent výstavě věnuje zvláště levicové *Právo lidu*. Hlasy o nulovém dopadu pařížské výstavy na každodenní život většiny řemeslníků a o protežování Židů se ozývají zejména z antisemitsky laděných *Řemeslnícko-živnostenských listů*. Praktický a emancipační pohled nabízí *Ženské listy*. Výtečné organizační schopnosti a skvělou informovanost a připravenost mladého Klubu českých turistů prokazuje *Časopis turistů*. Regionální pohled, zpracovávající informace celostátních deníků pak doplňují *Hlasy Pojizerské*. Radost z Pokroku a sbližování českého a francouzského národa hlásá *Věstník sokolský*.

Nemohl jsem opomenout ani osobní korespondenci. Nicméně ať již výše zmíněný Václav Hladík ve svých dopisech francouzským čechofilům Louisi Légerovi či André Chéradamovi, uložených ve strahovském Památníku národního

písemnictví, nebo slavná česká malířka a grafička Zdenka Braunerová (1858-1934) ve svých dopisech sestře Anně, provdané do Francie (archív Středočeského muzea v Roztokách), se o pařížské světové výstavě téměř vůbec nezmiňují.

O mnoho bohatší pramennou základnu jsem našel ve Státním oblastním archívu v Praze-Chodovci, který vlastní obsáhlou dokumentaci pražské *Obchodní a živnostenské komory*. Ta byla „hlavním motorem“ české účasti na světové výstavě.

Neméně důležité jsou i sbírky úředních materiálů *Archívu hlavního města Prahy*, které se věnují především přípravě a realizaci daru městu Paříži a také vyslání a činnosti pražské delegace v tomto městě.

V neposlední řadě je třeba zmínit i *tematickou literaturu*, která mi svým často uceleným pohledem poskytla základnu pro další bádání.

Předně se nicméně zmíním o odborném článku, který mě vlastně k sepsání diplomové práce inspiroval. Jedná se o pětistránkovou studii profesorky Jihočeské Univerzity Mileny Lenderové, nazvanou *Téma „Francie“ v českém tisku přelomu 19. a 20. století (Ohlas pařížské světové výstavy roku 1900 v Čechách)*, uveřejněnou v kulturním periodiku XXIV. mikulovského symposia v říjnu 1996.

Následně jsem prostudoval i všechnu její použitou literaturu, uveřejněnou v poznámkách na konci článku. Kromě již zmíněných novinových článků se jednalo především o obsáhlé dílo v Praze působícího francouzského profesora Stéphana Reznikowa *Frankofilství a česká identita (1848-1914)*. Toto dílo jsem prostudoval jak ve francouzském originále, tak i v nedávném českém překladu Aleny Lhotové.

Další publikace Mileny Lenderové *Zdenka Braunerová* prozrazuje nemilou finanční, pracovní a osobní situaci, která této malířce zabránila odjet do Paříže.

O nezměrném kulturním přispění malíře Alfonse Muchy ke zdatu nejen české sekce na světové výstavě pojednávají rovnou dvě publikace ze stejného roku (2002): *Alfons Mucha-Paříž 1900: Pavilon Bosny a Hercegoviny na světové výstavě* a *Alfons Mucha-Paříž 1900: Le Pater*.

Jistým návodem mi byl i Topičův *Praktický průvodce* po světové výstavě v Paříži, který zjara roku 1900 sestavil Jindřich Hantich.

Nicméně, mnohé informace se v žádných česky psaných publikacích zatím nenacházejí, proto bylo nezbytné prostudovat i některé francouzské knihy, zabývající se touto problematikou. Důkaz o tom, že Paříž světovým výstavám

dlouho dominovala, podává především kniha *Sur les traces des expositions universelles : Paris, 1855- 1937: à la recherche des pavillons et des monuments oubliés* od Sylvaina Ageorges. Pouze světovou výstavou v roce 1900 se zabývají rovnou dvě stejnojmenné knihy, *L'Exposition Universelle 1900*, i když spíše populární formou, ve které ilustrace vysoce převyšují textovou část. Autory jsou Jean-Christophe Mabire a Jacques Duquesne. Konečně soudobou knihou orientovanou na výzdobu a průmyslové umění je *La décoration et l'industrie d'art à l'exposition universelle de 1900*. Jejím autorem je Roger Marx. ~

Nelze nezmínit, že doprovodnou akcí pařížské světové výstavy 1900 byly i Druhé letní olympijské hry. O tom, že byly opravdu jen doprovodnou záležitostí, svědčí monografie Pierra de Coubertina *Olympijské paměti*.

Pozn. 1) Světové výstavy: Od Londýna 1851 po Hannover 2000, Jaroslav Halada, Milan Hlavačka, Libri, 2000, str. 7

2) Item, str. 17

- LITERATURA

- CHYBI

205

FR.

PRAMENY

CHYBI

- PROBLEMATIKA

- CHAOTICKÝ JUD

- ROZBOR PRAMENŮ NEDOSTATEČNÝ

II. PŘÍPRAVA VÝSTAVY

A. Organizační přípravy

V posledním roce XIX. století proběhla v Paříži, ve znamení pokroku, už pátá světová výstava.

O místě konání bylo rozhodnuto už 12. června 1892, necelé tři roky od uzavření bran čtvrté pařížské světové výstavy, která se proslavila především odvážnou věží architekta Alexandra Gustava Eiffela.

Paříž zvítězila v konkurenci několika dalších destinací, především však metropole dynamického vilémovského Německa-Berlína, jehož návrh na pořádání výstavy byl smeten ze stolu pro „naprostou nepřipravenost Němců“.¹⁾

Generální komisařem výstavy byl jmenován Alfred Picard, který výstavu pojal jako hold odcházejícímu století, které chtěl oslavit především předvedením vědeckých objevů, nové techniky a technologií, ale také samozřejmě, v duchu předešlých výstav, i prezentací krásných výtvarných děl.

Finančně byla výstava zajištěna již 13. června 1896, kdy francouzské Národní shromáždění schválilo stopětimiliónový rozpočet výstavy. Ze státních zdrojů bylo posléze uvolněno 20 milionů franků Vládní komisi vedené výše zmíněným Alfredem Picardem.

Jednalo se o slušnou sumu, nicméně finanční úspěch předešlé pařížské světové výstavy nenutil pořadatele k přílišné šetrnosti.

Pátá pařížská světová výstava nebyla jen jednou z dalších pompézních přehlídek nových architektonických a inženýrských postupů, naopak kladla důraz spíše na dekorativní stránku, o čemž svědčí jak nový most cara Alexandra III.

Pozn. 1) Světové výstavy-Od Londýna 1851 po Hannover 2000; Ilalada, Ilavačka; Praha, Libri, 2000, str.99

Ten byl slavnostně posvěcen carem Mikulášem II. už v roce 1896 na znamení uzavření rusko-francouzského přátelství²⁾, tak i třeba slavná Galerie des Machines (Galerie strojů), předělaná Gustavem Raulinem.

Navíc se od minulé pařížské světové výstavy, která proběhla roku 1889 ve znamení triumfu železa, lišila dalším podstatným faktem. Poprvé v dějinách tu nehrál hlavní roli materiál, ale jakási nová, neuchopitelná, neskladovatelná a přece velmi převratná a čím dál tím oblíbenější energie-elektřina. Byla to právě tato „záhadná síla“, která byla schopná, bez zplodin a většího hluku, pohánět nejrůznější stroje, které lidé ještě donedávna považovali za možné jen ve snových světech autorů science-fiction. Zmiňme například jezdící schody (eskalátory), jezdící chodníky a podpovrchové metro.

Ani tato světová výstava, stejně jako ty předešlé, se nemohla obejít bez vzájemného „čepýření se“ konkurenčních koloniálních velmocí. Kromě tradičních rivalů, Francie a Spojeného Království, se stále více do popředí dostávalo také dravé vilémovské Německo a asijskými dobrodružstvími i carské Rusko. Neoddiskutovatelným cílem výstavy tedy byla i snaha zachytit různorodou a odstředivou evropskou civilizaci na vrcholu její moci a vlivu.

Ve Francii byl v módě orientalismus. Zaslíbeným koutem světa zdejších dobrodruhů se stala Sahara, Alžírsko se měnilo v prosperující zemi, nedávno vzniklá Francouzská západní Afrika (1895) znovu rozšířila francouzskou kontrolu nad dalším kouskem či spíše kusem světa³⁾. Koloniální koutek francouzského impéria se nacházel ve čtvrti Trocadéro a byl tvořen arabskými (obrovská mešita s pozlacenými minarety), černošskými, indočínskými a polynéskými městečky. Miliony návštěvníků odcházely z této výstavy s nadšením, ale i s pocitem nadřazenosti evropské civilizace.⁴⁾

Spojené státy americké, ačkoli značně posílené po dva roky starých událostech na Kubě a na Filipínách (1898), se zatím prezentovaly spíše jako země pokroku a netušených možností, než jako nastupující velmoc.

Pozn. 2) Světové výstavy - Od Londýna 1851 po Hannover 2000; Halada, Hlavačka; Praha, Libri, 2000, str.102

3) rozloha 4 700 000 km²

4) Exposition universelle 1900, Jacques Duquesne, Paris, Carlo Descamps, 1991, str.8

Rubem pokroku v oblasti techniky a výzkumu se ale staly čerstvé zprávy o vývoji Boxerského povstání v Číně a o Druhé búrské válce v Jižní Africe, které brzy vytlačily pařížskou světovou výstavu z prvních stránek deníků. Ukázaly tak odvrácenou tvář evropských civilizací.

Mnohé deníky již tehdy varovaly před přílišným zbrojením a opojením válkou. Například dosti antisemitské Řemeslnicko-živnostenské listy v článku *Pokrok a mír* ⁵⁾ otevřeně kritizují a ironicky se vysmívají projevu francouzského prezidenta Emila Loubeta, který při zahájení pařížské výstavy pronesl, že tato „...má sloužiti za vzor nejen dalšímu pokroku světovému, ale také míru světovému“. List dodává. „Jaké pak strachy o mír. Celé ne statisícové, ale milionové vojska jej hlídají, zbraně téměř každým rokem se zdokonalují a když to ne, tedy rozmnožují....“

A jak probíhaly české přípravy? Ačkoli se česká kultura a české vynálezy a novinky mohly světové veřejnosti představit pouze ve společném pavilonu Rakouska a sdílet tak jen nepatrný prostor, spolu s dalšími národy Předlitavska; probíhala česká organizace ještě agilněji, než při předchozí pařížské výstavě v roce 1889. Organizace se chopila pražská Obchodní a živnostenská komora (dále jen OŽK) už v srpnu 1897.⁶⁾ Zatímco v roce 1888, kdy tuto komoru ovládali Staročeši, neudělala tato instituce pro tehdejší pařížskou výstavu vůbec nic, v roce 1897 došlo k radikálnímu obratu. V tomto roce se totiž předsedou komory stal Josef Wohanka (1842-1931), mladočeský poslanec, původním povoláním obchodník s koloniálním zbožím.⁷⁾ Kromě toho generální sekretář OŽK Fořt (1850-1929), budoucí ministr obchodu rakouské vlády, byl členem pražské pobočky Alliance française.⁸⁾

Pozn.: 5) 10.3.1900, č.5, str.35

6) Josef Gruber, Obchodní a živnostenská komora v Praze v prvním půlstoletí svého trvání, 1850-1900, Praha, OŽK, 1900, str. 393-396

7) Obchodoval tedy i s francouzskými koloniemi

8) Organizace založená v Paříži roku 1883. Jejím cílem je šíření francouzského jazyka a frankofonní kulturu mimo Francii. Česká pobočka AF vznikla už v r. 1886 a s přestávkami 1938-1945 a 1950-1989 funguje dodnes.

Wohanka projekt české účasti na pařížské světové výstavě prosazoval velmi energicky ⁹⁾, zcela určitě i za podpory konzula Valoise. ¹⁰⁾ Osobně obcházel podniky, které by o účast mohly mít zájem a podnikatelům zdůrazňoval nejen význam ekonomický a propagační, ale i vlastenecký. ¹¹⁾

Už v listopadu 1897 vypracovala OŽK koncepci účasti, která byla posléze v lednu 1898 oficiálně schválena. Jednání ale nebyla jednoduchá-komora se dlouze dohadovala nejen s rakouskými úřady, které tato přílišná aktivita dráždila, ale i s potencionálními českými vystavovateli. ¹²⁾ Ti často svou účast na výstavě na poslední chvíli odmítali. Rakouské úřady ^{PROČ} odmítaly jednu žádost OŽK za druhou. Nejprve zamítly samostatnou českou sekci, poté prezentaci města Prahy a nakonec i vybudování přijímacího a informačního střediska pro české návštěvníky v Paříži. ¹³⁾ (Nicméně v roce 1900 už jistá *Section Tchèque*, založená v Paříži žijícími Čechy přece jen existovala a plnila právě roli informačního střediska). ¹⁴⁾ Nakonec daly obě strany přednost pragmatickému kompromisu a dohodly se na „českém interiéru“, v rámci rakouského pavilonu. ¹⁵⁾

A tak byl tedy v srpnu 1898 ustanoven Výbor pro Všeobecnou výstavu (*rozuměj pro Světovou výstavu*). Výbor měl především fungovat jako pomocník při organizaci cesty a jako garant pobytu v Paříži. Do propagace výstavy se vrhl s vervou reklamního agenta.

Malíř Viktor Oliva vyobrazil na propagační plakát mladou, elegantní brunetu s rukou napřaženou k ženě v červenobílém kroji. ¹⁶⁾ Symbolika byla jasná: Francie podává ruku české zemi. ^{KOCUR}

Pozn. 9) Frankofilství a česká identita, Stéphane Reznikow, Karolinum, Praha, 2008, str. 214

10) V Praze byl francouzský konzulát otevřen v r. 1897

11) Josef Gruber, Obchodní a živnostenská komora v Praze v prvním půlstoletí svého trvání, 1850-1900, Praha, OŽK, 1900, str. 393

12) Frankofilství a česká identita, Stéphane Reznikow, Karolinum, Praha, 2008, str. 214

13) Gruber to vysvětloval především obavou vlády ze silného odporu Němců, OŽK, str. 396

14) Archiv OŽK

15) vynaložené investice nakonec dosáhly 80 000 franků

16) Viktor Oliva (1868-1928) byl český malíř a ilustrátor, navrhoval plakáty a knižní vazby (např. Pravý výlet pana Broučka do měsíce od Svatopluka Čecha). Pracoval pro pražské nakladatelství Jan Otto, byl redaktorem obrazové části časopisu Zlatá Praha.

DOPPL 1

Známy nakladatel a frankofil, František Topič (1858-1941), proměnil svoje knihkupectví v cestovní kancelář. Týdenní pobyt s plnou penzí včetně cesty a vstupenek byl nabízen za plus mínus 240 zlatých, čtrnáctidenní pobyt pak za 340 zlatých. Existovala také možnost individuálního jedenáctidenního pobytu, avšak bez stravy.¹⁷⁾ Jednu výpravu uspořádal i Klub českých turistů. Ten si účtoval za osmidenní pobyt s jízdenkou II. třídy tam i zpět 200 zlatých, s jízdenkou III. třídy pak 180 zlatých.¹⁸⁾ Ke zhlédnutí výstavy se doporučovaly alespoň čtyři dny.¹⁹⁾

Další významnou „mezinárodní cestovní kancelář“, pořádající výpravy na světovou výstavu byl i *Schenker a spol.*, sídlící v pražské Hybernově ulici, č.p. 12. Ten nabízel hned dvě trasy do Paříže a zpět, a to v délce sedmi dní a šesti nocí. Ta delší z nich vedla přes Kolín nad Rýnem a Brusel. Ceny výprav se pohybovaly v rozmezí 270 a 360 korun a obsahovaly zpáteční jízdenku druhou nebo třetí třídou, „byt, úplné zaopatření, vstup do výstavy atd.“²⁰⁾

První „Topičova“ organizovaná výprava do Paříže byla úmyslně opožděna kvůli vlekoucí se dostavbě výstavních pavilonů (prý z důvodů dešťů). Zájemci se na ni mohli přihlásit do 25. dubna. Výprava odjela z pražského nádraží pátého května 1900 „rychlovlakem“, takže po přespaní ve Stuttgartu dorazila už 6. května večer do Paříže. Tímto vlakem přijeli do Paříže také čeští průvodčí, kteří zde pak od sedmého května zahájili nepřetržitý provoz.²¹⁾

Významnou roli při „akomodaci“ Čechů v Paříži hrál pařížský výbor tělocvičné jednoty Sokol. Ten dokonce vytvořil „Odbor výstavní“, jakési české informační centrum. Péče o české návštěvníky byla dokonalá. Byl schopen zajistit nejen levné a pohodlné bydlení v bytech nebo českou stravu ve čtyřech restauracích („oběd stál 2, 5 franku s jedním masem a 3 franky s dvěma porcemi masa a příkrmem“), ale i průvodcovské služby (15-20 franků na den), plánky, jízdní řády a dokonce i lístky do divadel.

Pozn. 17) Reznikow, Frankofilství (...), str. 215. Periodika často uvádí ceny „zájezdů“ ve zlatých. Ačkoli už od roku 1892

byla oficiální měnou Rakouska-Uherska koruna, přesto mnoho lidí i společností stále přepočítávalo na zlaté. Jeden zlatý měl hodnotu dvou korun.

18) Z Časopis Turistů, 1900, str. 211. Taktéž in: Ohlas pařížské světové výstavy, (ve sborníku XXIV. Mikulovského symposia 1996, Milena Lenderová, str. 218.

19) Jindřich Hantich, Průvodce po svět. výstavě, str. 8-9

20) Časopis turistů, 1900, str. 92, inzerce

21) Národní Listy, 11.4. 1900, str. 2

Doporučoval také nejvhodnější dobu k návštěvě (na začátku letních prázdnin, které začínaly o 14 dní dříve, než ty francouzské, a proto tu „nebude tak velký nával“) i potřebný obnos na deset dnů (150 franků na osobu).²²⁾

Mnohé státní i soukromé instituce podporovaly cesty svých členů nebo zaměstnanců na světovou výstavu různými stipendii. Zájem byl obrovský, poptávka samozřejmě převyšovala nabídku, a tak už 10. července 1900 vydala významná pražská Obchodní a živnostenská komora zprávu²³⁾ „K stále se opakujícím dotazům a žádostem, (...) že dotace jest úplně vyčerpána a že tudíž žádosti o udělení nových stipendií a podpor cestovních jsou bezúčelný a marný.“

Přední čeští vědci navštěvovali světové výstavy především proto, aby se seznámili s nejnovějšími poznatky a objevy ve svém oboru. Po návratu do Čech pak často pořádali různé přednášky, na kterých se s novinkami mohla seznámit i široká veřejnost.

Cyklus samostatných odborných přednášek odstartoval, dne 30. října 1900 v síni pražského Technologického průmyslového muzea obchodní a živnostenské komory, Břetislav Šetlík. Ten tehdy předsedal lučebnímu (tedy chemickému) oddělení tohoto muzea a patřil mezi nejvýznamnější české technické chemiky.²⁴⁾

Přednášky se zúčastnili nejen další vědecké kapacity, ale přirozeně také zástupci průmyslu. Pilířem Šetlíkova referátu se staly kyseliny a jejich nové možnosti využití v průmyslé výrobě. Značnou pozornost však věnoval i ztekutělému vzduchu, který vyráběla přímo v areálu výstaviště Lindeova společnost. Vyzdvihl také aluminotermii, vynález Dr. H. Goldschmita, „pomocí něhož lze vyráběti z rud všechny kovy úplně čisté a jehož použito se zdarem také ke sváření železa.“²⁵⁾

V referátu nechyběly zmínky ani o umělých hnojivech, nových farmaceutických výrobcích a padlo i několik slov o vzácné kolekci parfémů.

Po hostitelské zemi bylo na lučební výstavě nejvíc zastoupeno Německé císařství, a to zejména v oboru dehtových barev. Velkou pozornost budily především krystaly umělého indiga.

Pozn. 22) Časopis turistů, 1900, str. 127

23) Řemeslnicko-živnost. listy, č. 13, 10. 7. 1900, str. 102

24) Řemeslnicko-živnostenské listy, č. 21, 10. 11. 1900, str. 166

25) Item, str. 166

Také podunajské císařství se mělo čím pochlubit. Například firma Oessinger, sídlící v Roztokách u Prahy, předvedla „quebrachový“ dřevní extrakt, který se používal k vydělávání kůže.

Šetlík nicméně kritizoval organizační chaos rakouské expozice a závěrem svého výstupu důrazně upozornil na nebezpečí zvažované celní unie s Německem, která by, dle jeho názoru byla smrtelnou ranou pro rakouský průmysl, protože ten německý dostává mnohem vydatnější státní subvence.

Z dalších významnějších odborných přednášek zmiňme vystoupení ing. J. Kutíka, správce strojního oddělení technického muzea, který referoval o nových motorech a strojích, včetně těch, které by mohli zlepšit postavení maloživnostníků.

V jiném článku²⁶⁾ k tomu Řemeslnicko-živnostenské listy ironicky poznamenávají, že přednášky byly snad jediným pozitivním přínosem světové výstavy, avšak v životě obyčejných řemeslníků se nezlepší zhora nic.

Toto tvrzení je sice poněkud přehnané, nicméně pravdou zůstává, že z objevů a vynálezů prezentovaných na této světové výstavě opravdu profitovali hlavně novátorští a progresivní majitelé velkých a středních podniků. Venkovští a maloměstští řemeslníci, věrní tradičním výrobním procesům, tak ztráceli konkurenceschopnost na stále dravějším trhu a nezdá se, že by stáli pouhými dodavateli jednoduchých komponentů pro větší firmy, nebo svojí živnost úplně ukončili. Stali se tak jedněmi z nejpočetnějších derurních migrantů, hledající své příležitosti ve větších českých městech, ve Vídni, nebo až v Americe.²⁷⁾

Pozn. 26) Ticho po pařížské výstavě, č.22, 25.11. 1900, str. 173

27) Právě Spojené státy americké zaznamenaly v této době vůbec největší imigraci z evropské pevniny-více než milion lidí ročně.

B. Příprava výstavních staveb a pavilonů

Okázalé a honosné stavby pařížské světové výstavy byly často postaveny z netrvanlivých materiálů-už od počátku se totiž počítalo s jejich pozdější likvidací.

Výstavu trvale přečkaly jen některé výstavní stavby: dva paláce umění (Grand Palais a Petit Palais, ostatní byly strženy) nebo most Alexandra III. Ten byl dílem inženýrů Jeana Résala a Amédée Albyho a tvořil ho jediný, 107 metrů dlouhý a 40 metrů široký, elipsovitý ocelový oblouk.

Výstavní správa si byla vědoma obrovského počtu návštěvníků, který měl na výstavu přijet, a proto neméně důležitou pozornost věnovala i nevýstavním stavbám-nové infrastruktúře. Velkolepý efekt prvního dojmu měly garantovat nádraží Gare d'Orsay nebo Gare de Lyon. Dopravu po samotném městě od západu (stanice Porte de Vincennes) na východ (Porte de Maillot) pak zajišťovala linka metra číslo 1, dokončená se zpožděním 14. července 1900.²⁸⁾ K ní navazovaly krátké části linek dvě (se stejným počtem stanic) a šest (se třemi otevřenými stanicemi). Lístek stál patnáct centimů. Metrem se do uzavření výstavy, 12. listopadu 1900, svezlo na 10 milionů cestujících. Nelze opomenout ani kabinovou lanovku na Montmartre nebo nový viadukt „De Passy“ pro linku RER, spojující oba břehy Seiny v jihozápadní části města.

Myslelo se i na pohodlí návštěvníků při vstupu do hlavního výstavního areálu. Za dostatečný počet bylo uznáno 32 přepážek, které měly odbavit „2 000 osob prakticky bez čekání a až 50 000 za hodinu“²⁹⁾ Kromě hlavního monumentálního vstupu ve formě brány však existovalo ještě 136 dalších, menších.³⁰⁾

Obyčejný lístek stál jeden frank (průměrná hodinová mzda se pohybovala mezi 40 a 50 centimy).³¹⁾ Vojáci měli vstup zdarma.

Pozn. 28) Symbolicky otevřena v den 111. výročí francouzské revoluce

29) L'Exposition Universelle de 1900, Jean-Christophe Mabire, L'Harmattan, Paris, 2000, str. 37

30) Expo Universelle 1900, Jacques Duquesne, str. 104

31) J. Duquesne, str. 105

„Celý svět se sešel v tomto obrovském ^Λ mumraji“, řekl v zahajovací řeči francouzský ministr obchodu Alexandre Millerand.³²⁾ A měl pravdu: 56 pozvaných zemí zastupovalo 90% tehdejší světové populace (asi 1,5 miliardy). Z těchto 56 států jich 40 tvořily velmoci a jejich kolonie (z toho dvacet jen francouzských).

Každá ze zemí měla svůj organizační tým, jehož úkolem bylo prezentovat svou zemi v tom nejlepším světle. Většina z nich se na pařížskou světovou výstavu připravovala už od roku 1896.

Každý výstavní pavilon měl jasně demonstrovat sílu, bohatství a know-how[~] té které země. Nejnovější a nejvědecktější stroje byly často „rozpochodovány“ elektrickým proudem a vyráběly, před zraky užaslých diváků, nejroztodivnější výrobky-užitečné i okrasné.

A přesto každý počítal s tím, že všechno bude muset být jednoho dne odmontováno, odvezeno, rozprodáno a že většina paláců bude zbořena. V jednom dni tak byla zničena práce tisíců nejlepších odborníků a umělců. Za všechny jmenujme například *Palác hornictví a kovoprůmyslu*³⁴⁾ Tato stavba obdélníkového půdorysu o stranách 133 a 120 metrů a výšce 53 metrů v kupoli(!) byla zbourána stejně jako ještě gigantičtější *Palác stavebního inženýrství a dopravních prostředků*³⁵⁾ (rozměry 280, 130 a 45 metrů) nebo Palác elektřiny.

Ten bylo doporučeno shlédnout po setmění-fasádu měl pokrytou pěti tisíci sedmi sty žárovkami, jedenácti hranolovými projektory a sedmnácti obloukovými lampami. Na vrchu se pak tyčila šest a půl metru vysoká socha *Genia elektřiny*, který v ruce třímal pochodeň.³⁶⁾

Velkolepý *Palác elektřiny*,³⁷⁾ jehož základem byla železná konstrukce, dosahoval délky 130 metrů a převyšoval všechny budovy v okolí Martova pole (samozřejmě kromě Eiffelovy věže).

Pozn. 32) 1859-1943, původně socialista, později se přiklonil k pravici. V letech 1920-1924 byl francouzským prezidentem.

33) Source: L'Exposition Universelle de 1900, Jean-Christophe Mabire, L'Harmattan, Paris, 2000, str. 37

34) Vlastní překlad, v originálu Palais des mines et de la métallurgie

35) V originálu Palais du génie civil et des moyens de transport

36) Podoba s předlohou Sochy Svobody

37) Fasády průčelí tohoto a podobných paláců byly převážně bílé, občas s jemnými odstíny růžové, světle zelené, nebo

žluté, Průvodce po světové výstavě, Hantich, str. 32

Jeho autor, konstruktér Eugène Hénard, se odklonil od tradičního zvyku stavět monumentální budovy ve formě klasického domu a stavbu konstituoval do tvaru gigantického průčelí. Palác měl dvě křídla (každé mělo 120 metrů délky a 40 metrů šířky), v nichž byly umístěny parní stroje a dynama dodávající dostatek energie pro všechna výstavní zařízení.³⁸⁾

V přízemí se nacházely elektrotechnické výstavy dalších 8 evropských států³⁹⁾ a Spojených států amerických, v prvním patře vystavovaly Belgie, Německo a Švýcarsko.

Těsně před palácem elektřiny, směrem k Seině a tedy k mostu Léna, se tyčila úchvatná budova *Vodního paláce*-dílo architekta Paulina. Střední, nejefektivnější část průčelí tohoto paláce, měla podobu rozsáhlého, v půlkruh se otevírajícího sálu o stranách 30 a 11 metrů. Z jeho klenby se řinul mocný, 10 metrů široký vodní proud, „jenž vrhá se rychlostí bystřiny do níže ležících, stupňovitě sestavených nádržek.“⁴⁰⁾ Spolu s šesti dalšími, postranními proudy, vytvářel velkolepé vodní divadlo, které se brzy stalo vyhledávanou atrakcí návštěvníků, unavených okolním mumrajem. Spotřeba vody za jednu vteřinu byla enormní: 1200 litrů.

Uprostřed vodopádu se z proudů vod tyčilo impozantní sousoší, jenž symbolizovalo „člověčenstvo vedené géniem Pokroku, jenž sráží v propast přežilé návyky, vstupuje na práh budoucnosti.“⁴¹⁾

Blízký *Pavilon iluzí* byl vybaven světelnými hrami.

Ale co byly světelné fontány proti jezdčímu chodníku (tapis/trottoir roulant). Ten se stal skutečnou atrakcí. Pohybovat se mohl dvěma rychlostmi: 4,2 km/h, tedy řekněme rychlostí shodnou s lidskou chůzí a rychlostí běhu (8,5 km/h). Mechanismus této tři kilometry dlouhé „Ulice budoucnosti“ se skládal z tisíců malých koleček, které hýbaly dvěma pohyblivými plošinami-chodníky. Je třeba poznamenat, že chodník se nepohyboval po zemi, nýbrž se nacházel na viaduktu, v průměrné výšce sedm metrů nad zemí.

Pozn. 38) Světová výstava v Paříži, Jindřich I Iantich, nakl. F. Topič, Praha, 1900, str. 31

39) Item. Jednalo se o Anglii, Dánsko, Itálii, Nizozemí, Norsko, Rakousko-Uhersko, Rusko a Švédsko

40) Item, str.31

41) Citace, item, str. 31

Návštěvníci nastupovali na nábřeží Branley. Chodník s nimi pak cestoval podél avenue de Bourdonnais, přešel nad křižovatkou u Ecole militaire, pokračoval vlevo po Avenue de la Motte-Picquet na prostranství před Les Invalides, pak se držel břehu Seiny, projížděl mezi pavilony na rue des Nations-Etrangers (dnes Orsayské nábřeží) a končil znovu na avenue de Bourdonnais. Pro méně dobrodružné návštěvníky zde byl k dispozici elektrický minivláček Decauville s rozhledovými vagónky, který po blízkém viaduktu obkresloval více méně stejnou trasu.⁴²⁾

Strava na výstavě nebyla zrovna nejlevnější. Cena „obyčejného teplého jídla“ přišla na dva a půl franku (oproti 10 centimům v roce 1889), což odpovídalo půldenní mzdě průměrného dělníka. Naopak, šikovný návštěvník se mohl dostat i k bezplatnému tvrdému alkoholu, a to v „Pavilonu ruských alkoholů“.⁴³⁾

Důkazem, že výstava má především zaujmout a bavit, bylo i obří, 110 metrů vysoké, ruské kolo z Chicaga nebo obří kaleidoskop v Paláci optiky. Ten přitáhl tři miliony návštěvníků a dodnes ho můžeme spatřit v muzeu Grévin.

Chybět samozřejmě nemohlo ani kino bratří Lumierů, vždyť tito pánové svůj vynález poprvé veřejně předvedli v prosinci 1895, takže to stále byla „horká novinka“. Své obří plátno (o rozměrech 21 krát 16 metrů) rozvěsili na stěnu Galerie des Machines. Ve Phono Ciné Théâtre mohli návštěvníci shlédnout dokonce už i kino se zvukem, ale ovšem jen z ručně synchronizovaného gramofonu...

Další nadšenec, Raoul Grimouin Sanson, instaloval v Muzeu Umění a Řemesel napodobeninu balonu, kolem kterého synchronizovaně vysílalo deset projektorů (na mnohoúhelníkové stěny o obvodu 93 metrů) záběry z různých krajín, takže vznikla představa, že cestujeme kolem světa. Sanson se tak stal vynálezcem Cinéoramy.

Na své si přišli malí i velcí „vědátory“ z celého světa. Mohli dumat nad funkčností studeného světla, paprsků X (později v některých zemích nazývaných *rentgenové*, podle svého objevitele Wilhelma Conrada Rontgena) nebo zkoumat model měsíce a porovnávat ho s pozorováním v obřím dalekohledu, který tuto zemskou oběžnici přibližoval „na dosah“, jako by byla vzdálená jen 58 kilometrů.

Pozn. 42) Sur les traces des Expositions Universelles, 1855-1937, Sylvain Ageorges, Parisgramme, Paris, 1992, str. 108

43) L'Illustration, 5.5. 1900, str. 325

A konečně-samostatnou kapitolou byl obří *Nebeský globus* (Le Globe céleste) o průměru čtyřicet šest metrů, který se nacházel poblíž Eiffelovy věže. Zdobily ho malby znázorňující souhvězdí. Podpírán byl masivními sloupy s reliéfy mytologických postav. V útrobách globu se nacházela ještě jedna „koule“. Ta byla jakýsi obrovským planetáriem a napodobovala pohyb hvězdných těles.

Kromě drahých velkorozměrných atrakcí, určených spíše pro děti a muže, lákaly něžné polovičky jiné „drahé“ atrakce, ukryté v nenápadných pavilonech. Jednalo se hlavně o výstavu drahokamů. Těmi se na výstavě také nešetřilo, zvláště pro znázornění významných staveb či dokonce miniatury hostitelské země!

Jak uvádí Řemeslnicko-živnostenské listy v článku Oddělení klenotnictví na Světové výstavě⁴⁴⁾: „Kromě překrásného jihoafrického diamantu....chystá sekce tato návštěvníkům výstavy různá jiná překvapení, jako.... Eiffelovku z diamantů a konečně mapu Francie z ruských drahokamů. Osmdesát departmentů je z různě broušených a různobarevných jaspisů, dva z bílého, dva z růžového křemene a dva z červeného nefritu. Řeky tvoří platinové proužky, moře malachit. Sto šest měst označeno různými drahokamy (...) Paříž krásným pětikarátovým hysciatem, (...) Le Havre smaragdem...“

Pozn. 44) č.9, 10.5.1900, str.69

III. DĚLENÍ VÝSTAVY

Výstavy jednotlivých států byly rozděleny do skupin, které nemusely respektovat teritoriální rozčlenění. Tak se stalo, že byl mezi tureckým¹⁾ a rakouským pavilonem postaven pavilon Spojených států amerických, norský pavilon²⁾ se zase nacházel mezi belgickým a německým.

S výstavou byla spojena stoletá výstava retrospektivní. Ta měla v každé třídě znázornit úspěchy a pokroky dosažené v jednotlivých odvětvích za posledních sto let, tedy od roku 1800. K retrospektivní výstavě býval přiřazován i nostalgický „skanzen“ *Stará Paříž*, který byl pojat jako idylická středověká čtvrť.³⁾

Organizátoři světové výstavy si byli vědomi, že nebude možné natěsnat celý tak velký podnik jen do ulic, parků a nábřeží Paříže, a to i přesto, že se toto město během posledních desetiletí značně prostorově uvolnilo a provzdušnilo. Nemalá část výstavy tak našla své útočiště poblíž konání opomíjených druhých letních olympijských her-ve Vincennském lesíku.

Vincennská výstava byla nazývána „Popelkou výstavy“.⁴⁾

Nečisté a opuštěné zákoutí s primitivními toaletami je natolik odpoudivé, že sem ani nezavítal prezident republiky Emile Loubet. Vystaveny tu byly především špinavé stroje (lokomotivy, tramvaje), dále pak repliky dělnických domů z různých evropských zemí.

Pozn. 1) Ačkoli v r. 1900 existovala Osmanská Říše, byl pavilon tohoto státu v oficiálních dokumentech a mapkách zanesen jako pavilon turecký, viz příloha.

2) Norsko přitom hrálo podřízenou roli v personální unii se Švédskem. Přesto mělo svůj vlastní pavilon. Nezávislost získalo až po plebiscitu v r. 1905.

3) Určitá nostalgie po Paříži z dob před Haussmannovou přestavbou, která změnila až 60% Paříže, se dá vysvětlit i určitým přežívajícím romantismem. Vzpomeňme jen na přetrvávající oblibu románu Victora Huga „Notre Dame de Paris“ (*Chrám matky Boží v Paříži*) z r. 1831.

4) Národní Listy, 9.6. 1900, str. 1

A) Organizační řád

Jako každý jiný velký podnik, také světová výstava musel mít přesně stanovená, detailní pravidla, aby nedocházelo k organizačnímu chaosu.

Po vystavovatelích se žádalo, aby jednotlivé stroje postavily poblíž výrobků, které vyrábějí, aby návštěvníci mohli lépe pozorovat a snadněji pochopit jednotlivé výrobní procesy. Této žádosti bylo samozřejmě vyslyšeno, už jen proto, že většina vystavovatelů sledovala taktéž komerční zájmy.

Na základě zvláštních řádů bylo též doporučováno pořádat „odborné výstavy, hospodářské závody, hudební produkce a sjezdy“. Mezinárodních sjezdů (Congrès Internationaux) se konalo více než 200, do Paříže se tak sjeli například světoví numismatici, ornitologové, bojovníci proti otroctví (sic!), bojovnice za ženská práva, námořníci, architekti, pedagogové, lékaři, námořníci, včelaři, zahrádkáři, elektrikáři (tehdy relativně nová profese) a tisíce zástupců dalších profesí, spolků, odborů a zájmových skupin.¹⁾

Konečně, všichni vystavovatelé se museli seznámit nejen s Organizačním řádem výstavy (Actes organiques) a „podrobit“ se mu, ale i s dalšími dekreti, výnosy a dodatečnými nařízeními. Svá vlastní ustanovení pro rakouské vystavovatele dodala i Rakouská správa výstavní.

Měli bychom snad také podotknout, že Francouzská správa výstavní nejednala s cizími vystavovateli přímo, ale pouze a výlučně prostřednictvím c.k. generálního komisaře.

Zvláštní pravidla byla vydána i pro „přihlášení, připuštění, zasílání, instalování a odebírání předmětů“.²⁾

Tak například každé umělecké dílo muselo být schváleno zvláštním výborem pro umění ve Vídni (s pobočkami v Praze a v Krakově), který vydával své vlastní regulativy.

Z průmyslových a hospodářských výrobků byly samozřejmě vyloučeny všechny nebezpečné, zvláště třaskavé a zápalné látky. Lihoviny, oleje, trestí a žiraviny bylo povoleno přivést v omezeném množství a pod pečlivou kontrolou.

Pozn. 1) Viz příloha

2) Ustanovení pro rakouské vystavovatele; generální komisařství pro Světovou výstavu v Paříži, 1900, str. 2

I v tomto případě musely být všechny výrobky předem schváleny, a to c.k. generálním komisařstvím pro světovou výstavu pařížskou 1900 ve Vídni, která sídlila v ulici Postgasse 8.³⁾

Do přihlášek se musely uvést i takové podrobnosti, jako například kolik vody, plynu nebo páry spotřebuje ten který stroj, kdo „stroj v pohyb uvede“, rychlost hnacího hřídele a velikost hybné síly, kterou potřebuje.

Přihlášky k výstavě musely být zaslány do konce roku 1897! Každý vystavovatel pak, po konzultaci francouzské správy výstavní a c.k. generálního komisaře, dostal přidělené místo a byl informován o jeho velikosti a poloze.

Schválené exponáty pak bylo třeba zaslat mezi 1. prosincem 1899 a 28. únorem 1900 na určené výstavní místo.

Nájemné z místa se naštěstí neplatilo. Mimo to se francouzská výstavní správa zavázala i k bezplatnému dodání vody, plynu, páry a hybné síly (blíže neurčeno), pokud si vystavovatel na vlastní náklady pořídí odbočky nebo přípojky k těmto sítím, tedy k vodovodům, parovodům a plynovodům.

Také železniční a plavební společnosti vyšly vystavovatelům vstříc sníženými sazbami na přepravu výstavních předmětů tam i zpět.

Výstava měla samozřejmě i svojí komerční stránku, a proto se počítalo se s tím, že většina vystavovaných předmětů bude v Paříži prodána; ty zbylé však byly při přepravě zpět zbaveny cel.

Výstavní místnosti byly prohlášeny za „veřejná skladiště celní“. Ke všem zahraničním výrobkům musel být přidán tranzitní a průvodní list, v němž byl uveden druh, způsob, váha a původ výrobků.

Zásilky byly dále osvobozeny od statistického poplatku a též byly bezplatně oplombovány. Celní prohlídky zboží, putujícího na výstavu, se dle nařízení o zvláštní celní službě, nekonal, pouze se prováděla jejich evidence.

Přes všechny tyto finanční úlevy toho ale vystavovatelům zbývalo ještě mnoho na zaplacení. Už jen ta doprava: náklady na zabalení, přepravu, vybalení, uschování beden, instalaci, opětovné zabalení a zaslání zpět...

Pozn. 3) Ustanovení pro rakouské vystavovatele; generální komisařství pro Světovou výstavu v Paříži, 1900, Str. 2

Podpis
číslo

Pak náklady na instalaci. Ty obsahovaly pořízení základů, chodníků pro návštěvníky, portálů, velarí⁴⁾, vitrín či různých ozdobných dekorací. Nicméně, při retrospektivní výstavě byla část těchto nákladů proplacena.

Všechny výrobky musely být bez výjimky vystaveny pod jménem toho, kdo přihlášku podepsal, nebo pod firmou na ní podepsanou.⁵⁾ Ale samozřejmě bylo povoleno uvést i jména dalších spolupracovníků...

Zdraví škodlivé exponáty musely mít zdravotní a policejní povolení od výstavní správy. Ta byla oprávněna kdykoli odstranit předměty, které uzná za nebezpečné pro okolí.

Správa dohlížela i na to, zda není nějaký předmět z výstavy předčasně odvezen či odstraněn. Naopak, po ukončení výstavy, musely být všechny exponáty do šesti týdnů odvezeny.

Pokud by se tak nestalo, výstavní správa by exponáty na náklad vystavovatelů odstranila a uložila v nějakém pařížském veřejném skladišti. Pokud by se přesto nikdo o tyto předměty nepřihlásil do konce června 1901, nebo by neuhradil všechny poplatky, propadly by bez náhrady a byly by ve veřejné dražbě prodány. Výtěžek z prodeje by šel na charitu.

Vystavovatelé ze sekce „výstavy nynější“ byly vyzváni, aby udali obchodní cenu předmětů, které vystavují. Podle té se pak při své práci orientovala posuzovací komise.

V neposlední řadě se myslelo i na ochranu dovezených předmětů během výstavy.

Dbalo se na autorská práva: žádný výrobek nesměl být bez dovolení obkreslen, kopírován či napodoben, a to ať byl vystaven v „palácích, v sadech nebo zahradách“.

Francouzská správa výstavní sice slibovala, že „učiní opatření, aby vystavené předměty byly chráněny od všelikého poškození“, na druhou stranu se ale zbavovala odpovědnosti za škody vzniklé při požárech, nehodách anebo krádežích. Zároveň důrazně žádala všechny vystavovatele, aby své výrobky (rozumí se vlastním nákladem) dobře pojistili.⁶⁾

Pozn. 4) Zástěn

5) Ustanovení pro rakouské vystavovatele, str. 6

6) Item, str. 5

Garantovala však odpovědnost za výstavní předměty připuštěné do preferované retrospektivní výstavy, a to do výše předem dohodnutých obnosů, které byly zapsány do připouštěcích certifikátů.

Výstavní správa se dále zavázala k provádění všeobecného dozoru, ačkoli každý účastník se stát musel postavit svou vlastní stráž.

B. Ceny a vyznamenání

Konečně vrcholem světové výstavy mělo být rozdávání vyznamenání.

Výrobky, vystavené ve výstavě doby nynější, hodnotila mezinárodní porota, složená ze tří stupňů: *třídní*, *skupinové* a *vrchní*. Tímto opatřením měla být zajištěna nestrannost a věcnost posuzování.

Výrobky nejprve prozkoumala *Porota třídní*. Ta předměty zkoušela a na základě vyhotovených seznamů je roztřídila do tří skupin:

V první skupině byly výrobky těch vystavovatelů, kteří se o žádné ceny neucházejí, v druhé ty, které mají být hodnoceny. Třetí skupina byla rezervována zvláště významným spolupracovníkům-inženýrům, dílovedoucím, ale i dělníkům.

Porota skupinová pak dostala seznamy, vypracované třídní porotou a přezkoumala, zda byla při posuzování zachována stejnoměrnost bez ohledu k státní příslušnosti a jiným faktorům.

Vystavovatelé, kteří byly k porotě přibráni jako poradci nebo znalci, se nemohli ucházet o vyznamenání „v třídě“, kde působili, nebyli však vyloučeni ze soutěže v ostatních třídách.

Poslední instance, *vrchní porota*, pak přiřkla jednotlivé ceny vystavovatelům podle pořadí jejich záslužnosti.

Udílení cen proběhlo na přelomu srpna září 1900, někteří vystavovatelé ale zpochybňovali závěry poroty a dožadovali se různých reklamací, a to včetně českých výrobců.⁷⁾

Pozn. 7) Stříbrná medaile

A kdo z českých vystavovatelů byl nakonec oceněn? Nejvyšší, zlatou medaili získal nakladatel Jan Otto, a to za expozici „děl literárních a uměleckých“. Stříbrnou medaili získala pražská c.k. průmyslově-umělecká škola za expozici, připravenou Friedrichem Ohmannem a Janem Kotěrou.⁸⁾

O tom, jak obrovský význam přikládala Světové výstavě francouzská vláda, svědčí mimo jiné i fakt, že sama slavnostně uveřejnila úřední seznam cen a diplomy, udělované vystavovatelům, osobně podepisoval ministr obchodu spolu s generálním komisařem výstavy. Vyznamenání bylo čtvero: *zlaté, stříbrné a bronzové medaile* a také „*čestná zmínka*“.

Rozeberme si detailněji postup při udělování vyznamenání: Nejvyšší cenu dostal ten předmět, pro nějž hlasovalo několik porot. Výrobci se mohli ucházet i o více cen, pokud své předměty vystavovali ve více třídách, v každé třídě však mohli obdržet maximálně jednu cenu.

Pokud několik vystavovatelů sdílelo jednu společnou vitrínu, ale každý vystavoval pod svým vlastním jménem, mohl se každý ucházet o cenu zvlášť; ovšem v případě, že vystavované předměty byly prezentovány pod více jmény, bylo dílo prohlášeno za kolektivní. I v tomto případě dostal každý oceněný účastník diplom, ale cena byla jen jedna.

Porota mohla udělit diplomy i svým vlastním členům, tedy vlastně sama sobě – jednalo se však pouze o *diplomy pamětní*.

Mezi prvními otázkami, které si mnohý návštěvník světové výstavy položil, byla jistě i ta, kolik že vlastně činí vstupné. Obyčejné vstupné činilo jeden frank, pro určité „slavnostní“ dny nebo hodiny se však počítalo s určitým navýšením.

Na druhou stranu se ale počítalo se zvýhodněním pro děti a studující, pro předplatitele a v neposlední řadě i pro samotné vystavovatele „výstavy doby nynější“, kteří měli vstup na výstavu volný. Každý vystavovatel si navíc mohl podat žádost o jednu i několik dalších volných vstupenek pro své dělníky a asistenty, kteří byli francouzskou výstavní správou uznáni za nezbytné „k udržování vystavených předmětů a k dohledu nad nimi“. Určitý počet vstupenek byl vyhrazen i novinářům, tehdejší jediné mediální sféře.

Pozn. 8) Národní Listy, 6.9. 1900

IV. PREZENTACE
Co se týče výstavy retrospektivní, zdejší pravidla pro vydávání volných vstupenek byla mnohem přísnější.⁹⁾ NOVÝ
SVET

Koncese, tedy povolení, potřebné pro ty doprovodné soukromé výstavy, kde se platilo vstupné, k provozu restaurací, k pořádání představení a podobným doplňujícím aktivitám vydával sám francouzský ministr obchodu za poplatky, které pak byly odevzdány ve prospěch rozpočtu výstavy.¹⁰⁾

Poplatky se musely odvádět i za veřejné vylepování plakátů a programů jednotlivých vystavovatelů.

Jak vidět, „prokousat se“ byrokratickými bariérami nebylo jednoduché ani na přelomu století páry a století atomu, alespoň formuláře (*Actes organiques*) byly vydávány zdarma, a to jak v budově c.k. generální komisařství ve Vídni, tak i u zemských komisí a u obchodních a živnostenských komor. PRÁV
MOM
LOH

Pozn. 9) Ustanovení pro rakouské vystavovatele, str. 3

10) Ustanovení pro rak. vystavovatele, str. 6

IV. PREZENTACE VELMOCÍ

Rok 1900 byl také rokem válečným. I když se nebojovalo přímo na evropské půdě, zprávy o účasti mnohatisícových vojsk v zámořských koloniích se přímo prolínaly s kulturními rubrikami, referujícími o světové výstavě v Paříži. A tak, zatímco se jednotlivé oficiální delegace, v salónech a na pařížské radnici, s nutnou politickou korektností ujišťovaly o vzájemné spolupráci ve jménu pokroku a přátelství, v kavárnách a restauracích bylo jisté napětí mezi zúčastněnými velmocí cítit.

Pařížané, spolu s většinou kontinentálních Evropanů, otevřeně vyjadřovali své sympatie „hrdinnému búrskému odboji“ v Jižní Africe a upevňovali se tak ve svém tradičním negativním postoji k britskému impériu. Možná i proto Angličané na tuto výstavu, jako jediní, dorazili v nižším počtu, než na předešlou pařížskou světovou výstavu, konanou v roce 1889.¹⁾ Kdo z tehdejších současníků by jen mohl tušit, že o pouhých čtrnáct let později budou společně tyto země, bok po boku, bojovat proti vilémovskému Německu?

A. Německo

Němci patřili k nejpočetnějším návštěvníkům výstavy. Ačkoli Francie dosud „nestrávila“ ponížení z porážky z roku 1870 (o čemž svědčí i případ tzv. Dreyfusovy aféry, při níž byl tento důstojník židovského původu obviněn ze špionáže právě ve prospěch Německa) a následnou ztrátu Alsaska a části Lotrinska a nelibě nesla stále vzrůstající hospodářskou a technologickou, ale i demografickou převahu tohoto středoevropského giganta; pařížští obchodníci a restauratéři rádi přivítali jejich štědré peněženky.²⁾

Němci s hrdostí představili špičky svého technologického vývoje. I pařížský časopis *L'Illustration* obdivně píše: „Německo na výstavě potvrzuje svoji průmyslovou převahu a blahobyť svého lidu. (...) Jejich dynamy jsou nejsilnější, jejich majáky mají nejsilnější světlomety.“

Pozn. 1) Plzeňský obzor z 5. 6. 1901 uvádí počet anglických návštěvníků na 206 338 oproti 227 662 před jedenácti lety

2) *L'Illustration*, leden 1900, str. 25

Nicméně dodává, že „nevidí známku nějaké konkurence, vše se zdá prodchnuto duchem kolektivismu.“³⁾ Návštěvníci i novináři měli pocit, že vše, zejména výzdobu a zařízení německé restaurace řídila ruka samotného císaře Viléma II. Poukazují na opulentnost, surovou tvrdost a všudypřítomnost mystických symbolů a ptají se, zda náhodou není Vilém II. „možná nevědomým ztělesněním umění a moci současné Germánie.“ A opravdu, následující popis výstavy hraček a krásného umění doslova sálá „nordickou mystikou“, tak známou z pozdějšího hitlerovského Německa.⁴⁾ STYL!

Přesto byla značná část expozice věnována i německé renesanci, včetně vývoje knihtisku. Jeden sál byl věnován fotografii.⁵⁾

Německo se přirozeně angažovalo i na Esplanade des Invalides, kde se nacházely pavilony roztržiděné podle odvětví. I zde si ale Německo dalo záležet na zdůraznění svého výsadního postavení alespoň nějakým tím státním symbolem. Například německou sekci pavilonu *Arts décoratifs* uváděla obrovská orlice na kamenném piedestalu, porážející draka.

Vilémovská říše se na výstavě prezentovala rovnou ve dvou pavilonech. První z nich se nacházel na „Ulici národů“ mezi norským a španělským pavilonem a byl postaven ve stylu německé renesance dle návrhu architekta Johannese Radkeho.⁶⁾ SLAČO!

I z tohoto pavilonu čpěl militaristický duch: přímo naproti hlavnímu vchodu se tyčila busta „císaře v helmě, stěny byly pokryty divokými výjevy.“⁷⁾

V přízemí se nacházela výstava knihtisku, jeden sál byl rezervován expozici fotografií. Zajímavé bylo druhé patro: zatímco jedna část byla věnována „sociálnímu muzeu“, v druhé mohli návštěvníci spatřit díla slavných francouzských (!) malířů 18. století, jako například Watteauovu ⁸⁾ *Leçon d'amour*, Lancretovu *Tanečnici Camargo*, Paterovy *Venkovní slavnosti* (*Fête en plein air*), nebo Troyovo *Vyznání lásky* (*Déclaration d'amour*)!

Pozn. 3) L'Illustration 1900, str. 25

4) L'Illustration 1900, str. 26

5) Item, str. 26

6) Illustration, 14.7. 1900, str. 26

7) Item. Výjevy byly dílem drážďanského profesora Gussmanna.

8) Jean Antoine Watteau (1681-1721), jeden z prvních rokokových malířů

Vysvětlení je jednoduché: Vilém II. chtěl na Francouze udělat dobrý dojem, a tak rozhodl, že na pařížskou výstavu bude poslán i výběr z děl, shromážděných Bedřichem Velikým v postupimské *Ecole française*.⁹⁾

Druhý německý pavilon se tyčil na nábreží Orsay, kousek od Ienského mostu. Slovo tyčil je na místě, protože součástí této námořnický pojaté budovy architekta Georga Thieleny byl i maják. Ten byl věrnou zmenšeninou slavného majáku „Rothe Sand“ nacházejícího se poblíž ústí řeky Weser, 65 kilometrů od brémského přístavu. V horní části umístěný světlomet pak každou noc osvětloval nejen okolí Seiny a Trocadéro, ale i další přilehlé oblasti.

U paty majáku byl zavěšen záchranný člun. V interiéru se očím návštěvníků naskytl pohled na překrásné modely zámořských parníků, hlavně těch které pravidelně pendlovaly mezi Hamburkem a Amerikou.¹⁰⁾ 5712

Nicméně největší převahu měli Němci v *Galérie des Machines*: Dynamy firem Siemens a Halske s tahem několika tisíc koní, byla skutečnými monstry, které u příchozích budily úžas, obdiv i hrůzu.

Všímavému pozorovateli však neuniklo, že Německo jakoby mlčelo o svých koloniích a armádě. Budiž, koloniální zkušenost byla přeci jen příliš mladá, ale armáda-pýcha německých úspěchů a garant její velmocenské pozice?

Němci za prvé nechtěli příliš provokovat francouzské snižené sebevědomí-přece jenom ztráta Alsaska a části Lotrinska byla ještě příliš živá. V druhé řadě šlo i vrozenou armádní zdrženlivost: je lepší nechat žít potencionálního nepřítele s obavou, že něco neví. A tak se armáda vilémovské říše představila ve společném *Pavilonu pozemní a námořní armády* jen několika mapami. 21

Závěrem lze tedy konstatovat, že německá účast na pařížské světové výstavě 1900 měla být především ukázkou mladé posilující velmoci, která je střediskem hospodářského, technického i uměleckého pokroku. Velmoci, která se bude hlásit o své, nově vydobyté, místo na slunci. Národa, který se vymanil z „drolicích důsledků“ Vestfálské mírové smlouvy a který podobně jako Itálie, zažívá svou mocenskou renesanci, zaštitěnou nejen výše zmíněným hospodářským rozmachem, ale i demografickým přírůstkem.

Pozn. 9) L' Illustration, str. 27

10) Item, str. 27

B. Spojené státy americké

Zvláštní postavení mezi velmocemi měly Spojené státy americké. Země, velká téměř jako Evropa, procházející prudkým hospodářským a díky imigrantům nevídaným demografickým růstem, budila v Evropě úžas, zasloužený obdiv a neobávaný respekt. Ale i ona začala mít své velmocenské ambice a v posledních dvou letech prokazovala světu, především však Španělsku, že Monroeova doktrína¹¹⁾ z roku 1823 není mrtvým dokumentem, právě naopak. Spojeným státům začínala vadit evropská koloniální přítomnost na americké pevnině a v Tichomoří i na dosud *závislých územích* a de facto pod svůj vliv získaly Kubu, Portoriko, Guam a Filipíny.¹²⁾ Evropě tedy došlo, že jí „za velkou louží“ neroste „dcera“, ale konkurent.

Nicméně většinu návštěvníků světové výstavy v roce 1900 především zajímalo, jakým pavilonem se Spojené státy americké vlastně představí. Kdo čekal nějakou zmenšenou kopii mrakodrapu či texaskou farmu, tedy něco ryze amerického, mohl být zklamán. USA se jako jediná z dvaceti tří zemí lemujících třídu Rue des Nations nepředstavila národním pavilonem, ale jakýmsi římským pantheonem. Výběr nebyl ovlivněn ani tak zálibou v římské historii,¹³⁾ která mohla symbolizovat jednotícího ducha většiny evropských přistěhovalců, jako spíše návaznost na neoklasicistickou tradici architektů z doby „Otců zakladatelů“, tedy těch, kteří postavili například washingtonský Kapitol.

Krása pavilonu byla spíše jen venkovní. Na střeše nad sloupořadím se vzpínali koně táhnoucí *Vůz pokroku*, který řídila sama *bohyně Svobody*. Před pavilonem byl umístěn malý vítězný oblouk, pod kterým se hrdě tyčilo sousoší George Washingtona jedoucí na koni.

Naproti tomu mobiliář interiéru byl poměrně chudý: podlaha byla z linolea a stěny byly pokryty jen průměrnými alegorickými malbami. Jednotlivé místnosti sloužily jako čítárny, kanceláře a kuřárny několika komisariátů Unie.

Pozn. 11) Nazvaná podle tehdejšího amerického prezidenta Jamese Monroe (1758-1831). Podle ní nemají evropské mocnosti právo zasahovat do záležitostí nezávislých států na americkém kontinentě.

12) Po krátké válce se Španělskem v r. 1898. Záminkou pro její rozpoutání bylo dodnes nevysvětlené potopení americké válečné lodi *USS Maine*.

13) Která se pak promítne i do oscarových poválečných filmů.

V centrální hale se téměř každý večer konaly opulentní hostiny pro pozvané hosty z vyšších kruhů. Alespoň ty tak částečně, dle dobového tisku, vyvažovaly jinak nuznou výbavu a výzdobu interiéru.¹⁴⁾

C. Velká Británie

Dva roky po incidentu ve Fašodě, čtyři roky před podpisem Entente Cordiale¹⁵⁾ a druhá búrská válka v plném proudu. Taková situace staletí pošramocným britsko-francouzským vztahům jistě neprospěla. Letitý, nejen koloniální rival Francie, byl ve francouzských denících popisován jako nenasytná hydra, snažící se uzmout generacemi kultivovanou zemi hrdinných Búrů.¹⁶⁾

A tak i britská účast na světové výstavě v Paříži byla roku 1900 o dvacet tisíc návštěvníků nižší, než před jedenácti lety.¹⁷⁾ Francouzští návštěvníci, ale i tisk se jí snažili ignorovat.¹⁸⁾

Například *L'Illustration* podrobně se věnující výstavám jednotlivých zemí, se o Velké Británie zmiňuje až 6. října a to pouze na jedné stránce.¹⁹⁾ č. 3006, str. 215

Zmiňuje, že velšskému princovi nebyl umožněn příjezd, prý z důvodu obav o jeho život kvůli nebezpečí anarchistického atentátu. Z této záminky se brzy stal oblíbený vtíp.²⁰⁾

Přestože byl anglický pavilon nevysoký a výzdoba se nesla v šedém tónu, byl jeden z nejdražších. Narozdíl od pyšně opulentního Německa zvolila Anglie spíše mírnost a diskrétnost.

Pavilon se nesl v duchu anglického klasického (alžbětinského) slohu z šestnáctého století a připomínal zámek Kingston-House v Bradfordu. Architekt Edwin Lutyens (1869-1944) zvolil ke stavbě moderní materiály-železo a ocel-a ukázal tak světu jejich výjimečné kvality.

Pozn. 14) *L'Illustration*, č. 2997, str. 69

15) Česky též Srdečná dohoda, zárodek Trojspolku, Koloniální dohoda mezi Francií a Velkou Británií ohledně rozdělení sfér vlivu (Francie se ponechala kontrolu nad Alžírskem a Marokem, Británie získala Egypt a Súdán)

16) Viz např. *L'Indépendant* a *Le Rousillon*, srpen 1900

17) Plzeňský obzor, 5. 6. 1901

18) Přesto byla návštěvnost vysoká a před vstupem se často tvořily fronty, *L'Illustration*, str. 215

19) *L'Illustration*, č. 3006, str. 215

20) *Item*, str. 215

Stavba tak ve srovnání s okolními budila dojem mnohem větší trvanlivosti a odolnosti. Převážnou část interiéru zaplnily sbírky velšského prince, především historické obrazy, zbraně, šperky a nábytek. Magnetem výstavy pak byl devět metrů dlouhý reliéfový plán Londýna. Zvláštností návštěvního řádu byl dodatek, že veškeré sbírky jsou veřejné v případě nepřítomnosti velšského prince v Paříži,²¹⁾ tomu však z politických důvodů nebylo doporučeno, aby Francii vůbec navštívil.²²⁾

Anglie tedy zůstala ve své prezentaci střídma, neprovokující, přesto ale měla co nabídnout. K tomu ještě prokázala svůj um, obratně skloubit tradici s modernitou.²³⁾

Ačkoli Velká Británie kontrolovala nejlidnatější a hospodářsky nejvýnosnější kolonie na všech kontinentech světa (čtvrtinu světové rozlohy i populace), jejich prezentace na světové výstavě nebyla zdaleka tak silná jako u konkurenční Francie.²⁴⁾ Britského impérium bylo zastoupeno několika pavilony Indie (především Pandžáb), Barmou (řezbářské výrobky), Kanadou (kožešiny) a Egyptem (nejen Starý Egypt, ale i soudobé divadlo).²⁵⁾

D. Rusko

Obrovská země táhnoucí se od Varšavy až k prodané Aljašce, měla se zemí galského kohouta úzké styky nejméně od dob Kateřiny Veliké a francouzských osvícenců. Možná proto ji věnoval týdeník *L'Illustration* takovou pozornost. Rusko si jako jediná velmoc vyžádalo postavit svůj pavilon jinde než na „*Ulici národů*“, a to přímo na Trocadéru, v místě určeném „exotickým národům“ (v podstatě koloniím), což rádně oživilo francouzský humor.²⁶⁾

Rusko se zde představilo v paláci oficiálně nazvaném „Palác ruské Asie“. V něm však bylo ve skutečnosti zastřešeno Rusko celé. Expozice rozhodně netrpěla nesmělostí nebo nedostatkem finančních prostředků.²⁷⁾

Pozn. 21) Praktický průvodce po světové výstavě 1900, Jindřich Hantich

22) Viz pozn. 20

23) *L'Illustration*, 6.10. 1900

24) Francie měla 20 „koloniálních pavilonů“, Velká Británie jen osm.

25) Průvodce po výstavě, Hantich, str. 48-49

26) *L'Illustration*, 5. 5. 1900

27) Viz níže

Zvenku byl pavilon proveden ve staroruském pojetí. Jeho zoubkované hradby a věže o různé výšce, sem tam zdobené dvouhlavými pozlacenými orlicemi, silně připomínaly Kreml. Nicméně architekt se, podle svých slov, touto moskevskou akropolí inspiroval jen volně. Zcela chyběly typické pozlacené kupole chrámů. Ruský pavilon tedy byl jen „byzantinskou syntézou ruského města“²⁸⁾

Interiér byl plný ikon, svatých předmětů a orientálních zvláštností, o moderní ruské civilizaci tam toho ale moc nebylo.

Pod hradbami se krčila ruská vesnička. Záštitu nad vesnicí převzala sama velkovévodkyně Alžběta²⁹⁾ Výtvarná část byla svěřena slavnému ruskému impresionistickému malíři Konstantinu Korovinovi (1861-1939)³⁰⁾. Ten byl za svůj významný podíl na výzdobě ruského interiéru odměněn výstavní Zlatou medailí a jmenován rytířem Řádu čestné legie. Dostalo se mu tedy nejvyššího možného vyznamenání, které může cizinec ve Francii obdržet.

Novátorský Korovin se snažil vyhnout ruské akademické tradici a inspiroval se pojetím „slovanské duše“, tedy původními ruskými kořeny. Přispěl tak k definitivní roztržce mezi ruským a byzantským uměním.

Novináři jízlivě poznamenávali, že „nejvíce ruská byla vesnice během stavby.“³¹⁾ Nemohli si totiž nevšimnout typických ruských mužiků, zarostlých, s dětskou tváří a bezelstným úsměvem, tradičně oblečených a obutých, kteří pracovali, z pohledu Západoevropana, velmi primitivními technikami.

Nejkrásnější stavbou ruské vesničky byl starý dřevěný kostelíček. Nacházely se v něm četné předměty, nezbytné ke konání ortodoxních bohoslužeb- ikony, lampiony, kadidelnice a podobně.

Rusko ale nebylo jen domovem Rusů, ale i stovek dalších národů, s různým kulturním a náboženským zaměřením.

V oddělení Centrální Asie leckterý návštěvník očekával přehršel zlata a drahých koberců, přesto tomu tak nebylo. Naopak, důmyslná souhra orientálních lázní a zeleně dala odpočinout přemlsanému oku. Koberce, meče a stuhy však také nechyběly. Etnografické výstavy připomněly i zemědělský život tamějších obyvatel.

Pozn. 28) L'Illustration, 5.5. 1900

29) Velkovévodkyně Alžběta Romanovna, 1864-1918, snacha Alexandra II. Po jeho smrti nastoupila dráhu řeholnice, v roce 1918 byla zabita bolševickým komandem. Později prohlášena za svatou.

30) Po říjnovém převratu v roce 1917 emigroval do Francie a Paříž se stala i místem jeho posledního odpočinku

31) L'Illustration, 5.5. 1900

Zvenku byl pavilon proveden ve staroruském pojetí. Jeho zoubkované hradby a věže o různé výšce, sem tam zdobené dvouhlavými pozlacenými orlicemi, silně připomínaly Kreml. Nicméně architekt se, podle svých slov, touto moskevskou akropolí inspiroval jen volně. Zcela chyběly typické pozlacené kupole chrámů. Ruský pavilon tedy byl jen „byzantinskou syntézou ruského města“²⁸⁾

Interiér byl plný ikon, svatých předmětů a orientálních zvláštností, o moderní ruské civilizaci tam toho ale moc nebylo.

Pod hradbami se krčila ruská vesnička. Záštitu nad vesnicí převzala sama velkovévodkyně Alžběta²⁹⁾ Výtvarná část byla svěřena slavnému ruskému impresionistickému malíři Konstantinu Korovinovi (1861-1939)³⁰⁾. Ten byl za svůj významný podíl na výzdobě ruského interiéru odměněn výstavní Zlatou medailí a jmenován rytířem Řádu čestné legie. Dostalo se mu tedy nejvyššího možného vyznamenání, které může cizinec ve Francii obdržet.

Novátorský Korovin se snažil vyhnout ruské akademické tradici a inspiroval se pojetím „*slovanské duše*“, tedy původními ruskými kořeny. Přispěl tak k definitivní roztržce mezi ruským a byzantským uměním.

Novináři jízlivě poznamenávali, že „nejvíce ruská byla vesnice během stavby.“³¹⁾ Nemohli si totiž nevšimnout typických ruských mužiků, zarostlých, s dětskou tváří a bezelstným úsměvem, tradičně oblečených a obutých, kteří pracovali, z pohledu Západoevropana, velmi primitivními technikami.

Nejkrásnější stavbou ruské vesničky byl starý dřevěný kostelíček. Nacházely se v něm četné předměty, nezbytné ke konání ortodoxních bohoslužeb – ikony, lampiony, kadidelnice a podobně.

Rusko ale nebylo jen domovem Rusů, ale i stovek dalších národů, s různým kulturním a náboženským zaměřením.

V oddělení Centrální Asie leckterý návštěvník očekával přehršel zlata a drahých koberců, přesto tomu tak nebylo. Naopak, důmyslná souhra orientálních lázní a zeleně dala odpočinout přemlsanému oku. Koberce, meče a stuhy však také nechyběly. Etnografické výstavy připomněly i zemědělský život tamějších obyvatel.

Pozn. 28) L'Illustration, 5.5. 1900

29) Velkovévodkyně Alžběta Romanovna, 1864-1918, snacha Alexandra II. Po jeho smrti nastoupila dráhu řeholnice, v roce 1918 byla zabita bolševickým komandem. Později prohlášena za svatou.

30) Po říjnovém převratu v roce 1917 emigroval do Francie a Paříž se stala i místem jeho posledního odpočinku

31) L'Illustration, 5.5. 1900

Bucharský emír (Uzbekistán), carův vazal, poslal do Paříže skvosty ze své osobní pokladnice a též zlatem vyšíváný divan pro návštěvníky.

Prostor byl věnován i sibiřským národům, a to v části zvané Polární Rusko (Russie Boréale). Záměrně opomenuty byly podmaněné evropské národy, nebyly tak „exotické“ a hlavně by jejich účast mohla posílit utlumované národní sebevědomí.

E. Nizozemí

Podobně jako Rusko, i Nizozemsko rezignovalo na evropský pavilon na Ulici národů, vždyť bylo od Francie jen pár hodin jízdy vlakem. Zaměřilo se tedy především na představení svých kolonií, považovaných za jedny z nejexotičtějších na světě.³²⁾

Naprostou prioritou byla Holandská Východní Indie (území přibližně totožné s dnešní Indonésií). Ačkoli tato byla už dávno převážně muslimská³³⁾, pro větší atraktivitu byly upřednostňovány exponáty hinduistické a animistické. Na ploše o rozloze 2 500 čtverečních metrů byly nejvyhledávanějšími atrakcemi především typické sochy hinduistických božstev se zkříženými nohama. Některé z nich působily, pro svou zavalitost, groteskním dojmem.

Ze staveb budil největší pozornost, kromě několika malých chrámů, dlouhý rodový dům z ostrova Borneo, pokrytý přivezenými palmovými listy.

Odborníci Holanďany velmi chválili za pečlivost a přesnost odlitků některých větších exponátů. Ve věrném měřítku jedna ku jedné tak byl „přenesen“ například menší klášter z Šandi-Sari.

Příspěvovatelé týdeníku *L'Illustration* nicméně dodávají, že památková ochrana je v Holandské Východní Indii velmi nedostatečná. O koloniální správě raději mlčí, a tak poukazují na fakt, že rozpínající se „mahomedánství“ tiše ignoruje občasné útoky islámských fanatiků na „pohanské stavby“. Na druhou stranu však tyto památky neprošly žádnou renovací, ani rekonstrukcí a ponechány svému osudu si tak alespoň zachovaly svůj původní ráz.³⁴⁾

Pozn. 32) *L'Illustration*, 2.6. 1900, str. 351

33) Islamizace dnešní Indonésie započala v 11. století, v 16. století vyznávala islám již většina populace

34) *L'Illustration*, 2.6.1900, č.2988, str. 351

F. Francie

Francie jako hostitelská země neměla svůj pavilon, jejími pavilony byly vlastně četné paláce a nová nádraží v okolí Seiny. Navíc se intenzivně účastnila i tematických výstav.

O to víc se však chlubila svými zámořskými departementy a koloniemi. V Trocadérských sadech, které „sloužily za útulek výstavám osadním“ a „byly ilustrací stále vzrůstajícího vlivu moderní kultury v zemích cizopásmých,³⁵⁾ hrála Francie prim. Z třiatřiceti koloniálních pavilonů jich měla rovných dvacet.

Častým cílem statisíců francouzských emigrantů se stalo Alžírsko. Nemůžeme však hovořit o nějaké vystěhovalecké zemi, Alžírsko se totiž v roce 1881 stalo integrální součástí Francouzské republiky a bylo rozděleno na tři departementy. Zvláště pobřežní oblasti se pro Francouze staly jakousi druhou „středomořskou riviérou“. Úzký vztah francouzského hexagonu a alžírských departementů nejlépe popisuje výstižný výrok, který později použil i Charles de Gaulle: „Tak jako Seina spojuje dva břehy Paříže, tak Středozevní moře spojuje oba břehy Francie.“³⁶⁾

Proto se nejprve zaměříme na velmi rozsáhlý *alžírský pavilon*. Budova byla postavena v „arabském slohu“, k jejím přední části pak přiléhal zdobný minaret, který byl kopií marockého minaretu Sidi-Bou Medinského.³⁷⁾

I vnitřek v ničem nepřipomínal francouzský vliv až na pedagogické oddělení v prvním patře. Zde mohli návštěvníci, mimo jiné, spatřit i některé významné školní práce francouzských i arabských žáků. Poprvé zde byly vystaveny také nově objevené předměty z archeologických nalezišť.

Vlevo od alžírské výstavy byl poskytnut prostor i *Tunisku*. To se rozhodlo místo pavilonu postavit „zúk“, jakýsi bazar, ohrazené tržní místo o ploše 4 000 metrů čtverečních. Sortiment vystavených předmětů se však příliš nelišil od toho alžírského-dominovaly koberce, šperky a zbraně.³⁸⁾

Zastoupena byla přirozeně i „černá Afrika“, především nejrozvinutější z nich: *Senegal a Francouzský Súdán*, tedy pozdější Mali a Niger. Ty vystavovaly své „primitivní“ zemědělské nástroje i překrásné látky.

Pozn. 35) Průvodce po výstavě, str. 42

36) De Gaulle, Mitterand: La marque et la trace, Duhamel Alain, Flammarion, Paris, 1991, str. 39

37) Illustration, č. 3005, září 1900, str. 197; 38) Průvodce po výstavě, str. 44

Konžský pavilon zase přitahoval všechny dobrodruhy: Castellianovo dioramické panorama³⁹⁾ znázorňovalo jednotlivé etapy Marchandovy africké výpravy.⁴⁰⁾ Výběr tohoto panoramatu může být chápán jako symbol vzdoru, upomenutí se na dva roky staré události a trocha provokace vůči Angličanům. Byl to právě francouzský major Jean-Baptiste Marchand (1863-1934), který podnikl se svou výpravou 5 000 kilometrů dlouhou cestu z Konga do Fašody, kde vztyčil francouzskou vlajku.⁴¹⁾

Zvláštní byl pavilon Madagaskaru, jednalo se totiž o jakousi dvoupatrovou rotundu. Uvnitř se nacházelo několik dioramat připomínající stále živé vojenské události z tohoto těžce dobytého ostrova.⁴²⁾

Méně výrazné zastoupení měla i Dahome (dnešní Benin), Guinea a Pobřeží Slonoviny. O ty přílišný zájem nebyl.

Naopak expozice *Indočíny* byla velmi vítaným cílem mnohých návštěvníků. Areál se paradoxně nacházel, snad jako protiklad země chladu a země tepla, přímo naproti sibiřskému pavilonu. Indočína byla relativně novým státním útvarem, vznikla až v roce 1887 spojením několika království: Annamu, Tonkinu, Kočínčiny, Kambodži a Laosu. Možná i proto bylo této jihovýchodoasijské kolonii vyčleněno více prostoru-hned čtyři pavilony.

Tonkin byl zastoupen zmenšeninou hanojského paláce Coloa, který lákal návštěvníky především svými dřevěnými sochami, znázorňující lidské, ale i mytické postavy.

Další části expozice už v sobě nesly komerční nádech. V pečlivě upravené zahradě se nacházely malé krámky s možností ochutnávky a koupě čaje i různých laskomin, nabízených ženami v tradičních indočínských krojích.

Pozn. 39) Jedná se o třírozměrný plastický model s malovaným pozadím, přispívá k větší autenticitě zobrazovaného obrazu.

40) Figurka majora Marchanda musela působit roztomile. Národní Listy se ve fejetonu „Z potulek pařížskou výstavou VI.“ zmiňují o „roztomilé hlavě bodrého, skromného a energického komandanta“, která rozhodně „stojí za podívanou.“ NL, 22. 9. 1900, č. 262, str. 1

41) National Geographic, <http://www.national-geographic.cz/scripts/detail.php?id=809&tmplid=105>

42) Francouzským protektorátem byl Madagaskar vyhlášen už v roce 1885, přesto byl ostrov ovládnut až o deset let později.

43) L'Illustration, září 1900, č. 3001, str. 135

Taktéž kočičínská pagoda nesloužila jako svatostánek, ale jako prodejna rýže a koření. Deteizace chrámu byla dovršena hospodářskými a politickými mapami nalepenými na vnitřních stěnách pagody. V oficiálních příručkách byla označována jako *Pavilon indočínských výrobků*.⁴³⁾

Prazvláštní bylo i označení typizovaného annamského „měšťanského domu“, tomu se dostalo označení *Lesní pavilon*, snad že byl ze dřeva. Konečně, nelze opomenout ani *Divadlo*, které večer co večer ožívalo tanci kambodžských tanečnic.⁴⁴⁾

Francouzské tichomoří zastupoval pavilon *Nové Kaledonie* s výstavou kávy, doplněný bohatě vyzdobeným *Pavilonem ministerství osad*, pojednávajícím o působení francouzských misionářů.

Své vlastní pavilony si postavily i zástupci nejstarších, privilegovaných francouzských osad: karibských ostrovů *Martinique* a *Guadeloupe*, jihoamerické *Francouzské Guyany* a *Réunionu* v Indickém oceánu.⁴⁵⁾

G. Uhersko

Druhá polovina podunajské velmoci, zalitavské Uhersko věnovalo svůj pavilon především oslavě tisíci let maďarského státu. Interiér byl téměř stejný jako ten z Tisícileté národní výstavy, která se konala o čtyři roky dříve v Budapešti.⁴⁶⁾ Uherská historie zde byla vybarvena jako devět set sedmdesát jedna let trvající boj, který vedl k 33 let trvajícímu prosperujícímu míru.

Protože zvláště v západoevropských zemích nebylo ponětí o uherských dějinách a jejich mytických počátcích příliš velké, bylo návštěvníkům doporučováno, aby si o nich alespoň něco přečetli.

Pohledme však především na architektonické ztvárnění tohoto pavilonu. Ten byl jakousi směsí těch nejlepších a nejvýznamnějších budov této panonské země.

Pozn. 43) L'Illustration, září 1900, č. 3001, str. 135

44) L'Illustration, str. 135

45) Průvodce po výstavě, str. 46

46) L'Illustration, str. 40

K Seině obrácená hlavní fasáda zpodobňovala hradní kapli v Nadja-Hunyard. Protější fasáda zase byla reprodukcí vstupního portálu klášterního kostela v Jak. Věž pavilonu silně připomínala tu z kremnického hradu (ve všech průvodech a novinových člancích však musel být uveden maďarský název *Körmöczbanya*). Nemohla chybět ani připomínka na Rákosiho dům.⁴⁷⁾

Interiér připomínal klášterní ambit s románskými prvky. V ochozu se nacházela výstava historických předmětů z uherských hradů a kostelů.

Za zmínku stojí rozličné sarkofágy, zbroje z arpádovského období (9.-13. století), nebo těžší brnění z 15. století, z doby boje proti Osmanským Turkům. Menší část ambitu byla věnována i životu prostých lidí-středověkých rybářů a vesničanů.

Také první patro patřilo především výstavě církevních a vojenských předmětů, návštěvník se pouze chronologicky přesunul do dalších dějinných období-začínalo se renesancí. Zvláštní důraz byl kladen na historii husarské armády, té byl koneckonců vyhrazen ten největší sál.⁴⁸⁾

Závěrem zdůrazněme rozdílné pojetí prezentace jednotlivých velmocí. Německo, nová, dynamická posilující velmoc, rezignovala na možnost uspořádat výstavu svých zemí a zůstala orientována na pokrok svých vlastních lidí a zdůraznila až opulentně svoji technologickou a hospodářskou dominanci.

Rakousko-Uhersko, dosluhující hegemon podunajského prostoru, se snažil omezit vliv odstředivých a tříštivých tendencí podmaněných národů. Češi, jakožto hlavní zástupci „rakouského Slovanstva“ však Muchovým prostřednictvím využili ke své prezentaci pavilon Bosny a Hercegoviny. Rakouskému pavilonu se, z důvodu české účasti, budeme věnovat v následujících kapitolách.

Velká Británie se rozhodla představit velmi skromnou formou, avšak ukázala možnost propojení tradice s modernitou a obhájila tak svoji pozici citlivého inovátora, bystrého průkopníka a vychytralého koloniálního manažera. Toto rozhodnutí ukázat své přednosti bez zbytečného provokování svého dlouholetého rivala, Francie, se ukázalo jako velmi šťastné v době probíhající jihoafrické války s Búry.

Pozn. 47) L'Illustration, str. 41

48) L'Illustration, str. 41

Spojené státy americké prokázaly, že se s nimi v klubu velmocí musí počítat a nejen proto, že mají stále více trumfů v ruce.

Rusko, zaostávající obr brzdící nezbytné reformy, se snažilo, kromě očekávaného, světu dokázat, že není zemí, kde se zastavil čas. Ruská říše znala nové umělecké proudy, měla své velké malíře. Zároveň jasně demonstrovala svoji multinárodnostní diverzitu, od ruských mužiků až po bucharské zlatníky.

Také některé menší evropské země disponovaly rozsáhlými a lidnatými koloniemi, proto jsem jako příklad uvedl Nizozemsko, které provedlo pravý opak toho, co Němci. Rezignovali na prezentaci vlastní země, ačkoli se jistě mnozí těšili jak na tamější typické mlýny, tak na díla klasických holandských malířů. O to víc péče věnovali přípravě expozice své nejdůležitější kolonie, exotické Východní Indii.

Konečně Francie, jakožto země pořádající světovou výstavu na svém vlastním území nepostavila žádný svůj pavilon, za to však dominovala tematickým sekcím i koloniální výstavám.

Pařížská světová výstava sklonku století dala často mnohem větší prostor koloniální prezentaci jednotlivých velmocí, než podmaněným evropským národům. Pro výstavbu jejich koloniálních pavilonů byly často uvolněny samostatné areály. Ačkoli se jednalo především o představení jednotlivých kultur a jejich specifik, v druhém plánu byla jasně cítit vzájemná rivalita.

V. ČESKÁ ÚČAST NA SVĚTOVÉ VÝSTAVĚ

Z iniciativy pražské Obchodní a živnostenské komory byl, počátkem roku 1900, založen speciální komitét, jehož úkolem byla co nejlepší prezentace českého uměleckého průmyslu na světové výstavě. Úkol byl o to obtížnější, že této části našeho průmyslu byla vyhrazena jen nepatrná část interiéru rakouského pavilonu-sektor XII a XV.

A. Česká výstava

Hlavní práce byly svěřeny vynikajícím architektům-Josefu Fantovi a Janu Koulovi.¹⁾ Profesor Koula se zaměřil na zhotovení síně interiéru, Fanta se postaral o zbylé části.

Do sektoru českého uměleckého průmyslu se dalo vejít jak z interiéru Lvovského, tak z interiéru pražské umělecko-průmyslové školy. Vše svrchní části mezidveří u Lvovského oddělení se nacházely obrazy znázorňující Vyšehrad a horu Říp, u vchodu do pražského školského interiéru jsme pak mohli zahlédnout horu Blaník a Pražský hrad. Autorem maleb byl Ferdinand Engelmüller.²⁾

V ostění pod každým obrazem byly vždy vyřezány, „po dvou reliéfní hlavy Přemysla, Libuše, praotce Čecha, soudce Kroka, Šárky, Lumíra, sv. Václava a Karla IV.“³⁾ Předlohou jim byly modely profesora Stanislava Suchardy.⁴⁾

Samotná výstavní síň měla délku 6 metrů 60 cm a šířku 5m 20. Místnost byla zařízena coby pracovna a studovna. Na trámech, držící strop, byly vyřezány nápisy „vztahující se k účelu místnosti co místu duševních požitků a meditací.“

Naproti schodům se nacházel obrovský výklenek, v němž byly umístěny knihovní skříně a který bychom mohli nazvat „hrdým koutkem české historie a mýtů“. Skýtal v sobě četné, jiráskovsky laděné reminiscence na slávu české země a

---

Pozn. 1) Podrobněji o nich mluvím v příloze

2) Malíř, žák Julia Mařáka (1867-1924)

3) Český interiéru, str. I

4) Sochař, autor několika monumentálních sousoší, např. Palackého pomníku v Praze (1866-1916)

byl jakýmsi lehkým dozvukem národního obrození, tichým nesouhlasem s postavením českého národa v rakousko-uherské monarchii.

Ve středu výklenku se tyčila busta „básníka“, odlitá z bronzu dle modelu Ladislava Šalouna⁵⁾ v dílně V. Maška v pražském Karlíně.

Nezajímavý nebyl ani vysoký podstavec, který byl na přední straně prolomen výklenkem s řezbou Karla Šindeláře, která měla představovat mladíka naslouchajícího pod stromem zvuku houslí. Podstavec byl zdoben i po stranách, a to reliéfní řezbou znázorňující klasné pole a strom. Na spodku podstavce bychom mohli nalézt, mimo jiné, i popelnici s lebkou (sic!). Čeho to bylo podobenství, o tom se autor spisu už nezmiňuje...

V levé polovině byl knihovní výklenek oddělen od studovny (mezi podstavcem a stěnou) dřevěným ostěním s obrazem Mikoláše Aleše⁶⁾ „k básni L. Čelakovského o bohatýru, který osvobodil rodnou zem od saně kraj hubicí.“

Mikoláš Aleš se podílel i na další obrazové výzdobě této síně (jmenujme obrazy „Píseň milostná“ a „Píseň bohatýrská“), ale i na jiných částech rakouského pavilonu.

O tom, že byl tento jediný, byť rozměrný výklenek, využit do poslední místa, svědčí i obrazy dalších, dnes už méně známých, umělců.

Kupříkladu nad skříněmi visel gobelínový obraz Františka Urbana znázorňující Krokovy dcery Kazi (v textu popisovaná jako „Kaše“)⁷⁾, Tetu a Libuši.

Nad knihovním výklenkem, v cípech oblouku, pak byly umístěny nástěnné obrazy Jana Preislera⁸⁾ se zemědělskou tematikou, nazvané „Setí a naděje ve zdar“ a „Žeň s dobrodiním plodů“. Nad nimi se pak ještě nacházel podkrovní vlys s vrcholky stromů.

Přímo naproti knihovní výklenku, na druhém konci síně, umístil architekt Koula malou kapli. Její interiér byl bohatě vybaven.

Pozn. 5) Sochař, autor sousoší Mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí v Praze (1870-1946)

6) Český malíř a rytec (1873-1962), známý pro svou neobyčejnou kreslířskou zručnost a rozmanitost grafických technik

7) Český interiér, str.2

8) Postimpresionistický malíř, později též profesor Akademie výtvarných umění (1871-1918). Zemřel předčasně na zápal plic.

Do podstropního ostění nad kaplí byla vyřezána nejstarší česká modlitba „*Hospodine pomiluj ny*“. Pod kartuší, v horní části otvoru do kaple, se třpytila pozlacená mříž z dílny Karla Sakaře⁹⁾. Na ní byla zavěšena tepaná lampa.

V pažení otvoru se nacházely řezané výplně znázorňující stromy míru, obemknuté hady a desky s nápisy: „*Svatý-silný-svatý*“.¹⁰⁾

Kaple měla prostý dřevěný strop zužující se v osmihran s monogramem Krista a s nápisem: „*Plesejte, aj Král Váš přišel a Spasitel*.“¹¹⁾

Stěny kaple byly potaženy červeným hedvábným čalounem, na který byly zavěšeny dva obrazy Karla Špillara¹²⁾: Svatá Ludmila a Svatý Ivan.

V zadní části kaple se nacházel skládací oltář s kartonovým vyobrazením „*Tři králové klanící se Jezulátku*“ od K.L. Klusáčka. Po stranách shlíželi čeští patroni a světci. Na zevních stranách křídel oltáře byli vyobrazeni klanící se andělé, dílo Sigmunda Rudla. Ten se podílel i na výzdobě predely oltáře.¹³⁾

Oltář byl dřevěný, úplně ozlacený a ve vlysu ho zdobily emailové terče. Zlacení, rytí a tepání vyhotovily firmy Haff a Píša v Praze. Do přední strany stolu bylo vsazeno zlatem vyšité a kameny zdobené antependium.

Nad vstupními dveřmi se nacházela kartuše, která byla po stranách zdobena nástěnnými malbami Karla Špillara *Mládí* a *Stáří*, které korespondovaly s nápisy dveřních vlysů-„*Mládí květem a illusemi*“ a „*Stáří trním a pravdou*“.

Mimo to byly nade dveře instalovány i trojdílné ornamentální výplně z oxidované, tepané mědi¹⁴⁾, které byly dále i částečně zlacený a stříbřeny.

Nad výstupními dveřmi do interiéru pražské umělecko-průmyslové školy se také nacházela zdobná výplň. Tato výplň měla ve svém středním poli obraz dívky, v postranních polích pak tragickou a komickou masku.

Výplň nad druhými výstupními dveřmi, do lvovského interiéru, naproti tomu budila okázalý respekt. Ve svém středu měla hlavu Meluzíny a v postranních polích lebky s dohořívajícími kahany.

Pozn. 9) Umělecký kovář, podílel se také na výzdobě Koulova domu v Praze

10) Popis interiéru, str.3

11) ítem, str. 3

12) Malíř a grafik (1871-1939)

13) Podstavec křídlového oltáře s přední deskou zdobenou malbou nebo řezbou

14) Dílo ciseléra Josefa Hirsche

Interiér české síně byl osvětlen velkým půlkruhovým oknem, ležícím ve stěně arkýře. Okno se skládalo z šesti barevných skel „do olova vkládaných, s malbou vpalovanou.“¹⁵⁾ Obsahem výzdoby byla báje o Radúzovi, Mahuleně a královně Runě.

Kartony k výzdobě okna jsou dílem K.L. Klusáčka.

Otvor naproti arkýři byl opatřen zdobnou mříží, na níž byla zavěšena dvevní záclona. Mříž byla zhotovena v dílně Václava Němce v Praze III.

Ani tento prostor se nemohl obejít bez přídatných dekorativních výplní. Bylo zde i plátno Anny Suchardové-Boudové.¹⁶⁾

Strop interiéru, ostění a obruby otvorů byly provedeny z borového dřeva, „jemuž ponechána jest přirozená jeho barva“¹⁷⁾. Toto vše zhotovila firma *Antonín Baumgartl a syn* sídlící v Praze-Karlíně za vedení Josefa Hlaváče. Táž firma dodala i rozkládací kostru interiéru.

Knihovnu zhotovila firma Jana Navrátila sídlící ve stejné pražské čtvrti. Řezby stropů byly provedeny v dílně řezbáře Josefa Šubrtu, podle modelů Františka Lišky. Ten se spolu s dalšími umělci-A. Bauchem, J. Zikou, V. Vodolánem, Fr. Bukem a J. Gebhartem podílel i na řezbářských pracech v ostění a výplních.

Velmi důležitou součástí českého interiéru byl nábytek. Do knihovního výklenku byl umístěn studijní stůl potažený zlacenou kůží. Okolo něj se rozkládaly dvě pohovky a několik sedátek.

Také v arkýři byl stůl, tentokrát pracovní, zde pouze s jedním sedátkem, za to však s příručními knihovničkami a kovaným stolkem na květiny. Že by to byl onen „koutek koketní pro dámu píšící pětiřádkové billety“, o němž se zmiňuje Milan Hlavačka ve své knize *Alfons Mucha-Paříž 1900?*¹⁸⁾

Při stěně naproti oknu stála „skříňka na skvosty“ s terakotou Stanislava Suchardy, proti arkýři stojan na hudebniny s dívčím poprsím od Ladislava Šalouna.

Pozn. 15) Český interiér, str.3

16) Akademická malířka a keramička (1870-1940)

17) Český interiér, str.4

18) Český interiér, str.32

Tento nábytek z javorového dřeva byl zhotoven v dílnách Jana Navrátila a byl ozdoben, mimo jiné, bronzovými plaketami, tepáním z měděného plechu a částečně i emailem.

Plakety vyrobila pražská firma Červenka & Bendelmayer, tepání na nábytku ciseléři František Houdek, Jan Mallý a Richard Schorcht. Emaily pochází z dílny Petra Svobody v Praze. Bronzové výplně na skřínce na skvosty jsou prací sochaře Ludvíka Wurzela¹⁹⁾ a mají za obsah pohádku o dívce a víle.

Ručně zlacené potahy stolu a sedadel jsou dílem J. Spotta a jeho firemních spolupracovníků. Konečně, truhlářské, čalounické a částečně i řezbářské práce provedla firma Jana Navrátila.

Neméně zajímavou výbavou interiéru byly i obrazy. Na stěně naproti oknu visel obraz Felixe Jenneweina, dále zde ve dvou rámečkách byly reprodukce prací Maxe Švabinského.

Rámy vůbec hrály důležitější hru, než dnes. V arkýři nad psacím stolem byl zavěšen nádherný zrcadlový rám, zdobený řezbami Viléma Cvekla. Z dílny téhož autora pocházely i rámy v kapli. Zato rámy nad skřínkou na skvosty a u stolu byly vyřezány Františkem Liškou. V rámečkách byly vystaveny i barevné náčrtky Jana Preislera a Karla Špillara.

Návštěvník mohl shlédnout i další dekorativní předměty, vyrobené z jiných materiálů-například z hlíny a ze skla, vázy, ale i kořenáče, které byly převážně dílem Anny Suchardové-Boudové. Pouze dvě jednobarevně polívané vázy měly svůj původ jinde-v dílně známého sochaře Františka Bílka²⁰⁾.

Skla do interiéru zapůjčila firma Pinkava-byly to napodobeniny staročeského broušeného křišťálového skla a skel antických.

Pozn. 19) Kameník a sochař (1865-1913), žák Josefa Myslbeka a profesor umělecko-průmyslové školy v Praze.

20) Jihočeský sochař-symbolista a architekt (1872-1941). Autor monumentální sochy *Modlitba nad hroby* na chýnovském hřbitově

V poslední řadě nemůžeme bez pozornosti ponechat ani záclony. Kromě oken zdobily i dveře a knihovnu. Poslední dvě byly vyšity hedvábím a částečně i zlatem v paramentním ústavě Křesťanské akademie a v ústavě slečny M. Karlíčkové. Ty okenní byly vyšity a drhány v dílnách Ženského výrobního spolku v Praze.²¹⁾

Nyní se podrobněji zaměřím na oddíl, který byl projektován panem Janem Koulou. Těsně přiléhal k Fantově hlavní místnosti interiéru a byl koncipován do tvaru trojhranu.

Tento oddíl představoval jakousi jídelnu, místnost určenou k pohoštění. Stál tu misník a dvě skřínky. Jedna sloužila k uschování jemnějších ozdob na stůl, druhá byla určena pro kuřáky-nacházely se v ní rozmanité předměty z kovu, skla, hlíny a dřeva-vše kuřácké pomůcky.

Dveře (včetně ostění a lišt) i strop byly komponovány jako reprezentativní ukázka českého dřevěného stavitelství. Tvořily je různě seřezaná a sestavená prkna, vyzdobená malbou nebo intarsiemi. Vše zhotovila firma Antonín Baumgartl a syn.

Na podobném základě byl vytvořen i tamější nábytek-i zde hrály prkna, intarsie a malby hlavní roli. Nábytek provedl Václav Mlch, intarsie Jan Kubát. Na stěny i porůznu po místnosti posadili instalatéri různé majoliky²²⁾ Smaltovaná keramika pocházející z odborné školy keramické v Bechyni.

Rostlinné a geometrické vzory zdobily záclonu, šerpu (dílo Pokračovací školy pražské), a také náplně skřínky, provedených v zlatém vyšívaní na zelené půdě.

Na kredenci se skvěl stříbrný podnos na stůl v podobě trakaře na ovoce, u něhož z jedné strany stála figurína moravského Slováka coby prodavače a z druhé Hanačky coby kupující, obě dvě v národním kroji.

Podnos modeloval sochař František Stránský²³⁾ a ve stříbře provedl V. Němec, který je také autorem dalších stříbrných talířů znázorňujících „typické tváře“ a dozdobených ornamentálním okolkem.

Pozn. 21) Roku 1871 ho založila Karolína Světlá. Spolek zajišťoval práci nemajetným ženám, zejména vdovám po vojácích z rakousko-pruské války 1866. Za svou emancipační činnost si tato instituce ve své době vysloužila mnohé hanlivé přezdívky

22) Smaltovaná keramika

23) Autor mnoha soch v Muzeu Hlavního města Prahy žil v letech 1869-1901

Do národního moravského kroje byla oblečena i další vyřezávaná figurka moravského Slováka, modelovaná Ludvíkem Wurzelem a řezaná Bohumilem Holasem, postavená na kuřácké skřínce.

Moravské typy ilustrovaly také dva obrazy Josefa Úprky, z nichž jeden představoval lanžhotského šuhaje, druhý pak ženičku z Hroznovy Lhoty.

Sklenice, holby i vázy ozdobené výše uvedenou ornamentikou pocházely z továrny hraběte Harracha, velkého českého patriota, známého svými vlasteneckými proslovy.²⁴⁾

Tyto předměty byly z části malované a z části i ryté. Právě tato technika se zasloužila o několik set let trvající světovou proslulost českého skla.

Vystaveny byly ale i další, tentokrát opravdu neobvyklé a přesto rozmanité předměty. V zelené skřínce se pyšnila holba montovaná českými granáty firmou J. Reimann či bonboniéry opatřené železnými či mosaznými víčky, s vkládanými zlatými nebo emailovými ornamenty. Ty byly dílem J. Kottnera, K. Maliny, P. Svobody a J. Vondřejce. Lustr zhotovila stále slavnější firma Františka Křižíka²⁵⁾, malbu stěn provedl František Frohlich.

Veškeré práce pro český interiér byly provedeny v pražských dílnách v měsících od prosince 1899 do dubna 1900. Sestavení interiéru a jeho instalace v Paříži se stihla za 14 dnů a proběhla pod bedlivým okem architekta Richarda Klenky.

Česká kulturní účast na pařížské světové výstavě se však nezužovala pouze na výstavu exponátů. Uspořádány byly i četné koncerty, z nichž některé byly doslova „open-air“. Například táborský skladatel Oskar Nedbal (1874-1930), tehdy šestadvacetiletý mladík, dirigoval 23. a 24. července dva koncerty na náměstí Trocadéro. Oba měly velmi dobrý ohlas. Do Paříže přijel na pozvání slavného dirigenta Édouarda Judas Colonne (1838-1910) dirigovat přímo jeho orchestr.

Pozn. 24) V pozdější době se například zúčastní slavnostního zahájení provozu první rakousko-uherské elektrické (Křižíkovy)

dráhy z Tábora do Bechyně...

25) Významný český technik, průmyslník a vynálezce (např. obloukové lampy), 1847-1941

Na programu byly kromě jedné Fibichovy skladby hlavně Smetanova *Vltava* a Dvořákova *Symfonie z Nového světa*. Důkazem úspěšného Nedbalova vystoupení je i fakt, že mu Colonne nabídl uspořádat další koncert v listopadu, přímo v pařížském Divadle Châtelet, jehož hlediště disponovalo třemi tisíci místy. Celou akci zaštitila i Česká akademie věd.²⁶⁾

B. Pražská deputace

Do Paříže se dne 14. července vypravila i deputace Královského hlavního města Prahy, vedená novým starostou (primátorem) Dr. Vladimírem Srbou.

Deputace odjela rychlíkem, z pražského nádraží Františka Josefa (dnešního Hlavního nádraží) v osm hodin 25 minut ráno. Cesta vedla přes Norimberk, Stuttgart, Štrasburk, Avricourt a Nancy. Do Paříže, na nádraží Gare de l'Est, dorazila už nazítří, v neděli 15.července ráno (v sedm hodin 27 minut).

I v tuto časnou hodinu byla tato vzácná delegace uvítána v Paříži žijící českou menšinou, zejména pak členy Českého Sokola oblečených „ve spolkovém stejnokroji a s praporem“, vedených svým náčelníkem Michálkem a starostou Chalupeckým.

Přítomni byli ale i místní čeští malíři (Kupka, Dědina), redaktoři (např. Dr. Ottruba z „České mysli“), šlechtici („mistr Václav šlechtic Brožík“), advokáti a živnostníci i obyčejní dělníci.

Z nádraží pak starosta Vladimír Srb s náměstkem Voitlem odjeli připraveným „elegantním kočárem“ (dílo mistra Václava Brožíka) přes „velké boulevardy a Avenue de l'Opéra“ do hotelu...Poselstvo bylo ubytováno ve čtyřech pokojích, v prvním patře hotelu „Grand Hotel du Palais Royal et de l'Europe“, který se nacházel v ulici Valois, hned naproti právě dostavěnému Palais Royal²⁷⁾

Pozn. 26) Alois Lodr: Josef Hlávka, Praha, Melantrich, 1988, str. 237-239

27) Archív Hl.m. Prahy, složka Pařížská světová výstava 1900; Ze zprávy tajemníka poselstva, Dr.Emanuela, rytíře

z Čenkova. Tento básník, prozaik a překladatel z francouzštiny, propagátor česko-francouzských vztahů žil

v letech 1868-1940.

Již brzy po příjezdu delegace začaly do hotelu přicházet významné oficiální návštěvy. Jmenujme například vicepresidenta municipální rady pařížské a průmyslníka F. Levée.²⁷⁾

Nazítří odpoledne, 16.července v 16 hodin, bylo pražské poselstvo slavnostně přijato na pařížské radnici, stále ještě vyzdobené z oslav národního svátku (14. července) a to v salonu Des Arcades a v salonu Des Caryatides.

Pařížský předseda městské rady (Conseil municipal)²⁸⁾ Grébauval nešetřil ve svém projevu výzvami k vlastenectví a podporou českého národa, čímž zajisté udělal pražské delegaci radost: „Jste národem, který se brání, tam dole, v středu Evropy, v okruhu svých hor... (Češi) dozajista naleznou ohlas v našich srdcích, kdykoli se obrátí na Francii.“

Vzpomenul i na předchozí setkání z pražskou deputací během předcházející pařížské světové výstavy roku 1889, která se do historie zapsala především postavením Eiffelovy věže.

Záměrně ve svém projevu ani jednou nezmínil Rakousko-Uhersko, naopak, na závěr, mimo jiné, zvolal: „Ať žijí Čechy!“

Poté se slova ujal pražský starosta dr. Vladimír Srb. Svůj projev přednesl nejprve česky, teprve posléze připojil i francouzskou verzi. Projev se nesl v podobně lichotivém duchu jako ten Grébauvalův, Srb neopomněl označit Francouze za národ „kralující veškeré civilizaci“. Závěrem pak předal pařížskému starostovi dar-„dílo českých umělců na znamení těchto citů“. ²⁹⁾

Není od věci podotknout, že celá tato akce měla být především propagandou francouzských nacionalistů, kteří po nedávných volbách, v květnu 1900, ovládli pařížskou radnici, do té doby považovanou za hnízdo levice.³⁰⁾ U české strany tomu však bylo jinak. Setkání bylo šito na míru především bývalému pražskému

---

Pozn. 28) Funkce pařížského starosty byla v letech 1871 až 1977 zrušena

29) Archív HI m. Prahy, složka *Světová výstava 1900*, úřední zápis č. 204

30) St. Reznikow, *Frankofilství a česká identita*, str. 227. Ze šedesáti nově zvolených radních se 45 hlásilo k nacionalistické lize.

starostovi Janu Podlipnému (starostoval 1897-1900), který se na ni jako horlivý mladoček připravoval celé dva roky.³¹⁾ Pražské volby ale vyhrál staroček Vladimír Srb (1856-1916).

Součástí daru bylo i 6 pohledů na „královské hlavní město Prahu“ (Praha z Hradčan, Královský hrad, dvakrát Staroměstská radnice-jednou samotná, podruhé s farním kostelem Panny Marie před Týnem, Karlův most s Menším městem a Staroměstská mostecká věž) a 6 pohledů na „vynikající místa v království Českém mimo Prahu“ (Karlštejn, Kutná Hora, Tábor, Jindřichův Hradec, Český Krumlov a „Česká vesnice“).³²⁾

Z chvatně psaného, špatně čitelného, nedatovaného a nepodepsaného úředního popisu daru městu Paříži vyplývá, že se jednalo o zdobenou skříňku se schránkou plnou pohlednic a akvarelů.³³⁾ Na jejím vyhotovení se podíleli nejvýznamnější pražští umělci této doby. Z čitelnějších rozkazů účtárně o vyplacení různých částek umělcům a potvrzením o převzetí honoráře za práce malířské a kaligrafické (celkem se jednalo o 6 380 korun)³⁴⁾, se konečně dozvídáme jména umělců: jmenujme například Vladimíra Županského³⁵⁾ (úvodní list), Antonína Hudečka³⁶⁾ Žil 1872-1914 (akvarel Tábor), Antonína Slavíčka³⁷⁾ (akvarel Kutná Hora), Karla Špillara (okraj obsahu), Arnošta Hofbauera³⁸⁾ (tři dekorativní linky k textu), Jindřicha Bubeníčka (veškerý text a ozdobná čísla).³⁹⁾

Pozn. 31) St. Reznikow, Frankofilství a česká identita, str. 226

32) Složka Světová výstava 1900, Úřední zápis č. 996, nedatováno

33) Neoznačený čtyřstránkový dokument, Složka Světová výstava 1900, Archiv hl.m. Prahy

34) Item

35) Žil 1869-1928

36) Žil 1872-1914

37) 1870-1910, mistr zachycení světla a stínu. Po mrtvici v r. 1909 byl nucen malovat levou rukou, zklamán neúspěchy spáchal v lednu 1910 sebevraždu.

38) 1869-1944, malíř, žák Vojtěcha Hynajse, zakl. člen Spolku výtvarných umělců Mánes, redaktor čas. Volné směry

39) Součet, 13.07.1900, Složka Svět. výstava 1900, Archiv Hl.m. Prahy

Na dalších součtech se ještě objevují jména Václava Jansy⁴⁰⁾, Otakara Lebedy, Jana Stibala, Jana Kouly, Ferdinanda Engelmüllera⁴¹⁾ Antonína Balšánka⁴²⁾, Oskara Fialy a Františka Kavána.⁴³⁾

Práci „*modelérskou a ciselérskou*“ dostali za úkol pánové Fuchs, Hirsche, Malý, Novák a Sucharda, *klenotnickou a granáty* zlatník Šourek, *emailerskou a ryteckou* Petr Svoboda, *truhlářskou* František Zelenka, *knihařskou* Bohumil Fišer, *zámečnickou* pan Šimunek, *broušení kamenů* pan Váňa.

A jaký byl výsledek? Skříňka byla potažena modrou kůží se zlatým tepáním, inspirovaným rostlinnými formami, zvláště jarními květy (sněženky, fialky). Na vršku skřínky byly vyobrazeny kopretiny. K dalším ozdobám patřily drahé knoflíky a granáty. Spodek skřínky byl potažen světle hnědou, ručně vyzlacenou kůží. Na sebe přiléhající obruby dvířek skřínky byly kovové a též pozlacené. Uvnitř skřínky se nacházela bílým hedvábím vyložená schránka o rozměrech 96krát61krát29 centimetrů. Zvenku byla potažena tepanou kůží a obita železným tepáním s rukojetěmi a visacími zámky. Na víko schránky byly vyryty lipové⁴⁴⁾ a vavřínové větve dekorované stuhou, na níž byl nápis Praha Paříži a římskými číslicemi vyvedený letopočet MDCCCC⁴⁵⁾ Skříňka i schránka byly vyhotoveny během června 1900 v pražských dílnách za vedení architekta Josefa Fanty.⁴⁶⁾

Dar byl před odjezdem do Paříže veřejně vystaven v druhém patře Staroměstské radnice, v primátorské síni, a to 13. července od 10 do 12 hodin a od 14 do 16 hodin.⁴⁷⁾

Pozn. 40) 1859-1913, český krajinář

41) Malíř, žák Julia Mařáka (1867-1924)

42) 1865-1921, profesor na Vysoké škole technické v Praze

43) vyplaceno dne 7. července 1900

44) český národní symbol

45) správně by mělo být MCM

46) Nedatovaný úřední zápis, archiv hl.m. Prahy

47) List presidia rady Král.hl.m. Prahy, č. 995, ze dne 7.7.1900

VI. ALFONS MUCHA NA SVĚTOVÉ VÝSTAVĚ

Z českých umělců na Pařížské světové výstavě 1900 kvalitativně i kvantitativně dominoval Alfons Mucha.

Talentovaný rodák z Ivančic (24. 7. 1860) získává už ve třidvaceti letech svého mecenáše, hraběte Khuen-Belasiho, pro kterého maluje jak v jeho letní rezidenci v moravských Hrušovanech, tak i v Tyrolích na hraběcím rodovém sídle Gandegg. Na dalším Khuen-Belasiově zámku-Emmahofu, opravuje Mucha poničené malby knihovny a jídelny. Zcela zničené části nahrazuje vlastními obrázky s tyrolskými náměty.

V pětadvaceti letech odjíždí studovat do Mnichova. Ačkoli mu hrabě vyplácí pravidelnou apanáž, je po několika měsících z Akademie vyloučen pro neplacení školného. V Mnichově však zůstává a aktivně se účastní spolkového života. Stává se předsedou Spolku slovanských malířů Škréta a podporuje malíře Mikoláše Alše v době kampaně proti jeho ilustracím. V roce 1888 se vrací do Hrušovan, kde dekoruje zámeckou hernu výplněmi na plátně. Ještě ten rok na podzim však odjíždí do Paříže a vstupuje na Académie Julien, později přestoupí na světoznámou Académie Colarossi. Navazuje kontakt s pražskými nakladateli Ottou a Šimáčkem, kteří začnou otiskovat jeho ilustrace.

V roce 1891 se seznamuje s Paulem Gauguinem (1848-1903), vůdčí osobností postimpresionismu, a poskytuje mu dokonce svůj ateliér-především k výstavním účelům. V témže roce začíná spolupracovat s významným francouzským nakladatelem Armandem Collinem, tato spolupráce se později ukáže jako zásadní. O rok později vytváří svůj první reklamní kalendář, v roce 1894 navrhuje svůj první plakát-jedná se o Gismondu. Konečně v roce 1896 vycházejí jeho první dekorativní panó-tiskne je u firmy Champenois, s níž má uzavřenu exkluzivní smlouvu.

V předjaří 1898 otvírá v Paříži první kurzy kreslení pro pány a dámy, nicméně v létě odjíždí do Bosny, kde pilně pracuje na námětech ze slovanské historie. Ty nejprve využije při prezentaci pavilonu Bosny a Hercegoviny na pařížské světové výstavě, později je zúročí ve svém vrcholném díle-monumentální Slovanské epopeji.

A. PAVILON BOSNY A HERCEGOVINY

Po rozdělení habsburské monarchie v roce 1867 na dva státy, obesílalo Rakousko-Uhersko světové výstavy dvěma samostatnými expozicemi. V roce 1900 na pařížské světové výstavě nicméně podunajskou monarchii reprezentovaly dokonce tři pavilony-přibyla Bosna a Hercegovina.¹⁾ Všechny tři se nacházely vedle sebe na symbolicky pojmenované *Rue des Nations* (Ulici národů), tedy na levém břehu Seiny mezi novým mostem Alexandra III a mostem l'Alma.

Rakousko vystavovalo v třípatrovém paláci, jehož největší chloubou byla napodobenina majestátního schodiště Belvederu prince Evžena Savojského. To upomínalo na vídeňské baroko z doby Bernarda Fischera z Erlachu. Kromě české a polské umělecké expozice se zde nacházely i expozice úřadu rakouského generálního komisaře, rakouských pošt a telegrafů, ale také etnografická výstava z Dalmácie. Tu bychom přitom měli tendenci hledat spíše v uherském pavilonu, protože Chorvatsko v této době spadalo pod Uhry.

Uherský pavilon, označovaný francouzským tiskem za stavitelský guláš²⁾, byl dílem architektů Zoltána Bálinta a Lajose Jambora. Svými portály, cimbuřími a věžemi evokoval středověký hrad. Interiér byl zasvěcen tisícileté maďarské historii, od jejich příchodu do Panonské nížiny až po rok 1900. A právě proto, že Maďaři často kladli rovnítko mezi identitu „maďarskou“ a „uherskou“, museli dalmáčtí Slované hledat útočiště pro svoji etnografickou výstavu v pavilonu o řád tolerantnějšího Předlitavska.

Zato bosensko-hercegovinský pavilonek, symbolicky se tísnící mezi „vyrovnanými zeměmi“ podunajské monarchie, byl z důvodů jazykové, kulturní, náboženské a národnostní rozmanitosti této země, opravdovým hybridem. Svým jadransko-islámsko-jihoslovanským stylem měl evokovat kulturní jedinečnost smíšeného muslimsko-slovanského prostředí. A přece na něm bylo ještě něco zvláštního. Jedním z nejvýznamnějších umělců, kteří se podíleli na realizaci a výzdobě interiéru nebyl Jihoslovan, ale v Paříži žijící Čech-Alfons Mucha (1860-1939), jeden z nejvýznamnějších secesních malířů.

Pozn. 1) A také Château tyrolien s restaurací, častý objekt českých stížností, Právo Lidu, 3.7.1900

2) Le Petit Journal, leden 1900

Tento rodák z Ivančic celý život směřoval k monumentálním realizacím (ostatně jeho nejznámějším dílem z „popařížského období“ zůstává Slovanská epopej, kde některá z dvaceti pláten dosahují rozměrů šest krát čtyři metry). Už na samém počátku své kariéry, jako devatenáctiletý neškolený mladík, pracoval ve Vídni jako malíř divadelních dekorací.³⁾

Také v pozdější době vytvářel větší nástěnné malby, hlavně pro svého mecenáše, hraběte Khuen-Belasiho, a to jak v moravských Hrušovanech, tak i v Tyrolích na hraběcím rodovém sídle Gandegg.

Mucha chtěl v pavilonu Bosny a Hercegoviny prezentovat nejen svůj umělecký um, ale i politické názory. Přesto musel být veskrze opatrný, protože jeho původní záměr zobrazit utrpení jižních Slovanů a jejich těžký život v tomto regionu, nebyl ve Vídni akceptován.⁴⁾ Z úředních míst bylo naznačeno, že bosenský pavilon musí být koncipován jako obraz mírového střetnutí dvou kultur a dvou civilizací: slovanské s muslimskou a západní s orientální.

A tak Muchovy malby, plné „staletých krutých bojů“ od dob římské nadvlády až po vysvobození se z jha osmanské říše, měly poukázat na pozitivní přístup rakouských „civilizačních“ snah. Nicméně, mnohý návštěvník mohl najít, pod historicko-dekorativním nánošem obrazů, i jistou paralelu mezi tehdejšími a současnými civilizačními snahami. A bude to právě Bosna a Hercegovina, země nacházející se od roku 1878 pod rakouskou vojenskou kuratelou⁵⁾, respektive její hlavní město Sarajevo, které se stane záminkou pro rozpoutání první světové války a ve svých důsledcích tak pomůže národnostním požadavkům mnohých přehlížených evropských národů. Více než samotné Bosně.

Přesto se najatí umělci, dle mínění francouzského dopisovatele *Zlaté Prahy* Eugena Forestiera, vypořádali s delikátním politickým úkolem šťastně.

Kromě Alfonse Muchy najal generální komisař pro výstavu Bosny a Hercegoviny, dvorní rada Heinrich Moser, i dalšího významného malíře, Adolfa Kaufmana⁶⁾ z Vídně. Ten v centrální síni pavilonu namaloval obří panorama

---

Pozn. 3) U firmy Kautský - Brioschi - Burghardt

4) Alfons Mucha-Paříž 1900, str. 60

5) Rozhodnutím evropských velmocí na Berlínském kongresu

6) Rodák z Opavy (Troppau), 1848-1916

Sarajeva, v postraních sálech pak Jajský vodopád a pramen říčky Buny u Monastiru. Mezi oblíbené „perličky“ patřil i obraz bosenského harému a sarajevské mešity.

Svoji propagační roli ale nehrály jen gigantické obrazy. Návštěvníkům tu byly k dispozici i úřední dokumenty, které poukazovaly na nepochybný hospodářský pokrok a kulturní rozkvět této okupované země. K tomu opravdu docházelo, ale v nedostatečné míře.

Pro Alfonse Muchu byla pařížská světová výstava 1900 především příležitostí ukázat, že je skutečným malířským mistrem a ne jen renomovaným dekorátérem-tvůrcem plakátů a panó, jak byl často v tisku označován. Z tohoto důvodu značně zvýšil produkci dalších výtvarných děl, především ilustrací a návrhů vitráží.

Ovlivněn čerstvým vstupem do francouzské Zednářské lóže pojal úmysl, působit prostřednictvím umění k povznesení lidstva, k „pomalému vzestupu Člověka k jeho Božskému ideálu.“⁷⁾

Největším úkolem, který si Mucha předsevzal, byla snaha o vytvoření Pavilonu člověka (Pavillon de l'homme)⁸⁾

Na pavilonu pracoval již od roku 1897⁹⁾, kdy sestavil první maketu pavilonu. Kousek před středem fasády se ze země zvedala lidská figura, bytost ještě neosvobozená od nízkých instinktů, v nejvyšším bodě pavilonu se pak nacházel sám génius Země, vzpínající se vzhůru, tam, kde hledá Boží ochranu. Grandiózní alegorické skupiny byly i v rozích pavilonu. I ty měly značně ambiciózní program.

Jedna z nich znázorňovala jakéhosi muže s páskou přes oko (nikoli však Jana Žižku), slepě podléhajícího instinktům a útrpně sledovaného géniem Země. V další už člověk svou slepotu ztratil a začíná poznávat sám sebe.¹⁰⁾ Našli bychom zde i alegorie Smrti, Zrození, trojice obrovských figur, které „pozorovaly to hemžení na cestě k budoucnosti Lidstva.“¹¹⁾

Pozn. 7) Muchovo poselství, Katlaog, Praha, 1994, str. 17

8) Pavilon B. a H. na světové výstavě. Milan Halvačka a kol., Obecní dům, Praha, 2002, str.36

9) La Plume, autor anonymní, 15. 12. 1897, str. 817

10) Pavilon B. a H. na světové výstavě, str. 36

11) Katalog „Alfons Mucha“, Marc Bascou, Darmstadt, 1980, str. 170-175

Od předchozí pařížské světové výstavy z roku 1889, se nejen v akademických kruzích celé Francie neúnavně diskutovalo o bytí a nebytí Eiffelovy věže.

Mnohým se nelíbila a chtěli ji strhnout, případně nahradit něčím reprezentativnějším. Mezi nejznámější odpůrce této „plechové ostudy Paříže“ patřil „král povídek“, spisovatel Guy de Maupassant.¹²⁾

Přesto zmiňme ještě dva odborníky z branže Gustava Eiffela: architekta Guillemonta a Abela Chancela. Oba plánovali stržení věže.

První z nich chtěl na jejím soklu vybudovat pomník Zemi, ve tvaru jakési obrovské zeměkoule společně podpírané četnými národy. Ten druhý, nejspíš čtenář románů Julesa Verna, zas snil o paláci Ohně složeného z koule o průměru přes 20 metrů. Z té pak měly vyřazovat elektrické světelné paprsky. Koule by byla situována na terase, sloužící zároveň jako přístaviště vzducholodí.¹³⁾

Guillemonta byl také první autorem návrhu podoby pavilonu Člověka.¹⁴⁾ Původně se počítalo i s pavilony Přírody a Lidské práce či o památníku Umění.

Hlavním Muchovým úkolem byla výzdoba centrální haly. Na tuto práci se připravoval velmi zodpovědně. Dostal permanentní lístek na dráhu a několikrát odjel na Balkán (hlavně během roku 1898), kde studoval a sbíral podklady k ilustraci bosenských legend. Okouzila ho krásná krajina a nezkažená příroda, zaujaly ho kroje a etnografická čistota místních obyvatel i jejich lidová tvorba. Na základě těchto vjemů nakreslil v muzeích Záhřebu a Sarajeva desítky skic.¹⁵⁾

Jeho tvořivý zápal podněcovala zejména víra, že konečně může pracovat pro poznání, slávu a popularizaci heroické minulosti tohoto dlouho ujařmovaného národa. Navíc, české země neměly, na rozdíl od Uherska, na výstavě svůj vlastní pavilon, a proto se Mucha schválně snažil vyzdvihnout hlavně osvětově nacionální charakter expozice.

Po návratu z Bosny si Mucha najal velký ateliér v blízkosti výstaviště¹⁶⁾ a s několika pomocníky se pustil do nelehkého úkolu.

Pozn. 12) Nicméně na této věži trávil značnou část svého volného času v tamější kavárně, protože jak sám prohlásil: „Je to jediné místo, odkud není vidět.“

13) Pavilon B. a H. na světové výstavě, str. 37

14) Už v roce 1895

15) Alfons Mucha-Paříž 1900, str. 51

16) Přesnou adresu se mi zjistit nepodařilo.

Proti vchodu byl při zemi umístěn panoramatický pohled na Sarajevo, obraz s plastickým popředím, pojatý jako diorama.¹⁷⁾

Jeho autorem byl výše zmíněný Adolf Kaufmann. *Panorama Sarajeva* bylo rámováno nikami, v nichž seděly dvě sochy zhotovené na základě Muchových návrhů-*Přadlena* a *Vyšívačka*. Podle fotografií z výstavy to byly spíše nakaširované postavy v nadživotní velikosti.¹⁸⁾

Nad panoramatem už všechny stěny patřily Muchovi. Umístil zde výjev *Bosna nabízí své produkty světové výstavě*. Bosna, personifikovaná mladou dívkou¹⁹⁾, sedí uprostřed oleandrů a růží na trůnu a ukazuje na zástupy lidí umístěné po obou jeho stranách. Tito přinášejí plody své země-obilí, víno, ovoce, dřevo, mléko, med, vosk, vlnu, kávu a tabák-a přivádějí s sebou koně, berany a kozy.²⁰⁾

Na dalších třech stěnách (dvou delších a jedné kratší) členil Mucha výzdobu do třech pásů. Nejspodnější tvořil pás stylizovaných pivonek a růží. Jeho výška byla 85 cm a celý byl namalován v několika odstínech jemné modři. Kresba s květinami měla výrazně černé kontury a lehkou vnitřní kresbu. V celé ploše byla oživena pouze několika málo střídme rozhozenými zlatými hvězdami.²¹⁾

Nad květinovým dekorem, který „jako nehmotně modravý pás odděloval Muchovu dekoraci od výstavního zmatku pod ní“²²⁾, byl vlys se scénami z bosenských dějin od prehistorie po současnost. Současníci mluvili přímo o „bosenském cyklu“.²³⁾

V krajině, občas přerušené okny či dveřmi výstavy, bylo dvanáct scén.

Zleva od obrazu *Bosna nabízí své produkty světové výstavě* se nacházely tři výjevy z dávné historie. Doba předhistorická byla zastoupena postavami kočovníků, kováře a tesaře; doba antická postavami muže a ženy přelévajícími nejspíše víno a další dvojicí odpočívající pod baldachýnem a sloupem s iónskou hlavicí.

Pozn. 17) Technika, při níž jsou před obraz kladeny různé předměty, aby navodily dojem skutečnosti.

18) Pavilon B. a H. na světové výstavě, str. 49

19) Francouzský básník a historik umění Jean de Foville (zemřel 1915 v bitvě u Les Eparges) ji popisoval „jako něžnou postavu jímavého půvabu“. *Revue artistique et industrielle*, července-srpen 1900

20) Zmenšený návrh tohoto výjevu daroval syn Alfonse Muchy, Jiří, v roce 1979 Louvru.

21) Jedna část vlysu se zachovala v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Druhou zachovanou část daroval Jiří Mucha Francii a je dodnes v Musée d'Orsay.

22) Pavilon B. a H., str. 52

23) *Item*, str. 52

Třetím vyobrazeným tématem byl příchod Slovanů s knězem, jenž vztahuje ruce k obětnímu ohni. Další výjev měl zobrazením tribunálu a přísahy na meč symbolizovat založení soudnictví.²⁴⁾

Následovali první křesťanští věrozvěstové a potrestání bogomilů (balkánských křesťanských heretiků z raného středověku, kteří významně přispěli ke vzniku valdenského a katarského hnutí).

Po korunovaci krále Bosny (nejspíš se jedná o korunovaci Tvrtka I. Kotromaniče v roce 1353), vidíme tři výjevy charakterizující tři hlavní náboženství země: Islám je připomenut výjevem se staviteli mešit, ortodoxní pravoslavií svěcením vody a katolické biřmováním.

V nejhořejším pásu centrálního prostoru byly v arkádách ztvárněny vybrané náměty z bosenských legend.²⁵⁾ Obkružovaly celý prostor. Vlys byl rytmizován lomenými oblouky a výjevy byly celé „ztopeny“ v modravém světle.

To plně odpovídalo dobovému cítění, které modrou rezervovalo pro snění a pro duchovní sféru.

Z výjevů můžeme, bohužel, rekonstruovat jen některé, neboť se nám zachoval pouze zlomek této realizace. navíc, všechny dochované fotografie pavilonu se vždy soustředily na centrální část s hlavním historickým pásem. Přesto lze na jednom ze zachovalých zbytků rozeznat ilustraci k legendě Ivo a Anica.²⁶⁾

Abel Fabre tvrdí, že chmurné a tragické postavy bosenských legend Muchu natolik zaujaly, že jako přípravu pro výstavu vytvořil na jejich náměty řadu uhlových kreseb.²⁷⁾ Byly to zejména, kromě již zmíněné ilustrace *Ivo a Anica*, především *Nevěsta Hasaganova*, *Jediná sestra*, *Murcia-morová paní* a též *Stálá láska*.²⁸⁾

Jednotlivé historické periody lze odvodit od činnosti několika postav v dobových kostýmech. Jejich tváře nesou typickou známku Muchova rukopisu.

Pozn. 24) Pavilon B. a H., str. 52

25) Pavilon B. a H., str. 59

26) Tempera na platně, 136 krát 613 cm, item, str. 59

27) Abel Fabre, Un maître décorateur; čas. Le Mois littéraire et pittoresque, č. 17, str. 592

28) Dnes se tyto uhlové kresby nacházejí v majetku Mucha Trustu, Pavilon BaH, str. 59

V pramenech vlasů se zavíjí typická obrysová linie, která kresbám dodává prvek dekorativní plynulosti. Další linie končí ve větvích stromů nebo v obrysech drapérií.

Pro Muchu je rovněž charakteristická jemná barevnost. Koneckonců právě díky ní získal světovou slávu. Záměrně se vyhýbá výrazným, zářivým barvám. Vše je zalito stříbřitým světlem a vyjádřeno tóny olivově zelené, růžové nebo okru, vždy v několika intenzitách.²⁹⁾

Oproti tomu třeba červená barva se objevuje střídmě, pouze v ornamentech oblouků, členících horní vlys a výjevy z legend.

Nicméně je třeba připomenout, že z časových důvodů nebylo možné, aby Mucha zvládl všechnu práci v pavilonu sám. Ke spolupráci si přizval šest svých žáků.³⁰⁾ Jedním z nich byl i Emil Kosa starší.³¹⁾ Muchovy obrazy byly komentovány pouze stručně (například ve Zlaté Praze) a prý právem: šlo o dílo velké spíše svými rozměry.³²⁾

Autoři bosenského pavilonu nemysleli jen na čivy návštěvníků, ale i na jejich žaludky. Proto do přízemí umístili „populární restauraci“. Pro tu navrhl Mucha jídelní lístek *Menu*. Na něm nesla půvabná krojovaná bosenská dívka podnos s konvicí s pravou tureckou kávou, šálky a cukřenku.³³⁾

Ve spodní třetině se před jejím i za jejím tělem sklánějí pruty obtěžkané květy růží. S touto kresbou se původně počítalo i pro plakát pavilonu, nicméně známý je jen černobílý nátisk.³⁴⁾

Pozn. 29) Pavilon B. a H., str. 60

30) Alfons Mucha, Jiří Mucha, 1982, str. 237

31) Pavilon BaH, str. 83. Emil Kosa (1876-1956) tehdy studoval u Muchy na Akademii Colarossi. Je autorem mnoha secesních pohlednic z období kolem r. 1900

32) Item, str. 83

33) The Spirit of Art Nouveau, nakl. Alexandria, Virginia, 1998, kat. č. 27, str. 167, text Jana Brabcová-Orlíková

34) Jack Rennert-Alain Weill, Alphonse Mucha: Toutes les Affiches et Panneaux, Paris, 1984, č. 67, str. 250-251

O bosenském pavilonu psal i český tisk: Například Národní listy se zmiňují o slavnostním uvítání zástupců francouzského i zahraničního tisku v bosenském pavilonu, které proběhlo 23. dubna v odpoledních hodinách.³⁵⁾ Hosty, mezi kterými byli i akademici Henry Houssaye³⁶⁾ a Gaston Paris³⁷⁾, uvítalo předsednictvo bosenského pavilonu-generální komisař Moser³⁸⁾ a sekční šéf, rytíř šlechtic Horowitz. Hosté prý „vyjádřili podiv nad pokroky, jež Bosna a Hercegovina učinila pod ochranou Rakouska.“³⁵⁾

B. Le Pater

Ačkoli Alfons Mucha zasvětil svůj talent především „slovanskému“ bosenskému pavilonu, ani rakouský pavilon nebyl prost jeho uměleckých děl. Nemůžeme opomenout především kompletní výstavu ilustrací a realizací ke knize *Le Pater* (Otčenáš), která byla jeho filozofickým vyznáním.³⁹⁾ Tuto práci považoval Mucha za své životní dílo a až dokonce života se k němu vracel. Byl totiž věrný okultismu, který považoval za vědeckou disciplínu.⁴⁰⁾

V sešitě, který se našel po jeho smrti, se zachoval dialog se záhrobím, z něhož vyplývá, že měl v úmyslu namalovat na téma Otčenáše ještě další obraz či dokonce cyklus, něco jako obecný pandán⁴¹⁾ ke *Slovanské epopeji*.

Pozn. 35) Národní Listy, 24.4. 1900, str. 1

36) Fr. historik, literární a umělecký kritik, 1848-1911, od r. 1894 člen Francouzské akademie

37) Francouzský filolog a medievista, 1839-1903, profesor Collège de France a od r. 1896 člen Francouzské akademie

38) Pravděpodobně Koloman Moser, 1868-1918, ředitel Uměleckoprůmyslové školy ve Vídni

39) Ta přesto vyšla v poměrně nízké nákladu 510 kusů. *Le Pater*, str. 18

40) *Pavilon BaH*, str. 63

41) doplňující protějšek

K Muchovu Otčenáši je třeba říci, že jeho záměr, vyjádřit náboženské a filozofické ideje ve formátu, který by spojoval dekorativní, typografické a figurální prvky, nebyl v této době ojedinělý. Podobně se chovali i malíři francouzské školy Art Nouveau či německo-rakouského Jungendstilu. Lišili se však ve stylistickém pojetí. Podle některých kunsthistoriků se Mucha snažil do Otčenáře, kromě zednářské symboliky, „propašovat“ i gnosticismus a populární darwinismus.⁴²⁾

Přes veškerou tíhu a zpracovanost symboliky Otčenáře se i v tomto díle odráží Muchova malířská lehkost.

Každému verši z Otčenáře jsou určeny tři stránky. První, dekorativní stránka je vždy pojednána ve stylu předcházejícího díla *Ilseé*. Je na ní jeden verš modlitby v latině a jeden ve francouzštině, hlavní symbol příslušející k danému verši, nezbytné rostlinné motivy a další sekundární prvky. Text a květinové symboly jsou vymezeny dvěma osmicípými hvězdami, jednou větší a jednou menší, které jsou vepsány do dvou soustředěných kružnic, pod nimi visí srpkovitý ornament. Tyto geometrické symboly byly možná podvědomým odkazem na zednářskou symboliku.⁴³⁾

O tom, jak Mucha bral své dílo vážně, svědčí i fakt, že ačkoli snadno zvládal kresbu lidské postavy po paměti, z dochovaných fotografií je zřejmé, že pro konečnou verzi svých ilustrací maloval podle modelu.

Cyklos *Le Pater* našel pozitivní ohlas jak u všech soudobých kritiků⁴⁴⁾, tak i u některých panovníků, včetně hluboce věřícího rakouského císaře Františka Josefa I.⁴⁵⁾ Neutuchající zájem o *Le Pater* dokazuje i to, že ještě v roce 1913 projevila jistá americká filmová společnost zájem toto Muchovo dílo zfilmovat. Tento plán však zmařila první světová válka.⁴⁶⁾

Pozn. 42) Což byl další prvek, v kterém se myšlenkově rozcházel s katolickou církví. Viet Loers, Alfons Mucha, *Meditation und Botschaft*, Kassel, Museum Fridericianum, 1989, str. 5

43) *Le Pater*, str. 16

44) Například Charles Masson vyzdvihl obdivuhodnou jednotu filozofické ideje a provedení díla, Abel Fabre dokonce vydal knihu, kde se snaží rozluštit mnohdy záhadnou symboliku (Abel Fabre: *Un maître décorateur après une visite au pavillon de Bosnie*, 1900). Z českých kritiků zmiňme například spisovatelku Růženu Jesenskou a její článek *Muchův Otčenáš* in *Zlatá Praha*, 1902, str. 311-312

45) *Le Pater-Otčenáš* v Muchových ilustracích, str. 19

46) *Le Pater*, str. 20

Je víc než pravděpodobné, že se Alfons Mucha snažil skrze svého Otčenáše dosáhnout i vnitřního smíru. Kdysi hluboce věřící katolík právě vstupoval do zednářské lóže, a to v době, kdy byly vztahy mezi těmito dvěma subjekty značně napjaty.⁴⁷⁾

Zdá se proto neskutečné, že si Alfons Mucha našel čas i pro další výtvarné aktivity pojící se se světovou výstavou, jako například výzdobu stánku voňavkářské firmy Houbigant v Palais des Industries Chimiques (*Palác chemického průmyslu*) na Martově poli. Namaloval pro ni celkem čtyři panó personifikující voňavé květiny (růži, fialku, pomerančový květ a zlatý pryskyřník). Mucha zde projevil i své sochařské nadání, vytvořil sošku mladé dívky.⁴⁸⁾

Mucha je také autorem etikety (flakonu) parfému „Coeur de Janette“. Francouzský kunsthistorik Marc Bascou si všiml, že postava na této etiketě se velmi nápadně podobá anděli držícímu kadidelnici, z ilustrace nad druhým veršem *Otčenáše*.⁴⁹⁾

Nakonec nelze nezmínit ani Muchův návrh oficiálních slavností světové výstavy. Celkem bravurní kresba elegantní mladé Pařížanky, držící v prstech levé ruky rozkvetlou snítku, má v pozadí most Alexandra III.⁵⁰⁾

Závěrem lze podotknout, že Alfons Mucha opravdu pařížské světové výstavě 1900 jako umělec dominoval, pokud ne světově, tak alespoň střeoevropskému prostoru. Na obálkách, pozvánkách a propagačních materiálech si užil kresby vlnadných žen (na svou dobu šlo o relativně lechtivé ilustrace, zvláště ty, které byly malovány jakoby z podhledu), v Pavilonu Bosny a Hercegoviny si zkusil monumentální historické výjevy, které později zúročí ve svém slavném cyklu *Slovanské epopeje*.

Pozn. 47) Od konkordátu v roce 1801. Vzájemná nevraživost pominula až po druhé světové válce, během které tyto dvě skupiny často spolupracovaly, ať už v partyzánských oddílech, nebo jako vězni koncentračních táborů.

Exkomunikace zednářů z lůna církve nicméně pokračovala až do roku 1981, kdy Jan Pavel II. vypustil tento nesmyslný kánon č. 2335 z církevního práva.

48) Pavilon B. a H., str. 69

49) Marc Bascou, katalog Alfons Mucha, Darmstadt, 1980, č. 148, str. 194.

50) Pavilon B. a H., str. 70

VII. OHLAS SVĚTOVÉ VÝSTAVY V TISKU

A. PRŮBĚH SVĚTOVÉ VÝSTAVY OČIMA BĚŽNÉHO ČTENÁŘE FRANCOUZSKÝCH PERIODIK:

Ačkoli počet platících návštěvníků světové výstavy v roce 1900 převyšoval počet obyvatel tehdejší Francie, většina Francouzů znala výstavu jen z tisku. Zvláště to platilo o obyvatelstvu odlehlých regionů. Tím byl departement Pyrennées-Orientales v regionu Languedoc-Roussillon, vzdálený od Paříže stejně daleko jako Praha.

Nejčastěji o výstavě informoval republikánský deník L'Indépendant. Ten přinášel, podobně jako většina ostatních novin, seriózní informace, zajímavosti i vyložené „perličky.“ Stejně jako jiné deníky, i L'Indépendant měl na výstavě své občasné dopisovatele, kteří však často publikovali buď úplně anonymně, nebo se podepsali pouze iniciálou.

Ponechme stranou informace o slavnostním zahájení výstavy, které jsem zmínil již v předchozích kapitolách.

A o čem se čtenáři dozvěděli v květnu 1900?

Patnáctého května večer přijel z Berlína speciální vlak vezoucí 300 členů berlínské Obchodní a průmyslové unie.

Bylo oznámeno, že by během srpna měl přijet annamský císař (dnešní střední Vietnam) a také kambodžský král, pokud to jeho zdraví dovolí.¹⁾

Bylo rozhodnuto, že švédský král ²⁾ přijede do Paříže 31. května. Škody na Château d'Eau by měly být opraveny do konce měsíce. První noční představení by se mělo odehrát 5. června. Požár na Château d'Eau způsobil nejspíše anarchistický dělník jako odvetu za své propuštění.³⁾

Pozn. 1) Jednalo se o krále Norodoma I. (vládl 1859-1904) ; č. 133, středa 16.května, str. 3

2) Oskar II. (1872-1907)

3) č. 134, čtvrtek 17. května, str. 3

Deník se telegraficky zmínil i o příjezdu delegace pražské municipality (městské rady) na světovou výstavu.⁴⁾

V pavilonu stavebního inženýrství (Génie civil) na Champs du Mars budil značnou pozornost nákres železnice na Mont Blanc (dílo dvou profesorů geologie a mineralogie lyonské Fakulty věd-Dépéréta a Offreta a ředitele montblanské observatoře Josepha Vallota). Vlak by vyjížděl z dolního nádraží, které se má nacházet v komuně Des Houches, v přibližné výšce 1000 metrů nad mořem. Zde také měla být postavena malá vodní elektrárna, čerpající svou sílu z říčky Avre, která bude potřeba jak pro stavbu tratě, tak pro její provoz.⁵⁾

Počítalo se s tím, že trať bude mít šest stanic: Kromě výše zmíněného nádraží ještě Gros Béchar ve výšce 2 488 metrů, Aiguille du Gouter v 3 810 metrech, Dome du Gouter v 4223 metrech, Des Bosses v 4 340 metrech a konečně Petits-Rocher-Rouges v 4 560 metrech nad mořem. Odsud by cestující vyvezla lanovka až na samý vrchol Mont Blanku, který se nachází ve výšce 4 810 metrů nad mořem. Dělníci budou dýchat „stlačený tekutý vzduch“, který zabráni nejen výškové nemoci, ale i vdechnutí jedovatých plynů z používaného dynamitu při práci v tunelech, které nebudou příliš větrány. Trať měla být dlouhá 10 kilometrů, maximální sklon dosáhnout i 60 stupňů a vlak měl celou trasu projet za dvě hodiny. Práce měly přijít na 21 milionů franků.⁶⁾

Pozn. 4) č. 137, neděle 20 května, str. 3

5) č. 139, úterý 22 května, str. 1

6) Průměrná hodinová mzda ve Francii k roku 1900 byla 35 centimů (Duquesne Jacques, L'Exposition Universelle 1900, str. 38)

Pátek 25. května

Rakouský velvyslanec v Paříži uspořádal banket pro rakousko-uherské obchodníky a vzdal na něm hold Francii, která „splnila své civilizační poslání a míří k nejlepšímu pokroku.“⁷⁾ Na Výstavě se ten den konaly také vojenské koncerty.

Architekt Emile Paraire si při prohlídce Akvária na světové výstavě zlomil nohu. Na výstavu dorazila džibutská delgace v čele s Match-Diratonem, který je blízkým příbuzným habešského krále Menelika II. (vládl 1889-1913). Posledně jmenovaný panovník se těšil nebývalému zájmu světových médií, uvědomme si, že to byly pouhé čtyři roky od slavné bitvy u Adwy (1. března 1896), kdy byli Italové, jako vůbec první evropští kolonisté v Africe, drtivě poraženi. A uplyne dalších pět let, než jiný neevropský národ, tentokrát Japonci, porazí ruskou armádu a námořnictvo v bitvě u Port Arthuru.⁷⁾

Sobota 26. května

Perpignanská městská rada uvolnila 400 franků na nezbytné výdaje dělnické delegace mířící na světovou výstavu do Paříže.

Pondělí 28. května

Belgický princ Albert přijel do Paříže a prohlédl si Výstavu.

M. Delcassé uspořádal večerní banket pro generální komisaře výstavy.

Úterý 29. května

V Petit Palais byla otevřena Retrospektivní výstava francouzského umění zahrnující reprezentativní vzorky všech kulturních a uměleckých stylů od doby Galské. Jak píše anonymní autor: „Retrospektivní výstava odstranila dávný předsudek, že galský morální a intelektuální život začal až s římskou okupací.“ Nicméně, největší část byla přece jen věnována gotice, náboženským válkám a kulturnímu rozkvětu za vlády Ludvíka XIV. a Ludvíka XV.

Pozn. 7) č. 142, pátek 25. května, str. 3

8) č. 143, sobota 26. května, str. 2

9) č. 145, pondělí 28. května, str. 3

10) č. 146, úterý 29. května, str. 1

Středa 30. května

Nakladatelství Hachette vydalo původce po pařížské světové výstavě Paris-Exposition, „který je jediným průvodcem, který uvádí ceny jídel i v lidových restauracích.“¹¹⁾

Čtvrtek 31. května

Do Paříže přijíždí ruský velkovévoda Alexis.¹²⁾

Červen:

Pondělí 4. června

Portugalský král přijede na výstavu v průběhu srpna.¹³⁾

Čtvrtek 7. června

Ve Velkém paláci (Grand palais) se konala výstava Sto let francouzského malířství a sochařství. Svými díly byli zastoupeni malíři baron Gros (malíř bitev: *Combat de Nazareth*), Géricault (*Ztroskotání Medúzy-Naufrage de la Meduse*), Paul Delaroche (*Edouardovy děti*) a chybět samozřejmě nemohl ani proslulý autor světově proslulého revolučně-alegorického obrazu „28. července 1830“ Eugène Delacroix (1798-1863), který zde byl ale zastoupen méně „revolučními“ díly, například *Dante a Virgilius* nebo *Svatý Sebastián*.¹⁴⁾

Úterý 12. června

Podobně jako v dnešních dobách někteří pražští taxikáři i pařížští drožkaři na přelomu 19. a 20. století neúměrně nastavovali ceny svým zákazníkům spoléhaje, že cizinec Paříž nezná a potěšen světovou výstavou nepozná, že zaplatil víc, než měl.¹⁵⁾

Pozn. 11) č. 147, středa 30. května, str. 3

12) č. 148, čtvrtek 31. května, str. 3

13) Byl jím předposlední portugalský monarcha Karel I. (1889-1908) č. 152, pondělí 4. června, str. 3.

14) č. 152, čtvrtek 7. června, str. 1

15) Les cochers et l'expo, č. 159, úterý 12.6., str. 1 a 2

Ačkoli se organizátoři výstavy velice činili s organizací městské hromadné dopravy, ta přesto zůstávala přeplněná a mnozí unavení návštěvníci vyšších a středních vrstev proto raději zvolili jinou, pohodlnější přepravu-fiakry, tedy drožky. Autor článku, Horace Chauvet, čtenářům doporučuje, aby se ve všech oprávněných případech obrátili na policii. Ironicky upozorňuje, že se někteří cestující mohou stát i nechtěnými účastníky stávky, která se bude konat 12. června (ve stejný den, kdy vyšel článek!) jako forma protestu proti vykořisťování ze strany monopolní společnosti, vlastníci všechna práva na pronájem drožkařských stanovišť.

Na avenue de la Motte-Picquet bylo právě otevřeno Monburovo muzeum, které vystavuje voskové modely. Hlavní atrakcí byla bezesporu věrná kopie Válečného soudu (Conseil de guerre) v Rennes (známého z Dreyfusovy aféry), dále pak Kristus v Olivetské zahradě, Hasičská hostina nebo Dramatický útěk (z války ve Vendée).¹⁶⁾

Středa 13. června

V dalším článku píše anonymní „speciální dopisovatel“ své zážitky z návštěvy Galerie strojů, kde zůstal ohromen obrovskými parními i elektrickými stroji. Popisuje obrovské, rychle rotující cívky (30 metrů za sekundu), dynamy o průměru osm metrů, z nichž každé je schopné vyrobit energii k osvětlení většího města, a další přednosti elektrických strojů, které pomalu nahrazují všechny ty řemeny, kladky a umaštěná ložiska známá u dřívějších strojů poháněných párou.¹⁷⁾

Čtvrtek 14. června

Někdo úmyslně založil požár v sekci německých a rakouských lokomotiv a vagonů ve Vincennes a způsobil tak četné škody.¹⁸⁾

Pozn. 16) č. 159, úterý 12.6., str. 3, Le Musée Monbur

17) č. 160, středa 13.6., str.2

18) č. 161, čtvrtek 14.6., str. 3

Sobota 16. června

Obchodní komora v Limoges poskytla pracovníkům dojíždějícím na Výstavu 50% slevu na trať pokud pojedou ve skupině větší než 10 lidí.¹⁹⁾

Čtvrtek 28. června

Železniční společnosti ale zlevňovaly i z vlastní iniciativy: například obyčejná zpáteční jízdenka z Perpignanu do Paříže byla z původních 25 franků snížena na dvacet.²⁰⁾

„Letní špička“:

O tom, že se atentáty páchaly i proti sochám, svědčí tento článek: Neznámí pachatelé zaútočili v noci z prvního na druhého července 1900 v zahradách Výstaviště na sochu španělského státníka Canovase de Castillo, který byl sám o několik let dříve zavražděn anarchistou.²¹⁾

Anarchisty se ale cítil ohrožen i sám německý císař Vilém II., který chodil po Výstavě ozbrojen a veřejně prohlásil, že „svoji kůži neprodá lacino“²²⁾

Že jeho obavy o život nebyly plané, potvrzuje i srpnový nezdařený atentát na perského šáha, ke kterému došlo na pařížské avenue Malakoff, jednadvacátého srpna (!) v devět hodin 12 minut. Šáh jel automobilem z hotelu na výstaviště, když tu k němu přiskočil pětadvacetiletý útočník a s namířeným revolverem na něj vykřikl: „Ať žijí děti národa!“ (Vivent les enfants du peuple!“). Ale vystřelit už nestačil. Doprovod-generál Parent útočníka odstrčil, velkovezír (perský ministr) Nazar Aga ho chytil za jednu ruku a sám šáh za druhou. Nakonec ho zneškodnila policie a ještě ho musela chránit před rozzuřeným davem okolostojících lidí.

Pozn. 19) č. 163, sobota 16. června, str.2

20) č. 175, čtvrtek 28.6., str. 2

21) č. 179, pondělí 2. července, str. 1

22)“Guillaume II secretelement a l'Expo“, Indépendant, č. 299, čtvrtek 1. listopadu 1900, str. 3

Atentátník se nejspíše inspiroval jen o několik dní starším, úspěšným atentátem na italského krále Umberta I., který byl 19. července v italském městě Monza zavražděn anarchistou Gaetani Brescim (protože trest smrti v této době v Itálii už neexistoval, byl odsouzen „jen“ k doživotnímu žaláři).²³⁾

Výstava občas připomínala skanzen: návštěvníci mohli shlédnout například typickou ukázkou francouzské třídy a dozvědět se mnohé podrobnosti o francouzském základním školství. Vybavení třídy však bylo poněkud zastaralé.²⁴⁾

Ve mnohými opomíjeném vincennském parku se nacházela výstava francouzských i zahraničních železnic. Pod střechou obrovské haly, které nemohla konkurovat ani největší světová nádraží, byly soustředěny nejrepresentativnější a nejnovější typy lokomotiv a vagónů jednotlivých zemí.²⁵⁾

Ty stály na tratích o nejrůznějším rozchodu, od širokého ruského, přes francouzsko-kontinentální a španělský (tehdy odlišný) rozchod až po malé lesní železničky, určené pro přepravu dřeva.

Jejich přeprava ze zemí původu na pařížskou výstavu musela být určitě náročná jak po finanční, tak i po technické stránce. Našly bychom zde nejrychlejší a nejvýkonnější lokomotivy tehdejšího světa.

Novinkou byly i elektrické lokomotivy, které už nebyly jen slabším příbuzným parních mašin, ale svou silou a výkonností je mnohdy dokonce překonaly. Osvědčily se především v horských oblastech s mnoha tunely (protože neprodukovaly zplodiny) a v oblastech, kde byl nedostatek výměníků vody (nepotřebovaly páru ke svému pohonu).

Konzervatismus a neochota budovat trakční vedení ale způsobily, že parní lokomotivy hrály v železniční dopravě ještě několik desetiletí prim.

Pozn. 23) L'Indépendent, č. 228, středa 22.8.1900, str. 2

24) č. 213, pondělí 6.8., str.2

25) č. 221, úterý 18. srpna, str. 3

Výstavní porota si od 3. do 14. srpna 1900 prohlédla na 75 532 exponátů, z nichž odměnila 42 790. Celkově udělila 2 827 Velkých cen, 8 116 zlatých, 12 224 stříbrných a 11 615 bronzových medailí. Mimo to bylo uděleno dalších 50 000 cen spolupracovníkům Výstavy. V tyto dny kulminovala návštěvnost-například v pondělí 13. srpna si Výstavu přišlo prohlédnout více než 240 000 lidí!²⁶⁾

Ceny byly slavnostně předány 18. srpna po třetí hodině odpoledne. Slavnostní zahájení doprovodil projev prezidenta republiky Emila Loubeta a francouzského ministra obchodu Alexandra Milleranda.²⁷⁾

Zlatou medaili za přínos ve vzdělávání obdržel bývalý perpignanský školní inspektor, touto dobou pobývajícím v provensálském Arles. Stříbrnou medaili za *intelektuální a morální rozvoj dělníků* získala Polytechnická asociace departementu Pyrenées-Orientales. Naproti tomu vína perpignanského zástupce Léona Ferrera byla vyřazena ze soutěže.²⁸⁾

List ironicky poznamenává, že všichni ti, co se vysmívají králům a císařům, že jsou ověšeni medailemi a řády, museli včera oněmět, když sám fr. prezident Loubet přijal najednou, během jediného dne, PĚT ruských vyznamenání. Celý akt byl „čistou maškarádou“.

Autor Jules Escarguel, dále tvrdí, že Výstava se na státní úrovni stala groteskou pochlebování (louange) a podlézavosti (servilité). Závěrem vlastenecky dodává, že „cizinci nám závidí“ a „jejich hloupý smích neumenší naší oprávněnou hrdost na Francii a její civilizaci“.²⁹⁾

V mnoha případech přebírá zprávy republikánského listu L'Indépendant konkurenční monarchistický Le Roussillon, ačkoli je vždy interpretuje po svém, většinou má oproti prvně zmíněnému listu alespoň jednodenní přestávku. Je otázkou, zda za to mohla dřívější uzávěrka, nebo horší finanční situace.²⁸⁾

Pozn. 26) č. 222, středa 15. srpna, str. 3

27) č. 225, neděle 19. srpna, str. 1 (Distribution des récompenses)

28) č. 226, pondělí 20. srpna, str. 2 (Distribution...), podobně i Le Roussillon, 21. srpna, str.3

29) č. 243, čtvrtek 6. září, str. 1 (Oeuvre de l'Expo)

Banket starostů (dopoledne 22. září 1900)

Více než 10 500 starostů z celé Francie (včetně alžírských departementů.-pozn. K.M.) bylo pozváno na vládou organizovaný banket, uspořádaný k příležitosti Světové výstavy. Lyonský starosta Augagneur, v rozhovoru s listem Le Figaro, prohlásil, že mnozí starostové, včetně těch, kteří byli pozváni, se banketu neúčastní. Budou tak protestovat proti antiprezidentské a protirepublikánské kampani.³⁰⁾ Přesto byl účast na banketu víc než hojná.

Kromě starostů se ho účastnili i prezident republiky Émile Loubet, ministři a předsedové obou parlamentních komor. U čestného stolu seděl kromě nich i druhý nejstarší starosta pan Paradis z městečka Latouche (nacházející se v departementu Drôme, na jihovýchodě Francie), i úplně nejmladší francouzský starosta Berthoumieu (nepodařilo se mi nalézt odkud byl).

Během dezertu přednesl prezident Loubet dlouhý projev, často přerušovaný dlouhými potlesky. Připomněl v něm výročí vzniku první francouzské republiky v roce 1792 i svoje vlastní působení ve funkci starosty (ve městě Montélimar-pozn. K.M.) Zdůraznil význam tohoto setkání «jako hold republice Francii, která se svým morálním aspektem vždy odolala nepřítelům. Jen republikánská Francie může být svobodná, silná, slavná (glorieuse) a pokroková ».

To některé účastníky natolik rozhnilo (zvláště jistého Maxe Régise), že po skončení prezidentského projevu nenechali domluvit alžírského prefekta Lutauda, na což další odpověděli chrsnutím šampaňského do obličeje. Žel, cílem se stal jiný starosta. Banket skončil ve dvě hodiny odpoledne a prezident Loubet odcházel za sborového zpěvu Marseillaisy, linoucí se z hrdel 22 000 spolustolovníků. Zbytky jídla byly rozdány pařížské chudině.³¹⁾

Ve čtyři hodiny odešla část starostů zhlédnout baletní představení *Danses de jadis et de naguère* (Tance kdysi a nedávno). Představení bylo zakončeno *Chant de Départ* (Písni na rozloučenou), slova napsal André Chénier, hudbu složil Méhul (nejspíš pseudonym). Nastudovali herci z Comédie Française.

Pozn. 30) č. 246, neděle 9. září 1900, str. 3

31) č. 260, neděle 23. září, str. 3

Podzimní zakončení :

Prezident republiky přijal 24. září ve tři hodiny, syna a následovníka siamského krále. Ten se posléze odebral zhlédnout *Výstavu děl ženského umění*.³²⁾

Také bylo rozhodnuto, že Galérie des Machines nebude zachována³³⁾ Železniční společnosti se rozhodly organizovat zlevněné spoje z Midi a Orléans do Paříže. Například zpáteční jízdenka z Perpignanu do Paříže druhou třídou stála 65 franků 50 centimů, třetí třídou pak 45 franků 25. I tak to byly velmi drahé jízdenky. Navíc byl počet zlevněných jízdenek limitován.³⁴⁾

Balón Kentaur, který před 36 hodinami odletěl z Vincennského parku, přistál v Kyjevě.³⁵⁾

V jednom ze stánků na Výstavě (poblíž domu Latombe) došlo po úniku plynu k výbuchu, který zranil 4 lidi, včetně belgického poslance Sonsése, který utrpěl vážná zranění.³⁶⁾

Jules Escarguel píše, že po uzavření Výstavy bude názor veřejnosti takový, „jako když nám zemře někdo blízký, koho jsme celý život přehlíželi a teď nám to přijde líto“.³⁷⁾

Horace Chauvet se ptá, zda bylo nutné vypravovat speciální dělnickou delegaci z departementu Pyrenées-Orientales. „Měla pro ně nějaký přínos?“ Když pyrenejští dělníci chtěli navštívit pařížské dělníky, našli zamčené dveře. Doufali, že jim poradí, provedou je po Paříži, ale jaké iluze. „Ale aspoň se mohli potěšit pohledem na nové stroje“, dodává ironicky.

Pozn. 32) Jednalo se nejspíše o devatenáctiletého prince Vajiravudha, pozdějšího krále Rámu VI. (žil 1881-1925) ; č.262.

úterý 25. září, str. 3 (roi de Siam)

33) č. 266, sobota 29.9., str. 1

34) č. 266, 29.9., str. 3

35) č. 279, 12. října, str. 3

36) č. 290, úterý 23.10., str. 3 (Exposition)

37) č. 298, středa 31. 10., str. 1 (On ferme)

38) č. 304, středa 7.11, str. 1

Také při příležitosti uzavření Expozice se konal banket. 12. listopadu od půl osmé večer v kavárně *La Terrasse* (Na Terasě), v pasáži Jouffroy. Hostiny se účastnilo 175 pozvaných, mezi nimiž byli převážně generální komisaři výstav zahraničních velmocí a jejich zástupci. Přípitek pronesl i státní poradce (*Conseiller d'État*) pan Herbette.⁴⁰⁾

LA VIE PUBLIQUE, orgán katalánské republikánské strany, ročník 1900 chybí.

LA CROIX DES PYRENÉES-ORIENTALES 1900

Tento katolický a antisemitský týdeník (8. ročník, 10 centimů/číslo), čtenáře o světové výstavě příliš neinformoval. Kromě zpráv převzatých z jiných periodik a hodnocení světové výstavy jako podniku sloužícího židovským zájmům, se dají využít jen dva články vydané před zahájením výstavy, respektive během jejího druhého dne:

Speciálně pro ubytování návštěvníků Výstavy byly postaveny *Grands hôtels* na Trocadéru: Týdenní pobyt jednoho hosta vyšel na 135 franků. V ceně byla zahrnuta doprava hostů z nádraží do hotelu a při návratu zpět, ubytování, plná penze (3 jídla denně), 14 vstupenek na expozici, jedna denní exkurze autem, slevové kupóny do rozličných obchodních domů a pojištění proti nehodě.⁴¹⁾

Celková dotace schválená *Conseil général* (hlavní správní úřad departementu), zemědělského syndikátu a Obchodní komory dělnické delegaci na Světovou výstavu činí 1625 franků.⁴²⁾

Pozn. 40) č. 310, úterý 13. listopadu, str. 3

41) č. 353, 7. ledna 1900, str. 3 (Inzerce)

42) č. 367, 15.4. 1900, str. 2

B. Ohlas světové výstavy v českém tisku

Přes geografickou vzdálenost a četné domácí problémy věnoval pařížské světové výstavě dostatek prostoru i český tisk, i když samozřejmě ne tolik, jako ten francouzský. Důkazem toho, jak oblíbená byla černá kronika už na konci předminulého století, svědčí fakt, že jeden z nejdelších článků o výstavě vypovídal o hromadné tragické nehodě. K té došlo pouhé dva týdny od otevření jejích bran.

Nehody

Kvapná výstavba pavilonů i přídatné infrastruktury zapříčinila několik nehod, z toho minimálně jednu smrtelnou.

Poslední dubnový den, tedy 16 dní po slavnostním zahájení Výstavy, byl do jejího „jasu a nádhery (...) vržen krvavý stín tragické pohromy.“¹⁾ Lávka, spojující Martovo Pole s pavilonem nebeské zeměkoule, nebyla podrobena odpovídající zatěžkávací zkoušce a tak se při větším náporu návštěvníků (několik set) odpoledne zřítíla.²⁾ Devět lidí bylo zabito a asi 20 raněno (z toho 10 těžce).

Železná lávka, dílo architekta Goderona, byla 110 dlouhá, 4 metry široká a nacházela se ve výšce pěti metrů nad zemí. Spojovala výstaviště s prvním poschodím Globu, který se nacházel mimo hlavní areál výstavy.

Národní Listy hodnotí předčasné zahájení výstavy jako zločin. Návštěvníci byli v prvních týdnech výstavy nuceni chodit po nedbale postavených lešeních z lehkých prken, po dřevěných mostech s „podezřelými základy“ do bezpečnostně nezaopatřených pavilonů ze dřeva a sádky (zde list poukazuje i na nebezpečí požárů).

Za viníka katastrofy byl, zvláště opozičními listy³⁾, označen ministr průmyslu Alexandre Millerand. Ten světovou výstavu zaštiťoval a přes všechny námitky tvrdohlavě trval na jejím včasném zahájení. V době nehody se „výtečný pohlavár“ měl projíždět s dalšími politickými představiteli na luxusní jachtě „Lené“ po Seině.⁴⁾

Pozn. 1) Národní Listy, 3.5. 1900

2) V 15h45min, NL

3) Včetně monarchistického listu Roussillon, 2.5. 1900

4) NL, 3.5. 1900

Hasiči a ambulance dorazili na místo za deset minut. Všichni mrtví a ranění byli Francouzi. Krátce po nehodě zaplavily celou Paříž četné poplašné zprávy, které tvrdily, že bylo až sto zabitých a několik set raněných, k čemuž přispěly i kvapně vydaná odpolední vydání některých novin-např. „Patrie.“ „Obecenstvo se dralo do redakcí, aby zvědělo jména obětí.“

Kvůli tomuto incidentu byly všechny lávky na světové výstavě podrobeny zatěžkávací zkoušce, kdy každý metr čtvereční musel snést váhu 900 kg. Předpokládalo se totiž, že i v největším návalu nepřesáhne hmotnost obecenstva na metr čtvereční 500 kg.

Další názor k nehodě dodává Právo Lidu, které cituje výsledky analýz inženýra Matraye. Ten tvrdil, že za zřícení lávky může překopaná půda pod nosnými pilíři. Čtrnáct dní před nehodou nechal totiž městský stavební úřad povolení kopat v okolí lávky příkopy. Půda tedy byla v pohybu a bylo jen otázkou času, kdy k neštěstí dojde. (5.5. 1900, č. 123, str.4)

Čechofil André Chéradame navštívil český interiér a horlivě se o něm šíří v kruzích literárních a politických. Mezi významnými hosty byla i herečka Sarah Bernhardtová. (NL, 12. 5. 1900)

Mořský palác na svět. výstavě (Palais de la mer)-obří akvárium, 3 až 4 návštěvníci se do něj mohli ponořit ve speciálním uzavřeném potápěčím zvonu, které měl podobu velké skleněné skříně. Na reálně vypadajícím mořském dně pak mohli, kromě trosek lodí, vidět i „rozličnou květenu a zvířenu mořskou, kraby a polypy“, jakož i několik animátorů, kteří v potápěčské výstroji hledali perly. Iluze mořského dna prý byla dokonalá. (Kurýr, 14.5. 1900)

České obchodnictvo plánovalo čtrnácti denní výpravu do Paříže přes Německo a zpět přes Švýcarsko za 300K na osobu. Přihlášky do 30. června na adresu „Československá obchodnická komora“, Celetná 22, Praha. (NL, 17.6. 1900)

Rakousko na světové výstavě prezentovalo i své vynálezy 19. století-Tiskařský rychlolis, vynalezený vídeňským Lvem Müllerem r. 1811, tiskařský kotouč-zrealizovanou myšlenku tzv. nekonečného papíru (rytíř Auer z Welsbachu),

dále sázecí stroje (Čulík), fotografie (vídeňský fotograf Rabending zavedl jako první Evropan v r. 1860 pravidelné retušování negativu). V oblasti kartografie to byla především první galvanoplastická mapa z r. 1869. Z „vědeckých nástrojů“ zmiňme Kravoglův elektromotor z roku 1860, dále létací stroj Jakuba Degena z r. 1808(!), Plösslův drobnohled (ten při jejich sestavování použil, jako první člověk na světě achromatické čočky). Z hudebních nástrojů fortepiano Ondřeje Steina z r. 1792. Expozice lékařského oddělení se věnovala především předním mužům vídeňské školy lékařské, zvláště zakladateli pokusné patologie Salomonu Strickerovi (zemřel 1898). (Pražské noviny, 17. 6. 1900)

Přemlsaní Pařížané se rádi vydávají do orientálních bazarů na Výstavě, kde mohou shlédnout i břišní tance, nebo navštívit staroegyptské divadlo. Oblíbená byla především hra o hrdinném životě slavného arabského válečníka Antara. (NL, 26.6. 1900)

Největší deficit ze všech zatím proběhnuvších světových výstav měla ta vídeňská z r. 1873, která skončila deficitem 50 milionů franků! (Všeobecné úřednické listy, 27.6. 1900)

Češi měli mít na Výstavě také svoji restauraci (podobně jako například Tyrolané), nicméně hlavní podporovatel, velkopřemyslník Antonín Chmel, krátce před Výstavou zemřel a jeho dědicové už neměli zájem pouštět se do tohoto nákladného podniku. (Restaurace o ploše 230 m čtverečních měla přijít na 100.000 franků). Výstavní komitét tedy začal jednat s plzeňským měšťanským pivovarem, později i s „plzeňským pivovarem společenstvním“, přesto i tato jednání brzy ztroskotala. Žádná ochutnávárna českých jídel na světové výstavě tedy nebyla.⁵⁾ (NL, 21. 7. 1900: Účastenství české na světové výstavě pařížské)

Pozn. 5) V Paříži se však nacházely čtyři české restaurace. Ty však byly určeny spíše pro české návštěvníky, než na propagaci

české kuchyně cizincům.

Mezi četné speciality pařížské sv. výstavy patřil i tzv. „Obrácený dům“. Jednalo se o restaurační dům, jehož základy se trčily do vzduchu a všechna okna a výstupky byly obráceny. Taktéž nábytek byl upevněn nahoře na stropě, zatímco lustry vyčnívaly z podlahy. Aby byla iluze „převráceného světa“ dokonalá byla i okna schválně broušena tak, aby se i ostatní okolí výstavy návštěvníkům jevilo jakoby obráceno hlavou dolů. (Kurýr, 28.8. 1900)

Účastenství z obvodu obchodní a živnostenské komory pražské na světové výstavě: Třída 19: Český průmysl zastupovaly na sv. výstavě zvláště tyto firmy: J. Kudlitz, slévárna železa a výroba průmyslových topení, Praha VII-především „bezdýmné topení“. Parní stroje kondenzační ve spojení s dynamem prezentovala firma Marky, Bromovský a Schulz-továrna na stroje, kotlárna a slévárna železa. Efektivní parní stroje ukázaly i pražská akciová strojírna (dříve Ruston a spol. v Praze) nebo František Ringhoffer, strojírna na Smíchově. Třífázové parní alternátory, které pak dodávaly elektrický proud k osvětlení „Staré Paříže“, sestrojila proslulá vysočanská firma Kolben a spol. Velkým spektrem elektrických generátorů se mohl pochlubit i František Křižík.⁶⁾ (NL, 15.8. 1900)

Zatímco naprostá většina zemí, včetně všech velmocí, zvolila pro účel své prezentace především grandiozní pavilony a paláce, Švýcaři přišli s neobvyklým nápadem-postavili celou alpskou vesnici. Iluzi skutečnosti dotvářely hory, obklopující údolí, plné stromků a zelenající se trávy. Z jedné skály se navíc s hukotem valil obrovský vodopád, který vtékal do krátké říčky. Ta brzy vytvořila krásné horské jezírko, na jehož břehu stál starý dřevěný kostel a Tellerova kaplička. Mimo horských domků a myslivny se tu nacházely i městské stavby-věže z Bernu a Frýburka a část hradeb. (Kurýr, 26.9. 1900)

Oblíbenou částí ruské expozice se stala výstava „úředních komitétů střídmosti“, jenž znázorňovala, „jak pronikavý a horlivý boj se v Rusku vede proti zhoubě alkoholismu“. Výstavu uspořádal hrabě Ludvík Skařinský v paláci sociální ekonomie.

Pozn. 6) Více o způsobu udělování cen viz kapitola III. Ocenění, která obdrželi čeští vystavovatelé, blíže zmiňuji

Mezi četné speciality pařížské sv. výstavy patřil i tzv. „Obrácený dům“. Jednalo se o restaurační dům, jehož základy se trčily do vzduchu a všechna okna a výstupky byly obráceny. Taktéž nábytek byl upevněn nahoře na stropě, zatímco lustry vyčnívaly z podlahy. Aby byla iluze „převráceného světa“ dokonalá byla i okna schválně broušena tak, aby se i ostatní okolí výstavy návštěvníkům jevilo jakoby obráceno hlavou dolů. (Kurýr, 28.8. 1900)

Účastenství z obvodu obchodní a živnostenské komory pražské na světové výstavě: Třída 19: Český průmysl zastupovaly na sv. výstavě zvláště tyto firmy: J. Kudlitz, slévárna železa a výroba průmyslových topení, Praha VII-především „bezdymné topení“. Parní stroje kondenzační ve spojení s dynamem prezentovala firma Marky, Bromovský a Schulz-továrna na stroje, kotlárna a slévárna železa. Efektivní parní stroje ukázaly i pražská akciová strojírna (dříve Ruston a spol. v Praze) nebo František Ringhoffer, strojírna na Smíchově. Třífázové parní alternátory, které pak dodávaly elektrický proud k osvětlení „Staré Paříže“, sestrojila proslulá vysočanská firma Kolben a spol. Velkým spektrem elektrických generátorů se mohl pochlubit i František Křižík.⁶⁾ (NL, 15.8. 1900)

Zatímco naprostá většina zemí, včetně všech velmocí, zvolila pro účel své prezentace především grandiozní pavilony a paláce, Švýcaři přišli s neobvyklým nápadem-postavili celou alpskou vesnici. Iluzi skutečnosti dotvářely hory, obklopující údolí, plné stromků a zelenající se trávy. Z jedné skály se navíc s hukotem valil obrovský vodopád, který vtékal do krátké říčky. Ta brzy vytvořila krásné horské jezírko, na jehož břehu stál starý dřevěný kostel a Tellerova kaplička. Mimo horských domků a myslivny se tu nacházely i městské stavby-věže z Bernu a Frýburka a část hradeb. (Kurýr, 26.9. 1900)

Oblíbenou částí ruské expozice se stala výstava „úředních komitétů střídmosti“, jenž znázorňovala, „jak pronikavý a horlivý boj se v Rusku vede proti zhoubě alkoholismu“. Výstavu uspořádal hrabě Ludvík Skařinský v paláci sociální ekonomie.

Pozn. 6) Více o způsobu udělování cen viz kapitola III. Ocenění, která obdrželi čeští vystavovatelé, blíže zmiňuji

V celém Rusku bylo 45 okresních a 7 velkoměstských „výborů střídmosti“ (každý dostával ročně od státu 50.000 rublů), mající asi 25 000 členů. Ti mj. pořádali přednášky, zakládali čajovny, útulny a nemocnice. na výstavě dokonce představili model „hostince střídmosti“, (nazvaného „Dům snění“) prosvětleného velkými okny, s ušlechtilými obrazy a živou lidovou hudbou. List tuto výstavu chválí a dokládá její praktický dopad na ruskou společnost statistickými diagramy, jenž prý stačí, aby „nás přesvědčily o zdárném postupu tohoto ruského boje proti alkoholismu.“ (NL, 26. 9. 1900)

Během světové výstavy bylo možno koupit Národní Listy i v pěti pařížských kioscích (například na Montmartru) a také v sídle firmy S. Grégr a spol. v ulici d'Hautville.

Palais de la Femme : (Ženské Listy, č. 4, duben 1900, str. 85)

Barokně stylizovaná budova se sádrovou výzdobou, nacházející se mezi Jenským mostem a Eiffelovou věží, postavená za podpory paní Pégardové, která zastávala funkci generální tajemnice jemně emancipačního *Spolku pro dobro žen v Paříži*. V paláci „byly zřízeny mnohé síně (...), kde ženy mohou svou korespondenci obstarati a dle potřeby také se převléknouti a učesati.“ Tento pavilon byl však originální i ve své výstavní části: Kromě vědeckých úspěchů žen, zde byl věnován prostor i domácím pracem a veřejné knihovně. V prvním patře se pak konaly koncerty, přednášky a divadelní scénky ze života slavných žen.⁶⁾

Ve čtvrtek a v neděli se Palác žen měnil na dětský útulek pro ženy, které chtěly zhlédnout Výstavu, ale neměly nikoho, kdo by mezitím pohlídal jejich děti.

Pozn. 6) Nejspíše nechyběly ani scénky ze života mladé vědkyně Marie Curie-Sklodowské (1867-1934), která se v této době

podílela na výzkumu radioaktivních materiálů. Dva roky před Výstavou (1898) objevila polonium, které nazvala po

svě, velmocemi okupované, vlasti. Tři roky po Výstavě obdržel jako vůbec první žena Nobelovu cenu-za fyziku.

Později (1911) získá stejnou cenu i za chemii. Skloubením rodinného života s dosud mužskou profesí se stala

vzorem pro emancipované ženy celé Evropy.

Jiný ženský spolek *Union d'amies de jeunes femmes* zase poskytoval, po čas Výstavy, „útulek“ samostatným dívkám v Avenue de Bréteuil. Vzhledem k soudobému stavu mravů se nehodilo, aby dívky v době i přespávaly, místnosti proto byly otevřeny jen mezi desátou hodinou ranní a desátou večerní. Že se nejednalo o odpočinkový azyl pro znuděné pařížské paničky, svědčil i nápis na vchodě, který hlásal, že vstup je povolen všem dívkám každého „vyznání i národnosti“. Paralelně se světovou výstavou, která zdůrazňovala nadřazenost bílého muže, který musí zkulturnit „primitivní exotické národy,“ se tato otevřenost jeví jako nanejvýš chvályhodná a pokroková.

I tento článek je důkazem, že i noviny konce 19. století lačně sbíraly všechny senzacechtivé a úsměvné historky. Několikrát referovaly o českých dobrodruzích, chystajících se dojet na Výstavu pěšky až z českých zemí. Podobně a v žertovném tónu píší i o dobrodružné cestě jedenáctiletého chlapce z Bruselu, který v noci potají vzal své matce 60 franků a pak se „bez klobouku a bos“ vydal vlakem do Paříže na Výstavu. Protože mu došly peníze, spal pod mostem, kde ho prý v noci obrali zloději, a proto se nechal strážníkem odvést na policejní komisařství. Tam ho nakrmili a poslali domů. (NL, 26.9. 1900, č. 266, str. 3, levý sloupec)

O tom, že technické novinky nezaplavily v Paříži jen světovou výstavu, píší NL 6. 10. 1900, č. 276 na straně tři. V jistém hotelu byl totiž instalován elektrický budík, vynález inženýrů Carreze a Lemaira, který bylo možno nastavit na rozvodné skříně u recepce, a to s přesností na čtvrt hodiny. Z rozvodné skříně pak dráty mířily přímo do pokoje hostů, kde v předem určený čas začal vyzvánět zvonek, dokud ho sám host nevypnul. Problémem byl počet drátů - na deset pokojů jich bylo třeba 200.

Už jsem se zmiňoval o atentátu na panovníky, na sochy, ale ani technické novinky nejspíš nebyly u jistých lidí v přílišné oblibě, protože 2. 10. 1900 byl spáchán atentát na telefon. Podrobnosti bohužel uvedeny nebyly. (NL, 4. 10., č. 274, str. 5)

Levicové Právo Lidu ⁷⁾ se věnovalo především sociálnímu přínosu pařížské světové výstavy a s neskryvanou radostí líčilo, jak byla světová výstava zahájena vlastně socialistou Alexandrem Millerandem, který měl prý prohlásit, že Výstava znamená nejen mezník mezi stoletím devatenáctým a dvacátým, ale především milník „mezi věkem buržoazním a věkem socialismu“. (15. 4. 1900, č. 104, str. 2)

V jiném článku „Pařížská světová výstava a její politické následky“ ale varují, že přese všechna prohlášení, má mít Výstava na pracující lid jen „konejšivý vliv“ a že vládnoucí třídy „pro sebe jen reklamují slávu národní práce a hmotné užitky z výstavy plynoucí“.

Taktéž autoři pravidelně vycházejících fejetonů *Neděle na výstavě* se chlubili, že jejich články nejsou odbornou analýzou buržoazních novinářů, ale „dojmy a poznámky dělníka, jenž shodou okolností zavát byl do Paříže“. (Právo Lidu, 12. 5. 1900, č. 130, str. 1)

Český čtenář se tak o pařížské světové výstavě dozvídal většinou z telegrafických, útržkovitých zpráv. Jednou týdně, nebo obtýden vycházel fejeton, který byl často směsí vlastních (a nezdědka politických) názorů a přetlumočených výstavních katalogů. Nejobektivnější a faktograficky nejbohatší byly Národní Listy, ostatní periodika většinou příliš sledovala své vlastní politické zaměření.

Pozn. 7) Tehdy relativně mladý deník, jednalo se o teprve IX. ročník (zal. 1895). Paříž 1900 byla vlastně vůbec první světová

výstava, o které mohl informovat.

VIII. DRUHÉ LETNÍ OLYMPIJSKÉ HRY

Souběžně s pařížskou světovou výstavou 1900 se konala i vrcholná sportovní událost - Druhé novodobé letní olympijské hry. Místo konání bylo vybráno 23. června 1894 na prvním olympijském kongresu, konaném na pařížské Sorbonně a nemělo protikandidáty.

Ačkoli možnost konání olympijských her, hned po symbolických Athénách, byla mnohými francouzskými vládními představiteli chápána jako čest, u organizátorů Výstavy narazila na odpor a provázela ji řada nesnází.

Mezi nejzarytějšími odpůrci byl sám generální komisař pařížské světové výstavy 1900, Alfred Picard. Zakladatel novodobých olympijských her, Pierre de Coubertin¹⁾, o něm prohlásil, že „Picard nesnášel pocit, že by mohl jít ve stopách myšlenky, jejíž autorem byl někdo jiný než on.“

Picardovi se myšlenka zařadit druhou olympiádu do programu Světové výstavy nezamlouvala už od počátku, přesněji od 30. ledna 1894, kdy se poprvé a naposled setkal s Pierrem de Coubertinem.

Ten navrhoval obnovit *olympijskou Altidu* buď v obvodu samotné výstavy nebo v jejích odbočkách s tím, že by bylo záhodno shromáždit do památných budov „doklady a rekvizity, týkající se antických, středověkých a novodobých sportů“.

Picard sice De Coubertina ujistil svými sympatiemi, nicméně k další schůzce mezi nimi už nedošlo.

O tři roky později (1897) byla vydána úřední klasifikace Výstavy, která sportovcům připravila nemalý šok. Bruslení v ní bylo zařazeno do skupiny „*nožířství*“, veslování mezi *činnosti záchranné*, sportovní spolky byly zapsány do kategorie „*sociální péče*“ a podobně.²⁾

Pozn. 1) Též pedagog a historik, vl. jménem Pierre de Frédy (1863-1937)

2) Z: Olympijské paměti, Pierre de Coubertin, Olympia, Praha, 1977, str. 38

3) Žil 1613-1618

4) Francouzský politik (1869-1937), dlouholetý starosta města Compiègne

Z tohoto důvodu se De Coubertin definitivně rozhodl uspořádat hry zcela mimo rámec úředního vlivu. Vytvořil tedy speciální výbor, který svým předsednictvím zaštitil vikomt Charles de la Rouchefoucauld, potomek slavného klasicistního spisovatele a autora aforismů-Françoise de la Rouchefoucauld.³⁾ Funkci generálního komisaře přijal Robert Fournier-Sarlovèze.⁴⁾

S organizováním olympiády pomáhaly mnohé sportovní kluby-například Racing Club, populární atletický spolek založený v roce 1882, dostal pod svou kuratelou atletické sporty, běhy a závody, Stade Française zase fotbal. Pomoc přislíbila i Společnost pro podporu a rozvoj šermu.

První organizační schůze olympijského výboru se konaly v pařížském hotelu nesoucího jméno předsedy výboru- *De la Rouchefoucauld*. Výbor se skládal ze čtyřiceti členů, z nichž osmnáct jich bylo jmenováno komisaři a řídili pak různé sporty.⁵⁾ Jmenujme alespoň některé z nich: Marius Dubonnet a Edouard Caillat spravovali odbor pro veslování, Bruneau de Labroie box, Hébrard de Villeneuve s hrabětem Potockim šerm, Jacques de Pourtalès golf, Jean de Bellet tenis atd.

Program II. olympijských her se v podstatě shodoval s athénským, nicméně byl obohacen o box a pólo a „rozšířen o několik maličkostí týkajících se ostatních sportovních disciplín.“⁶⁾

Střelba byla vypuštěna⁷⁾, avšak zařazena byla místo ní lukostřelba. Specialitou měla být *cena za horolezectví*, která měla být udělena za nejpozoruhodnější výstup, uskutečněný na světě od roku 1896, kdy se konaly athénské olympijské hry.

Nezávislí sportovci se zdáli být spokojeni a dávali olympijskému výboru k dispozici *své zázemí*. A tak Henri Desgrange (1865-1940), cyklista rekordman, novinář a vlastník pařížského vélodromu v Parc *des Princes*, předal tento areál, dne 16. června 1898, k olympijskému využití. Další, Pierre Laffite, poskytl svůj časopis

---

Pozn. 3) Žil 1613-1618

4) Francouzský politik (1869-1937), dlouholetý starosta města Compiègne

5) Olympijské paměti, Pierre de Coubertin, Olympia, Praha, 1977, str.40

6) Blíže nespecifikováno

7) Nakonec se do seznamu přece jen vrátila, viz souhrn

Vie au Grand Air (Život v přírodě) olympijskému výboru, který se tak stal jeho oficiálním tiskovým orgánem.

Molier slíbil, že ve svém slavném cirku uspořádá galapředstavení, hrabě Potocki hovořil o karuselu⁸⁾, který uspořádá jezdecká společnost „Étrier“ (česky Třmen).

Olympiáda vzbuzovala pozitivní ohlas i v zahraničí-v Austrálii, Belgii a Rusku došlo k vytvoření národních olympijských výborů.⁹⁾

Teprve necelé dva roky před zahájením olympiády si organizační výbor uvědomil, že se sice pečlivě zabýval zařizováním zázemí pro sportovce, ale úplně zapomněl na medaile!¹⁰⁾

Sportovci ostře protestovali, Unie francouzských spolků atletických sportů (USFSA) dokonce dne devátého listopadu 1898 úplně přerušila kontakty s organizačním výborem.

O tom, že renomé novodobých olympijských her bylo teprve v plenkách, svědčí i pokus jistého plukovníka H. (blíže nespecifikovaného) koncipovat olympijské hry jako sportovní výstavu, která by byla v kompetenci komisariátu Spojených států amerických. Plánoval, že by tam byla „hřiště a závodíště, na niž by probíhaly sportovní soutěže, aby se jiné národy poučily, jak vlastně skutečný sport vypadá.“¹¹⁾

Obava z ohrožení konání II. olympijských her byla o to větší, že tento plukovník pro svůj návrh získal i samotného Picarda, který konečně otevřeně přiznal, že „*olympijské hry jsou (pro něj) anachronismem.*“¹²⁾

Vedení Výstavy se nakonec dne 19. února 1899 rozhodlo ustanovit do funkce generálního ředitele slavně připravovaných soutěží Daniela Mérillona.

Pozn. 8) jezdecká slavnost

9) Olympijské paměti, Pierre de Coubertin, Olympia, Praha, 1977, str. 41

10) Olympijské paměti, Pierre de Coubertin, Olympia, Praha, 1977, str. 41

11) Coubertinova citace, item, str. 42

12) Item, str. 42

Zneklidněn touto protiolympijskou kampaní, podal 22. dubna 1899 Charles de la Rouchefoucauld demisi.

Pierre de Coubertin se v této situaci rozhodl přesvědčit organizační výbor k rozpuštění sama sebe. Ten tak po krátkém hlasování opravdu učinil.¹³⁾

Nicméně, zpráva o rozpuštění organizačního výboru se nejspíše nedostala do obecného povědomí ciziny a bývalý „Rouchefoucauldův výbor“ se stále těšil velké důvěře. Protože však již neexistoval, dopisy zahraničních výborů se vracely do zemí svého původu bez odpovědi. Ty se tak zděšeně obracely na předsednictvo Mezinárodního olympijského výboru (dále jen MOV), jehož byl Coubertin předsedou.¹⁴⁾

Přibývalo stížností: Jedenáctého října 1899, půl roku před otevřením Výstavy, vyjadřuje Caspar Whitney nespokojenost Američanů; 23. října oznamuje Jiří Guth-Jarkovský¹⁵⁾, že v Praze klesají na mysli, neboť nevědí, „co si o celém podniku myslet a čeho se přidržet.“¹⁶⁾

Z mnoha stran se ozývala rostoucí nedůvěra k olympijským hrám, organizovaným „všemi těmi lidmi bez kompetence.“¹⁷⁾

Whitney dokonce naivně žádal po americkém velvyslanectví v Paříži, aby vymohlo zrušení oficiálního výstavního plánu a „peníze a volnost“ aby byly poskytnuty osobám, jež zvolí MOV.

Pozn. 13) Item, str. 42

14) MOV založil Coubertin spolu s českým Miroslavem Tyršem a řeckým Demetriusem Vikelasem ve švýcarském Lausanne, dne 23. června 1894. Pierre de Coubertin byl jejím předsedou v letech 1896-1925.

15) 1861-1943, Přední propagátor sportu v Čechách, předseda Českého a později československého olympijského výboru (1900-1929), spoluautor Olympijské charty, předseda a redaktor Klubu českých turistů, spisovatel a překladatel

16) Olympijské paměti, Pierre de Coubertin, Olympia, Praha, 1977, str. 44

17) Americký žokej James Forman „Tod“ Sloane (1874-1933)

Čtrnáctého dubna 1900, v den zahájení světové výstavy, vydal komoří rakouského císaře Františka Josefa I. prohlášení, v němž žádá hraběte Thuna Valsessina, aby „vzhledem ke hrám v Paříži“ figuroval v MOV také nějaký Rakušan. Rakouská administrativa totiž nesla, že se v MOV nenachází, od jeho založení v roce 1894, žádný jiný zástupce Rakouska-Uherska než Čech Jiří Guth-Jarkovský. Prvním Rakušanem, působícím v MOV, se stal až Solms Braunfels v roce 1905.¹⁸⁾

Olympijské hry se nakonec přímo ve Vincennes nekonaly. Důvody shrnul De Coubertin do jedné věty: „*Nebyly peníze, nebyl stadion, nebyla závodiště.*“¹⁹⁾ (Toto Coubertinovo prohlášení je přinejmenším zvláštní, nejspíš za stadion nepovažoval Vélodrome, který se navíc nacházel v areálu Vincennes). Pořadatelé se tedy obrátili se žádostí o zapůjčení hřišť přímo na jednotlivé kluby a spolky, zejména na již zmíněný Racing Club.

I přes chaotickou přípravu, nedostatečné sportovní zázemí a pramalý zájem veřejnosti, byly Druhé (novodobé) letní olympijské hry dne 14. května 1900 zahájeny. Shodou okolností to bylo přesně měsíc po otevření brán světové výstavy. Oproti dnešním olympijským hrám se však vyznačovaly neobvyklou délkou trvání – ukončeny byly až 28. října 1900! A to přesto, že počet sportovců nebyl zrovna převratně vysoký.

Z dvaceti čtyř zúčastněných zemí přijela necelá tisícovka sportovců (přesněji 997). Ti soutěžili v devadesáti pěti disciplínách, rozdělených do devatenácti sportovních odvětví. Mezi méně známými sporty stojí za zmínku baskická pelota.

Pařížské olympijské hry si zapsaly i jedno „emancipační“ prvenství: poprvé zde závodily ženy, a to v kriketu a v tenise. Na minulých a první hrách v Athénách ještě ženy podle antického vzoru závodit nesměly.²⁰⁾ První olympijskou vítězkou se stala Charlotte Cooper z Velké Británie.

Pozn. 18) Olympijské paměti, Pierre de Coubertin, Olympia, Praha, 1977, str. 193

19) Item, str. 45.

20) K velké spokojenosti Pierra de Coubertina, který viděl ženy raději u plotny a při výchově dětí, než na sportovištích. Na tuto „konzervativní stránku“ de Coubertinova myšlení se často zapomíná.

Mezi největší hrdiny patřili dva američtí atleti *Alvin Kraenzlein* (4 zlaté medaile za běh) a *Raymond Ewry* (3 zlaté medaile za skok), zvaný též „Muž z gumy“. Očekávání překonal ziskem tří zlatých a jedné bronzové medaile i švýcarský střelec Konrad Stäheli.

Nicméně nejvíce medailí získala pořadající Francie (101 z toho: 26 zlatých, 41 stříbrných a 34 bronzových), především z oblasti šermu.

Česká výprava se skládala pouze ze tří členů, protože čeští sokolové odmítli podpořit *Český olympijský výbor* svou účastí.²¹⁾ Přesto ani oni nepřišli zkrátka, když František Janda-Suk (1878-1955) získal *stříbrný kov* za hod diskem do vzdálenosti 35, 25 metru (jako vůbec první sportovec použil při svém vrhu otočku). Stal se také prvním Čechem, který se umístil na stupních vítězů na Olympijských hrách.²²⁾ Kromě něj „bodovala“ ještě pražská Němka Hedviga Rosenbaumová, která získala *dvě bronzové medaile* za dvouhru a čtyřhru v tenise.²³⁾

Francouzští organizátoři se, bohužel, dopustili politováníhodného omylu – ve všech výtiscích Programu pařížské olympiády byli totiž čeští sportovci uvedeni jako „Maďaři“.²⁴⁾

Běžecké, skokanské a vrhačské závody se konaly pod přímým patronátem Pierra de Coubertina a za čestného předsednictví francouzského

ministra obchodu a aktivního zástupce na Výstavě, Alexandra Milleranda. Ten jako jediný z významných francouzských politiků shlédl sportovní klání v Bois de Boulogne, kde strávil celé odpoledne 19. července 1900.

Pozn. 21) St. Reznikow, *Frankofilství a česká identita*, str. 226

22) Wikipedie, LOH 1900 (http://cs.wikipedia.org/wiki/Letn%C3%AD_olympijsk%C3%A9_hry_1900)

23) *idem*

24) *Národní Listy* 23.7. 1900. Češi byli na světové výstavě označeni za Maďary i při několika dalších příležitostech, např. při projevech pařížského studentstva.

Výkony „borců“ Milleranda zajímaly, nicméně, spolu s většinou tehdejších politiků, sdílel názor, že „sport je jen jakýmsi „příkrmem“, druhořadou záležitostí, kterou lze ocenit asi tak jako každý zdravý pohyb“.²⁵⁾

V olympionismu spatřoval jen výstřední a zbytečný neologismus. De Coubertin vzpomíná, že „ještě po šesti letech na jednom banketu vzbudilo toto slovo na rtech ministra nevěřící a poněkud pohrdavý úsměv.“²⁶⁾

Pařížské letní olympijské hry 1900 nebyly jako jediné v historii zahájeny hlavou státu, v tomto případě prezidentem republiky Émilem Loubetem. Ten olympiádu úplně ignoroval.²⁷⁾

Kdo by tehdy tušil, že se v následujícím, dvacátém století, stanou Letní olympijské hry velmi významným činitelem světové politiky a zároveň podnikem, který atraktivitou i komerčním přínosem vysoce převýší zájem o světové výstavy.

Pozn. 25) Citace Coubertinova názoru, Olympijské paměti, Pierre de Coubertin, Olympia, Praha, 1977, str. 45

26) Olympijské paměti, Pierre de Coubertin, Olympia, Praha, 1977, str. 45

27) Item, str. 187

IX. ZÁVĚR

Výstřel z děla na Eiffelově věži, v noci na 12. listopadu 1900, symbolicky uzavřel brány pařížské světové výstavy. Stalo se tak s týdenním zpožděním oproti původnímu plánu. Ačkoli počet platících návštěvníků přesáhl hranici 51 milionů, finančnímu deficitu se zabránit nepodařilo-dosáhl dvou milionů. Francie potvrdila, že ve výstavách hraje prim: tato pařížská výstava byla v pořadí už pátou v rozmezí pětácti let.

Povzbudila sebevědomí francouzského národa, stále otřeseného z porážky v roce 1870 a následné ztráty východních departementů. Měla být jakýmsi ohlédnutím za devatenáctým stoletím, stoletím vědeckotechnického pokroku, nicméně nad duchem vědy a techniky začala převažovat komerční a zábavní stránka.

Ano, na výstavu se zájmem sjely světové elity, tisíce odborníků, inženýrů či architektů, jejichž případná neúčast by jistě byla společenským faux pas. Přesto měli, přirozeně, početní převahu prostí lidé. Ti se chtěli především bavit a technologický pokrok je, spíše než ve své „šlechtné formě,“ zajímal coby prostředek k vynalezení nových a důmyslnějších atrakcí. Došlo tak k výrazné proměně původní výstavní myšlenky prince Alberta z roku 1851.

Rozporů mezi prohlašovanými deklaracemi a syrovou skutečností však bylo více. Humánní poselství světové výstavy nešlo ruku v ruce s vývojem událostí v Číně a Jižní Africe, ani s postavením některým stále ještě nerovnoprávných národů střední i východní Evropy. Proklamovaný civilizační přínos koloniím jednotlivých velmocí byl přinejmenším diskutabilní. Akumulace technických novinek a moderních strojů ostře kontrastovala s často sádkartonovými konstrukcemi dočasných výstavních pavilonů a sledabylým bezpečnostním zázemím, které nejednou skončilo i smrtelnou nehodou.

Nebyla však hlavním ukazatelem úspěchu světové výstavy spokojenost návštěvníků? Obdivné reakce vědců, novinářů i obyčejných návštěvníků dokazují, že tento cíl byl dozajista splněn. A počet prodaných vstupenek byl překročen až o celých sedmdesát let později na Světové výstavě v japonské Ósace.

Snaha informovat o kulturní i technické vyspělosti českého národa byla vybičována neexistencí samostatného českého pavilonu. Švejkovský duch našich umělců se projevil i ve výzdobě pavilonu Bosny a Hercegoviny, který vlastně nahradil jinak nedostatečnou prezentaci rakousko-uherských Slovanů.

Češi využili výstavy i k prohloubení česko-francouzských vztahů, sloužících jako protiváha narůstající německé dominance. K úspěchu na tomto poli nakonec skutečně došlo, o čemž svědčí i reciproční návštěva pařížské radnice v Praze o rok později. Je však třeba podotknout, že i tyto přátelské vztahy byly občas zkaleny, a to především divokým antisemitismem francouzských nacionalistů, se kterým se Češi příliš neztotožňovali.

Pařížská municipalita zase využila výstavu nejen k turistické propagaci svého města a k uhájení jeho dominantní pozice mezi světovými metropolemi, ale také k nezbytnému zefektivnění dopravní sítě. První francouzská podzemní dráha znamenala opravdovou revoluci v hromadné dopravě-pomalé a přeplněné omnibusy, tažené koňmi, ani velmi drahé a poruchové vozy na benzínový pohon, nemohly v žádném případě konkurovat rychlému, čistému a velkokapacitnímu metru napájenému elektřinou. Tento moderní druh přepravy byl mnohými chápán jako nezbytná vstupenka do klubu vyspělých měst dvacátého století. Zprovozněním Gare d'Orsay byla přivedena do centra Paříže také železniční doprava, aby odtud byla, po sedmdesáti třech letech, zase odvedena. Přetíženým spojnicím seinských břehů výrazně ulevil neobvykle široký Alexandrův most.

Co se týče výstavních budov, většina z nich byla stržena krátce po ukončení světové výstavy, některé však byly ponechány pro muzejní účely (například Malý a Velký Palác). Žádná stavba této výstavy však nikdy nedosáhla takové světové proslulosti jako Eiffelova věž z roku 1889, která se, přes četné úvahy o jejím stržení, brzy stane důležitým orientačním a komunikačním bodem a potvrdí tak svoji přední pozici mezi pařížskými památkami.

Světová výstava se znovu vrátí na druhou stranu Atlantiku, tentokrát do Saint Louis v americké Louisianě (1904). Tam vysoká frekvence výstav skončí, další vývoj přeruší světová válka a světoví vystavovatelé se dočkají pětadvacetileté přestávky.

Prudce se vyvíjející dvacáté století měnilo člověka, jeho zájmy a životní styl a ve svém důsledku tak i světové výstavy. Do výstav stále více vstupuje pohyb, už ani ne tolik pohyb strojů a mašin, jako spíš filmové a interaktivní projekce.

Obrovský skok udělala výstavní scénografie, která „přenesla pozornost z vlastního artefaktu na prezentaci myšlenky“.¹⁾ Návštěvník už nepostává pasivně u vyleštěných vitrín, ale je ochoten zapojit se, spolupracovat, a tak se vlastně sám stává jakýmsi exponátem. Prvotní poslání-příspěvek ke kultivaci a k širšímu rozhledu polovzdělaných mas, se stává stravitelnějším spojením poučení se zábavou. Demonstrativní charakter „výuky“ je někdy doveden až *ad absurdum*. Například na výstavě v St Louis v roce 1904 se návštěvníci pohybovali přímo mezi pracujícími dělníky a stroji.

Vzhledem k často nečistým praktikám, používaným v honbě za výstavními medailemi, je udělování cen postupně opouštěno (poslední byly udělovány v Bruselu roku 1958).

Narůstá břímež finanční náročnosti výstav a úměrně k tomu roste i obezřetnost a racionalismus, s jakým se do tohoto úkolu jednotlivá města pouštějí. Plocha výstaviště se oproti očekávání příliš nezvětšuje, obrovská americká výstaviště první poloviny dvacátého století přesáhla orientační i fyzické možnosti mnohých návštěvníků a organizační schopnosti pořadatelů.

Nečekané politické změny těžce zkoušené Evropy a narůstající počet vystavovatelských států erodoval výsadní postavení většiny velmocí. Pocit nadřazenosti a výjimečnosti ve vztahu ke koloniím se nejprve ideologicky proměnil ve výstavách totalitních zemí (zvláště to lze pozorovat na zatím poslední světové výstavě v Paříži v roce 1937) v rasovou, respektive třídní nadřazenost, aby pak ve druhé polovině dvacátého století vymizel úplně. Změnila se i evropská mentalita, proto byla koloniální expozice belgické vlády v Bruselu roku 1958 považována za nevhodný přežitek.

Důkazem, do jaké míry odrážejí světové výstavy soudobé trendy, je i růst mezinárodní kooperace na světových výstavách, který do značné míry vypovídá o úrovni globalizace v dnešním světě.

Konečně, pařížská světová výstava 1900 poskytla prostor také druhým letním olympijským hrám, byť přehlíženým návštěvníky, politiky i mnohými

sportovci, které se poprvé v dějinách konaly mimo řecké území. V tradici, konat tyto dvě nejnavštěvovanější společenské události současně a na jednom místě, pokračoval o čtyři roky později i americký Saint Louis. Poté se však olympijské hry „emancipovaly“ a vydaly svou vlastní cestou. Podobně jako světová výstava, i ony se postupně odkláněly od původních ideálů a byly nahrazeny komercializací.

---

1) Halada, Hlavačka: Světové výstavy, str. 109

X. POUŽITÁ LITERATURA

A. Literatura

- 1) Ageorges, Sylvain; *Sur les traces des expositions universelles : Paris, 1855-1937: à la recherche des pavillons et des monuments oubliés*; Paris, Parigramme, 2006
- 2) Coubertina, Pierre de; *Olympijské paměti*, Praha, Olympia, 1977
- 3) Čenkov, Emanuel; *U krhu Francie: Studie, tužby a paměti frankofilovy (1900-1931)*
- 4) Duquesne, Jacques; *L'exposition universelle 1900*; Paris, Ed. 1900, 1991
- 5) Dvořáková, Anna; *Alfons Mucha-Paříž 1900: Le Pater*, Praha, Obecní dům, 2002
- 6) Gruber, Josef; *Obchodní a živnostenská komora v Praze v prvním půlstoletí svého trvání, 1850-1900*, Praha, OŽK, 1900
- 7) Halada, Jaroslav, Hlavačka, Milan; *Světové výstavy: Od Londýna 1851 po Hannover 2000*, Praha, Libri 2000
- 8) Hantich, Jindřich; *Světová výstava v Paříži: Praktický průvodce*, Praha, nakl. Františka Topiče, 1900
- 9) Hlavačka, Milan; *Alfons Mucha-Paříž 1900: Pávilon Bosny a Hercegoviny na světové výstavě*, Praha, Obecní dům, 2002
- 10) Lenderová, Milena; *Zdenka Braunerová*, Praha, Mladá Fronta 2000
- 11) Mabire, Jean-Christophe; *L'Exposition Universelle de 1900*, Paris, L'Harmattan, 2000
- 12) Marx, Roger; *La décoration et l'industrie d'art à l'exposition universelle de 1900*; Paris, C. Delagrave, 1901

13) Reznikow, Stéphane; *Frankofilství a česká identita, 1848-1918*, Praha,

Karolinum, 2008

Sborníky:

In: XXIV. mikulovské sympozium 17.-18. října 1996, Muzejní a vlastivědná společnost, Brno, 1996

Lenderová, Milena; *Téma „Francie“ v českém tisku přelomu 19. a 20. století (Ohlas pařížské světové výstavy roku 1900 v Čechách)*, str. 215-220

B. Periodika:

a) česká:

Časopis turistů

Hlasy Pojizerské

Kurýr

Národní Listy

Národní Politika

Plzeňský obzor

Právo lidu

Pražské noviny

Řemeslnicko-živnostenské listy

Věstník sokolský

Všeobecné úřednické listy

Zlatá Praha

Ženské listy

b) francouzská:

Croix, La

Indépendant, L

Rousillon, Le

Vie Publique. La

C. Úřední a soukromé dokumenty:

Archives Municipales, Perpignan

Archiv Hlavního města Prahy

Vyslání pražské deputace, dar městu Paříži

Archiv Národního muzea, Praha

Národní archiv, Praha

Náprstkovo muzeum-archiv, Praha

Památník národního písemnictví, Praha

XI. P *Korespondence Václava Hladíka s francouzskými čechofily*

Státní oblastní archiv, Praha

Archiv pražské Obchodní a živnostenské komory

Středočeské muzeum- archiv, Roztoky

Pozůstalost Zdenky Braunerové

XI. PŘÍLOHY

Příloha č.1:

Základní informace o pařížské světové výstavě 1900:

Oficiální název: Exposition Universelle

Doba trvání: 14.dubna-12.listopadu 1900 (prodlouženo o týden)

Místo konání: Trocadéro, Champ de Mars, Esplanades des Invalides, Avenue Alexandre III, Bois de Vincennes

Plocha výstaviště: 112 ha v Paříži a 104 ha ve Vincennes, z toho zastavěné plochy 46 ha

Symboly: tzv. Vodní zámek, Palác elektřiny

Motto výstavy: Úspěchy evropské civilizace v 19. Století

Organizace: vládní komise

Generální komisař: Alfred Picard

Počet zúčastněných zemí: přes 80

Počet vystavovatelů: 83 047, z toho 38 253 z Francie

Počet návštěvníků: 48 368 504 v Paříži a 2 492 297 ve Vincennes (jiné zdroje uvádí 51 654 477). Nejvíce návštěvníků přišlo v měsíci září devět a půl milionu, nejvyšší denní návštěvnost-7.října (652 082 osob).

Výstavní novinky: automobil, jezdící schody, pohyblivé chodníky, heliogravura, železobeton, paprsky X (rentgen)

Náklady: 119 225 727 franků

Deficit: 2 000 000 franků

Způsob financování: Celkem 130 000 000 franků

20 000 000 státní dotace, 20 000 000 dotace města Paříže, 65 000 000 prodej výstavních bonů mezi podnikatele, Francouzská banka 28 000 000, výhry výstavní loterie 5,5 milionu

Vstupné: ve všední dny 10h00-18h00 1 frank

do 10h00 a od 18h00 2 franky

Kategorie: světová výstava

Doprovodné akce: Druhé novodobé olympijské hry (konané ve Vincennes) a asi 200 mezinárodních konferencí

Příloha č. 2:

Dělení výstavy

Výstava byla rozdělena do 18 skupin:

I. Výchova a vyučování (třída 1 až 6)

II. Díla umělecká (třída 7 až 10)

III. Pomůcky a způsoby postupu ve službě literatury, věd a umění (třída 11 až 18)

IV. Materiál a způsoby postupu při strojnictví (třída 19 až 22)

V. Elektrotechnika (třída 23 až 27)

VI. Civilní inženýrství-prostředky dopravní (třída 28 až 34)

VII. Orba (třída 35 až 42)

VIII. Zahradnictví (třída 43 až 48)

IX. Lesnictví, honba, rybářství, sbírání přírodních plodin (třída 45 až 54)

X. Potraviny (třída 55 až 61)

XI. Hornictví, výroba a zpracování kovů (třída 62 až 64)

XII. Výzdoba a nábytek budov veřejných a bytů (třída 65 až 74)

XIII. Příze, tkaniny a oděv (třída 75 až 85)

XIV. Chemický průmysl (třída 86 až 90)

XV. Různý průmysl (třída 91 až 99)

XVI. Sociální oekonomie, zdravotnictví, veřejné poskytování pomoci (třída 100 až 111)

XVII. Kolonizace (třída 112 až 114)

XVIII. Vojska pozemní a loďstva (třída 115 až 120)

Příloha č. 3:

Český interiér-stručný přehled:

Pořadatel interiéru: Speciální komitét pro obeslání pařížské světové výstavy 1900
z obvodu obchodní a živnostenské komory v Praze.

Předseda: Josef Wohanka

Místopředsedové: František Křížík a Václav Němec

Zpravodaj: Dr. Rudolf Hotowetz

Členové: F. A. Borovský, Václav Bubeníček, Dr. Karel Chytil, Josef Fanta,
Bohumil Fischer, Josef A. Frantzl, Josef Frič, Otokar Hrdlička, Josef
Inwald, Josef Kavalier, Jan Koula, Josef Krejčík, Jan Otto

Projektanti interiéru: architekti Josef Fanta a Jan Koula

Spolupracovníci na interiéru:

Ciseléři: Emanuel Fuchs, Josef Hirsch, František Houdek, J. B. Mallý,
Richard Schorcht, Jan Staněk.

Bronzové práce: Bendelmayer & Červenka, Václav Mašek

Čalouník: Karel Pelikán

Emailéři a ryjci: J. Kotner, Karel Malina, J. Novák, Petr Svoboda, Jan
Vondřejc

Granáty české: Jan Reimann

Intarsista: Jan Kubát

Kamenů brusič: Karel Váňa

Keramika: Keramická škola v Bechyni, František Bílek, Anna Suchardová-
Boudová

Klempířské práce: Antonín Slavík

Knihy: Bursík & Kohout, Jan Laichter, Jan Otto, J. Pelel, Umělecká beseda,
Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, Dr. Eduard Grégr, J.L.
Kobr, František Řivnáč, F.A. Šimáček, F. Topič, Josef A. Vilímek,
Václav Vlček

Knih vazba a kůže zlacení: J. Spott, Jan & Emanuel Toužimský, Boh. Fišer

Lustr: František Křížík

Malíři akademičtí: Mikuláš Aleš, Ferdinand Engelmüller, Felix Jennewein,
Karel Ladislav Klusáček, Jan Preisler, Karel Špillar,
Zikmund Rudl, Anna Sucharová-Boudová, Josef Uprka,
František Urban, paní Urbanová-Zahradnická.

Malíř písma: Václav Schubert

Malíř stěn: František Frohlich

Pozlacovačská práce: Haff & Píša

Řezbáři: Adolf Bauch, František Vratislav Buk, Vilém Cvekl, Jan Gebhart,

Bohumil Holas, Jaroslav Káš, Ferdinand Klíma, František Liška,

Karel Šindelář, Josef Šubrt, dělník J. Vodolán, Jiljí Zika

Skla broušení: Bedřich Bulík

Sklenářství umělé: Jan Kryšpín (Syvaltrův nástupce)

Skleněné předměty: Sklářny J. O. hraběte Harracha, Jan Pinkava (Meyerův
synovec)

Sochaři: Vilém Amort, Franta Stránský, Stanislav Sucharda, Ladislav Šaloun,

Ludvík Wurzel

Stříbrné předměty: Václav Němec, Praha II, Eliščina třída

Truhláři: Antonín Baumgartl a syn, Václav Mlch, Jan Navrátil, Jan Rak,

František Zelenka, dělník J. Hlaváč

Vyšívání umělecké: Akademie křesťanské ústav paramentní (ředitelka sl.

Aloisie Vencličková), M. Gajdíková, pracovna

Pokračovací školy královského hlavního města Prahy

(správkyně sl. Vaetrová a sl. Dušková), Ženský výrobní

spolek, sl. M. Karlíčková

Zámečníci: Václav Němec, Praha III; Karel Sakař

Příloha č. 4: POZNÁMKY O UMĚLCÍCH:

Josef Uprka (někdy nesprávně psáno Úprka), 1861-1940, jeden z nejvýznamnějších umělců/malířů moravského Slovácka (sídlil převážně v Hroznové Lhotě), byl zároveň silným lokálním patriotem (například ve svých projevech zásadně užíval nářečí). O síle jeho mezinárodního ohlasu svědčí jak významná ocenění (např. za obraz Pouť u Sv. Antoníčka na Salonu v Paříži roku 1894), tak i osobní návštěva francouzského sochaře Augusta Rodina v roce 1902. V druhé polovině třicátých let se stárnoucí Uprka stal objektem adorace nejen většiny slováckých extremistů, ale i slovenských luďáků a posléze i samotných nacistů. Háchova prezidentská správa nakoupila pro Hrad jeho obrazy za 250 000 korun (Slovácká madona a Orání). Jeho pohřeb (14. ledna 1940) se stal politickou manifestací kolaborantů a nacistů. Za Uprkovou rakví kráčeli zástupci říšského protektora a také představitel protektorátní vlády ministr Dominik Čipera. Jeho tělesné pozůstatky byly pohřbeny na „Slováckém Slavíně“ v Kněždubu (5 km od Strážnice, okres Hodonín).¹⁾ Hry o Moravu. Separatisté, iredentisté a kolaboranti 1938-1945, František

Mezihorák, Mladá Fronta, Praha, 1997, str. 20-23

Ladislav Šaloun (1870-1946), český sochař, žák Tomáše Seidana a Bohuslava Schnircha je znám především jako autor sousoší Mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí v Praze. Podílel se též na výzdobě Obecního domu.

Josef Fanta (1856-1954), český architekt, malíř, návrhář nábytku a významný mecenáš umění je jedním z nejvýznamnějších představitelů české secesní architektury. Podle jeho návrhu byla postavena nová hlavní budova nádraží Františka Josefa I. (dnes Hlavního nádraží) v Praze, budova ondřejovské observatoře nebo slavná Mohyla míru u Slavkova.

Jan Koula (1855-1919), český architekt, výtvarník a etnograf, správce národopisných a archeologických sbírek Národního muzea, měl již v této době mnohé zkušenosti s výstavní prezentací. Je například autorem České chalupy, představené na Jubilejní výstavě v Praze v roce 1891 nebo Rychty na Národopisné výstavě československé z roku 1895. Z jeho „povýstavních děl“ zmiňme například Čechův most (1906-1908) nebo návrh pavilonu pro Maroldovo panorama Bitvy u Lipan (1908).

Deficity stíhaly světové výstavy už od počátku:

Deficity: Londýnská 1851: 2 600 000 franků

Pařížská 1855: 22 000 000 franků

Vídeňská 1873: 50 000 000 franků (rekord)

Stručný přehled sportovních disciplín

(schválených organizátory druhých letních olympijských her)

Atletika

Baskická pelota

Cyklistika

Fotbal

Golf

Gymnastika

Jezdectví

Kriket

Kroket

Lukostřelba

Pólo

Plachtění

Plavání

Rugby

Střelba

Šerm (fleret, meč, šavle)

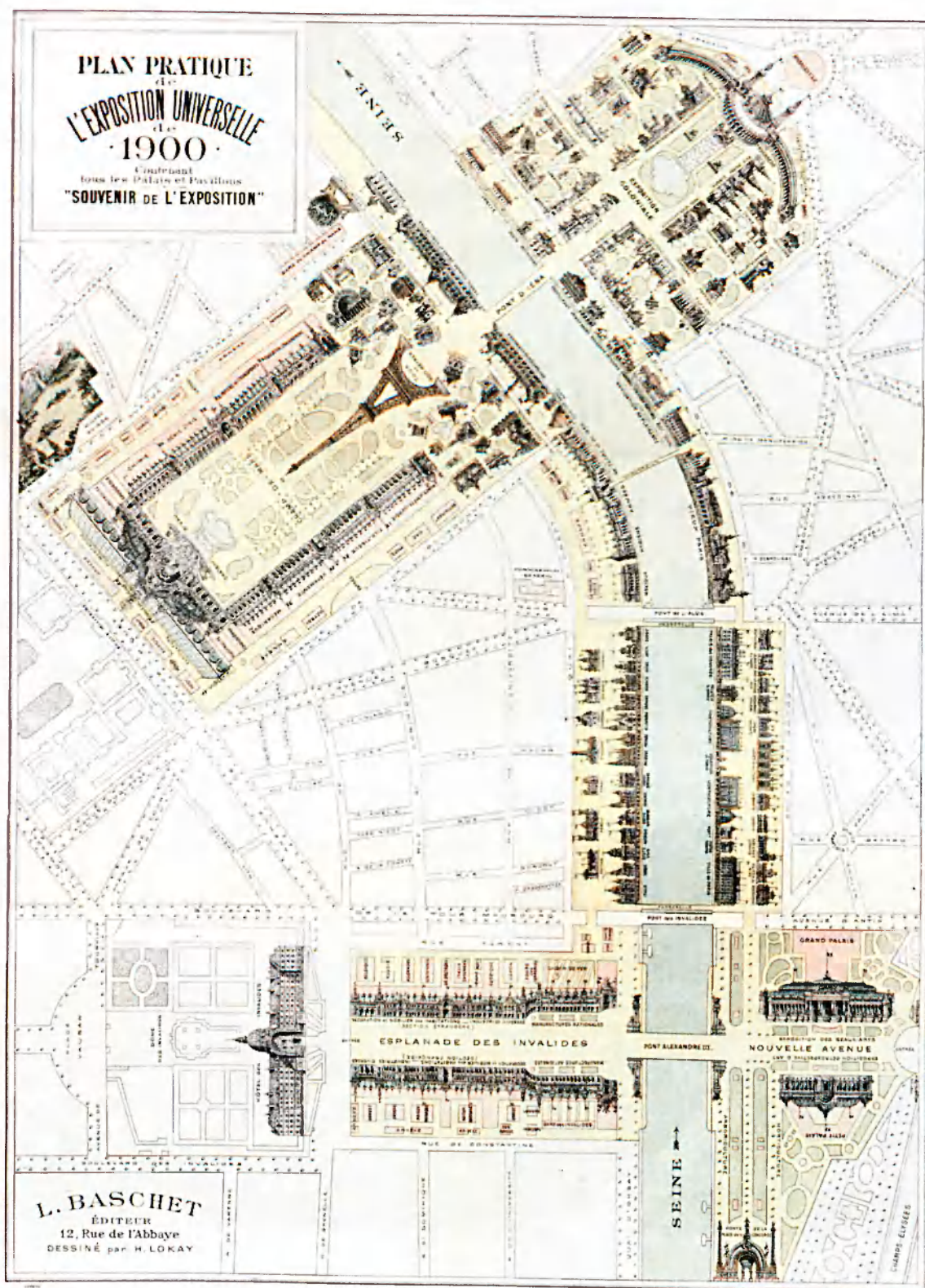
Tenis

Veslování

Vodní pólo

PŘÍLOHY

Obrázek č. 1: Dobový pláněk světové výstavy

Obrázek č. 2

Slavnostní inaugurace výstavy dne 14. dubna 1900.

Obrázek č. 3

Světová výstava 1900 viděná z «ptačího pohledu».

Obrázek č. 4.

Pohled na Výstavu kolem Eiffelovy věže od Trocadéra. V popředí Grand a Petit palais, vpravo lze spatřit Globe céleste (*Nebeský globus*).

Obrázek č. 5.

Slavobrána na náměstí Concorde. Jeden z hlavních vchodů do areálu světové výstavy.

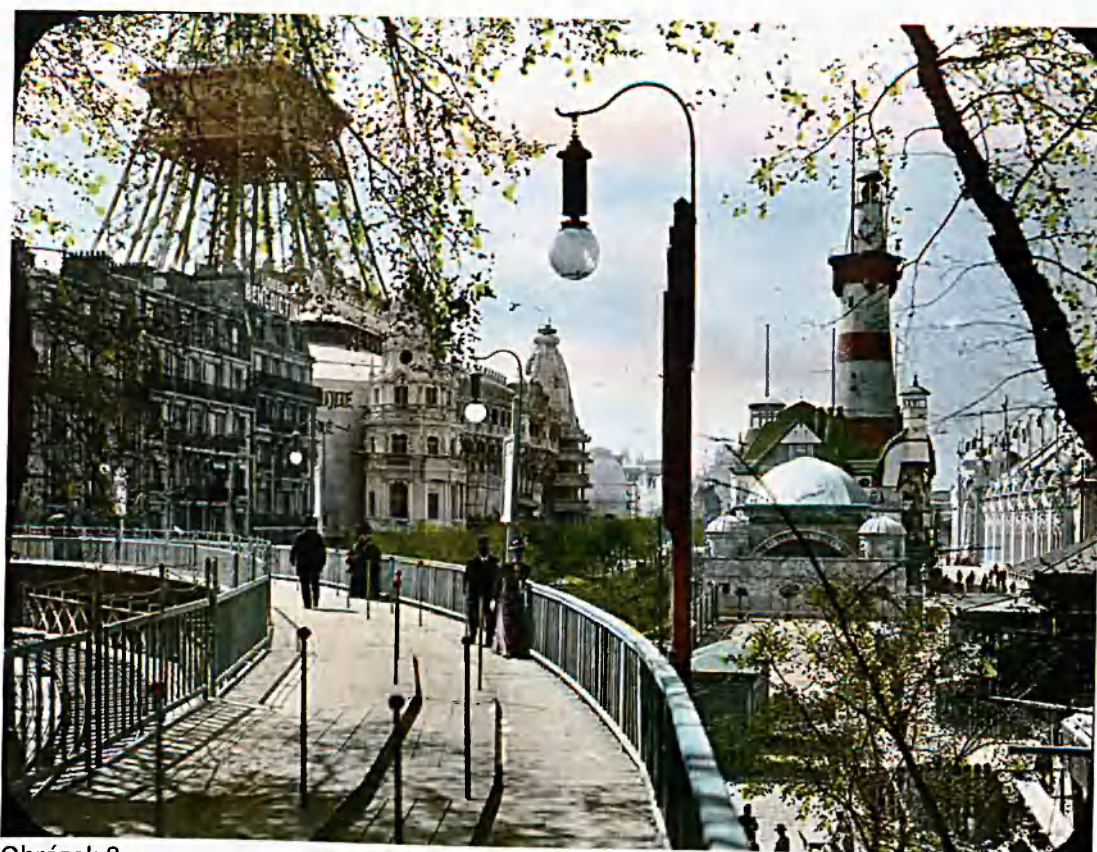

Obrázek č. 6.
Vodní hrad. Château d'eau.

Obrázek č. 7.
Most Alexandra III.

Obrázek 8.
Pohyblivé chodníky. Jedna z největších atrakcí výstavy.

Obrázek 9.
Retrospektivní výstava-« Stará Paříž ».

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE.

MINISTÈRE DU COMMERCE, DE L'INDUSTRIE,
DES POSTES ET DES TÉLÉGRAPHES.

EXPOSITION UNIVERSELLE INTERNATIONALE DE 1900.

CONGRÈS INTERNATIONAUX.

LISTE PAR ORDRE CHRONOLOGIQUE.

NOMS DES CONGRÈS.	DATE ET DURÉE.	NOMS DES CONGRÈS.	DATE ET DURÉE.
Congrès international :		Congrès international :	
— des sciences de l'Écriture.	24 à 31 mai.	— des Syndicats agricoles.	8 à 11 juillet.
— d'Horticulture.	25 à 27 mai.	— du Crédit populaire.	8 à 10 juillet.
— de la Propriété bâtie.	28 mai à 2 juin.	— des Voyageurs et Représentants de com- merce.	8 à 11 juillet.
— de Sylviculture.	4 à 7 juin.	— de l'Automobilisme.	9 juillet.
— des Valeurs mobilières.	4 à 7 juin.	— du Patronage des libérés.	9 à 12 juillet.
— de la Mutualité.	7 à 10 juin.	— des méthodes d'Essai des matériaux.	9 à 10 juillet.
— l'Écriture.	8 à 10 juin.	— des Associations ouvrières de production.	11 à 13 juillet.
— des Sociétés par actions.	8 à 10 juin.	— des Sociétés coopératives de consommation.	13 à 17 juillet.
— du Patronage de la jeunesse ouvrière.	11 à 13 juin.	— de la Participation aux bénéfices.	13 à 18 juillet.
— de la Propriété foncière.	11 à 13 juin.	— de surveillance et de sécurité en matière d'appareils à vapeur.	16 à 18 juillet.
— de l'unification des Titres des matières d'or et d'argent.	11 à 13 juin.	— de la Boulangerie.	16 à 18 juillet.
— de l'Épicerie.	13 à 15 juin.	— de la Propriété littéraire et artistique.	16 à 17 juillet.
— de l'Enseignement agricole.	16 à 16 juin.	— du commerce des Vins, Spiritueux et Li- queurs.	16 à 17 juillet.
— de Numismatique.	14 à 16 juin.	— du Sauvetage.	17 à 18 juillet.
— de la Musique.	14 à 18 juin.	— d'Homéopathie.	18 à 19 juillet.
— des Stations agronomiques.	18 à 20 juin.	— de l'Alliance coopérative internationale.	18 à 20 juillet.
— des Habitations à bon marché.	18 à 21 juin.	— d'Architecture et de Construction navales.	19 à 21 juillet.
— des Mines et de la Métallurgie.	18 à 23 juin.	— des Associations des anciens élèves des Écoles supérieures de commerce.	19 à 21 juillet.
— des Œuvres et institutions féminines.	18 à 23 juin.	— d'Hygiène appliquée.	19 à 25 juillet.
— de Viticulture.	20 à 23 juin.	— des Accidents de Travail.	23 à 26 juillet.
— de l'Alimentation rationnelle du Peuple.	21 à 23 juin.	— du Commerce et de l'Industrie.	23 à 28 juillet.
— Végétarien.	21 à 23 juin.	— d'Histoire comparée.	23 à 28 juillet.
— des Accidents du Travail et des Assurances sociales.	23 à 26 juin.	— de Médecine professionnelle et de Déontol- ogie médicale.	23 à 28 juillet.
— des Actrices.	25 à 30 juin.	— de Photographie.	28 et 29 juillet.
— Ornithologique.	26 à 30 juin.		
— de la Rome.	28 à 30 juin.		
— d'Agriculture.	29 à 7 juillet.		

NOMS DES CONGRÈS.	DATE ET DURÉE.	NOMS DES CONGRÈS.	DATE ET DURÉE.
Congrès international :		Congrès international :	
— de la Propriété industrielle.....	21 à 28 juillet.	— de Bibliographie.....	16 à 18 août.
— de Chimie appliquée.....	23 à 28 juillet.	— Géologique.....	16 à 18 août.
— de l'Enseignement des langues vivantes.....	24 à 29 juillet.	— d'Electricité.....	18 à 20 août.
— de la Protection légale des travailleurs.....	25 à 29 juillet.	— des œuvres d'Assistance au temps de guerre.....	20 à 25 août.
— de la Presse médicale.....	27 à 29 juillet.	— d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques.....	20 à 25 août.
— de l'Art théâtral.....	27 à 31 juillet.	— des Bibliothécaires.....	20 à 25 août.
— d'Electrologie et de Radiologie médicales.....	27 juillet à 1 ^{er} août.	— contre l'abus du Tabac.....	20 à 25 août.
— de la Navigation.....	28 juillet à 3 août.	— de Psychologie.....	22 à 25 août.
— de Chronométrie.....	28 juillet à 4 août.	— des sciences Ethnographiques.....	26 août à 1 ^{er} sept.
— de l'Enseignement des sciences sociales.....	30 juillet à 4 août.	— de Géographie économique et commerciale.....	27 à 31 août.
— des Architectes.....	30 juillet à 4 août.	— de l'Enseignement du dessin.....	29 août à 1 ^{er} sept.
— de l'Enseignement supérieur.....	30 juillet à 5 août.	— de l'Education physique.....	30 août à 6 sept.
— de la Réglementation douanière.....	30 juillet à 4 août.	— pour l'unification du Numérotage des fils des textiles.....	3 et 4 septembre.
— d'Assistance publique et de Bienfaisance privée.....	30 juillet à 5 août.	— des Spécialités pharmaceutiques.....	3 et 4 septembre.
— Colonial.....	30 juillet à 5 août.	— d'études Basques.....	3 à 5 septembre.
— de Droit comparé.....	31 juillet à 4 août.	— du Gaz.....	3 à 5 septembre.
— de l'Enseignement secondaire.....	31 juillet à 6 août.	— de l'Histoire des religions.....	3 à 8 septembre.
— de l'Enseignement primaire.....	2 à 5 août.	— de la condition et des droits des Femmes.....	5 à 8 septembre.
— de Philosophie.....	2 à 7 août.	— de l'Education sociale.....	6 à 9 septembre.
— de Pharmacie.....	2 à 8 août.	— d'Apiculture.....	10 à 14 septembre.
— de Médecine.....	2 à 9 août.	— des Traditions populaires.....	10 à 14 septembre.
— de Dermatologie et de Syphiligraphie.....	1 à 9 août.	— des Associations d'inventeurs.....	10 à 13 septembre.
— de la Marine marchande.....	4 à 12 août.	— des sociétés laïques d'Enseignement populaire.....	10 à 13 septembre.
— pour l'amélioration du sort des Aveugles.....	5 août.	— des Tramways.....	10 à 13 septembre.
— des Sourds-Muets.....	6 à 8 août.	— de Météorologie.....	10 à 16 septembre.
— Antiesclavagiste.....	6 à 9 août.	— d'Arboriculture et de Pomologie.....	13 et 14 septembre.
— de Chimie.....	6 à 11 août.	— d'Aquiculture et de Pêche.....	14 à 19 septembre.
— de l'Enseignement technique, commercial et industriel.....	6 à 11 août.	— d'Aéronautique.....	15 à 20 septembre.
— des Mathématiciens.....	6 à 11 août.	— des Américanistes.....	17 à 21 septembre.
— de Physique.....	6 à 12 août.	— des Chemins de fer.....	20 à 29 septembre.
— de Sociologie coloniale.....	6 à 13 août.	— de l'Acétylène.....	20 à 28 septembre.
— Dentaire.....	8 à 14 août.	— de la Paix.....	29 sept. à 6 octobre.
— de la Presse de l'enseignement.....	9 à 13 août.	— de Droit maritime.....	1 ^{er} à 3 octobre.
— de la Menuiserie.....	9 à 13 août.	— de Botanique.....	1 ^{er} à 8 octobre.
— de Sténographie.....	9 à 15 août.	— du Repos du dimanche.....	9 à 14 octobre.
— d'Hygiène.....	10 à 17 août.	— pour l'étude des Fruits de presseoir.....	14 et 15 octobre.
— des officiers et sous-officiers de Magasin-Pompier.....	10 août.	— de l'Ecole des Expositions.....	Juin, juillet, août, septembre.
— de l'Alpinisme.....	10 à 16 août.		
— de l'Hypnotisme.....	10 à 16 août.		

LISTE ALPHABÉTIQUE.

NOMS DES CONGRÈS.	DATE ET DURÉE.	COMMISSIONS D'ORGANISATION.	
		PRÉSIDENTS.	SECRÉTAIRES GÉNÉRAUX.
Congrès international :		MM.	MM.
— des Accidents du travail et des Assurances sociales.	25 à 30 juin.....	LINDER, rue du Luxembourg, 38...	GRÜNER, rue Louis-le-Grand, 20.
— de l'Acétylène.....	22 à 28 septembre.	SEGRET (Géné), rue Brémontier, 14.	DAIX, rue Louis-Blanc, 72.
— des Actuaire.....	25 à 30 juin.....	GRUYSS, rue des Écoles, 42.....	MARIE (L.), rue Joffroy, 39.
— d'Aéronautique.....	15 à 20 septembre.	JASSY, Observatoire de Meudon...	TRINQUEL, rue de la Pépinière, 10.
— d'Agriculture.....	1 ^{re} à 7 juillet.....	MÉLIS, rue de Commaille, 4.....	SIGNIER, rue de Rennes, 106.
— de l'Alimentation rationnelle du bétail.	21 à 23 juin.....	MIR, rue du Faubourg-Saint-Honoré, 35.	MILLARD, rue Claude-Bernard, 16.
— de l'Alliance coopérative internationale.	18 à 22 juillet....	SIGEFRED (Jules), boulevard Saint-Germain, 226.	MARILLAC, rue Las-Cases, 5. DE SKERBIC, rue Mozart, 78.
— de l'Alpinisme.....	12 à 14 août.....	CARON, rue Saint-Lazare, 80.....	CERROT, rue Vaughelin, 13.
— des Américanistes.....	17 à 21 septembre.	HEUX, rue Geoffroy-Saint-Hilaire, 36.	FROSTVAUX, rue Notre-Dame-des-Champs, 12.
— d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques.	20 à 25 août.....	BENJAMIN (AL.), Musée de Saint-Germain.	VERNET (D'), rue Broca, 138.
— Antiesclavagiste.....	6 à 9 août.....	WALLON, quai Conti, 25.....	CAFAYRE-POSTOLIS, r. des Mathurins, 5. DEBOUTIN (H.), rue de Torquerville, 22.
— d'Apiculture.....	10 à 12 septembre.	HEREDIA (DE), rue de Courcelles, 177.	CAILLAS, rue du Docteur-Blanche, 33.
— d'Appareils à vapeur (de surveillance et de sécurité en matière).	16 à 18 juillet....	LINDER, rue du Luxembourg, 38...	CONTEUX, rue de Rome, 66.
— d'Aquiculture et de Pêche.....	14 à 19 septembre.	PENNER, rue Gay-Lussac, 28.....	PÉHANS, rue Saint-Jacques, 40.
— d'Arboriculture et de Pomologie...	13 et 14 septembre.	BILLET (Ch.), boulevard Cronels, 26, à Troyes.	NAUDET, à Bourg-la-Reine (Seine).
— des Architectes.....	20 juillet à 4 août.	ROUSSEAU (A.), rue des Martyrs, 51..	POURBAIS, rue Boissy-d'Anglas, 45.
— d'Architecture et de construction rurales.	19 à 21 juillet....	BONNET (DE), rue du Louvre, 7.....	HAYAT, rue Maitland, 4.
— d'Assistance au travail ou aux œuvres.	20 à 22 août.....	MARILLAC (A.), 1 ^{er} Saint-Michel, 57.	CLAUDE (DE), 1 ^{er} St-Hubert, 170.

NOMS DES CONGRÈS.	DATE ET DUREE.	COMMISSIONS D'ORGANISATION.	
		PRÉSIDENTS.	SECRÉTAIRES GÉNÉRAUX.
Congrès international :		MM.	MM.
— de l'Art théâtral.....	27 à 31 juillet....	ADRIEN, villa Saul, 9.....	CHARBOVET, rue de Grenelle, 168.
— d'Assistance publique et de bien- faisance privée.....	30 juillet à 5 août.	CASIMIR-PIERRE, rue Nitot, 23....	TRULLÉ (D'), boulevard Beau-jour, 37.
— des Associations ouvrières de pro- duction.....	11 à 13 juillet....	LADOUX, rue de Maître, 60.....	ROSDER, rue Cambacérès, 7.
— des Associations d'inventeurs.....	10 à 13 septembre.	CLAUDE-COCHIN, avenue de l'Alma, 12.	VILA, boulevard Saint-Martin, 27.
— de l'Automobilisme.....	9 juillet.....	MICHEL-LEVY, rue Spontini, 26....	CASALONGA (D.-A.), rue des Halles, 15.
— des Aveugles (Pour l'amélioration du sort).....	5 août.....	DUSSOLCRET, rue de Tournon, 12...	CHUSSELOUP - LEBRY (Comte), 81, avenue Kleber, 51.
— d'études Basques.....	3 à 5 septembre...	VINSON (J.), rue de l'Université, 58.	SIZENAYNE (M. DE LA), avenue de Breteuil, 31.
— de Bibliographie.....	16 à 18 août.....	SEBERT (Général), rue Brémontier, 14.	ABARTIAGRE (L. D'), rue de Rivoli, 228.
— des Bibliothécaires.....	20 à 23 août.....	DELLISLE (L.), à la Bibliothèque na- tionale.	MOCH, avenue de la Grande-Armée, 16.
— de Botanique.....	1 ^{re} à 6 octobre....	PHILLIEUX, rue Cambacérès, 14.....	MARTIN (Henri), rue Sully, 1.
— de la Boulangerie.....	16 à 18 juillet....	PERROT, boulevard Raspail, 272.	BOUCHER, rue de Cléry, 53.
— des Chemins de fer.....	20 à 29 septembre.	FROMENTAULT, rue de Richelieu, 23...	WEISSENBUCK, rue de Louvain, 11 Bruxelles.
— de Chimie.....	6 à 11 août.....	DUBOIS, rue de Louvain, 11, Bruxelles.	BERTHELOT, rue Mazarine, 3.....
— de Chimie appliquée.....	23 à 28 juillet....	BERTHELOT, rue Mazarine, 3.....	BERTRAND, boulevard Voltaire, 188.
— de Chronométrie.....	28 juillet à 4 août.	MOISAN, rue Vauquelin, 7.....	DUPONT, rue de Dunkerque, 52.
— Colonial.....	30 juillet à 5 août.	JOAQUIN (F. DE), avenue Bugeaud, 2.	ROLLET DE L'ISLE, rue de l'Univer- sité, 13.
— du Commerce et de l'Industrie....	23 à 28 juillet....	BOUCHET DE LA GUYE, rue de Bellay, 8.	VANSEY (DE), rue de l'Université, 13.
— du Crédit populaire.....	8 à 10 juillet....	MASSON (G.), boulevard Saint-Ger- main, 120.	LIOT, avenue de Wagram, 86.
— Dentaire.....	8 à 10 juillet....	LOURDES, rue Notre-Dame-des- Champs, 12.	HAYEN (J.), avenue de Villiers, 63.
— de Dermatologie et de Syphilis.....	8 à 14 août.....	ROSTAND (E.), rue du Conservatoire, 5.	DUFLOU-MANTELLI, avenue Kléber, 95.
— de Droit comparé.....	8 à 14 août.....	GONON, boulevard Haussmann, 72...	MABILLEAU, rue Les-Cases, 5.
— de Droit romain.....	8 à 14 août.....	BONNET (D'), boul. Malesherbes, 59.	SAUVY (D'), rue de Saint-Pétersbourg, 17.
— de Droit suisse.....	8 à 14 août.....	PICOT (Georges), rue Nodding, 54....	TRINCKAGE (D'), rue de Surcoure, 7.
— de Droit turc.....	8 à 14 août.....		DIOGÈS, rue de l'Université, 29-

NOMS DES CONGRES.	DATE ET DURÉE.	COMMISSIONS D'ORGANISATION.	
		PRÉSIDENTS.	SECRÉTAIRES GÉNÉRAUX.
Congrès international :		MM.	MM.
— de Droit maritime.....	1 ^{re} à 3 octobre....	MARAIS, rue des Arsins, Rouen....	AITAIS, rue de l'Ormeau, 2, Mar- seille.
— de l'Ecole des Expositions.....	.....	BOURGEOIS (Léon), rue Palatine, 5..	CHOURLIER. DELVOLVÉ, rue de la Comète, 6.
— des Ecoles supérieures de commerce (des Associations des anciens élèves).	19 à 21 juillet....	BOY (G.), rue de Tilsitt, 12.....	EISSEN-PIAT, rue Saint-Maur, 85.
— de l'Écriture (des sciences).....	24 à 31 mai.....	GAVARRY (F.), rue Alfred-de-Vigny, 14.	VARINAND, rue Servandoni, 8.
— de l'Éducation physique.....	30 août à 6 sept..	BOURGEOIS (Léon), rue Palatine, 5..	DEMÉY, avenue de Versailles, 95.
— de l'Éducation sociale.....	6 à 9 septembre..	BOURGEOIS (Léon), rue Palatine, 5..	M ^{me} LAMPÉRIÈRE, rue Vancau, 37.
— d'Électricité.....	18 à 25 août.....	MASCART, rue de l'Université, 176..	JANET (P.), rue de Stael, 14. SANTIER, rue Saint-Vincent-de- Paul, 17.
— d'Électrologie et de Radiologie mé- dicales.	17 juillet à 1 ^{er} août.	WEISS (D'), avenue Jules-Jaun, 20.	DOUJER, rue Nicolas-Leblanc, 57, Lille.
— de l'Enseignement agricole.....	14 à 16 juin.....	CASIMIR-PRIEN, rue Nilot, 23.....	LAGORSE (DE), avenue de l'Opéra, 5.
— de l'Enseignement du dessin.....	29 août à 1 ^{er} sept..	COLIN (P.), quai Malaquais, 1.....	M ^{me} CHATROUSSA, boulevard Saint- Germain, 117.
— de l'Enseignement des langues vi- vantes.	24 à 29 juillet....	BOSSERT, rue d'Assas, 51.....	DEVILIER, rue Buffon, 8.
— d'Enseignement populaire (des so- ciétés laïques).	10 à 13 septembre.	MALETRAS, rue Guillaume-Tell, 32..	RORELIN, à Longjumeau (S.-et-O.).
— de l'Enseignement primaire.....	2 à 5 août.....	GRÉARD, à la Sorbonne.....	TRACTNER, rue Étienne-Marcel, 20.
— de l'Enseignement secondaire.....	31 juillet à 6 août.	CROISSET, rue Madame, 54.....	BIRENGER (H.), rue Froidevaux, 8.
— de l'Enseignement des sciences so- ciales.	30 juillet à 3 août.	DELANT (D'), rue des Beaux-Arts, 2.	DICHAUX, rue Victor-Massé, 22.
— de l'Enseignement supérieur.....	30 juillet à 4 août.	BROUARDEL, à l'Ecole de médecine..	LARNACER, à la Sorbonne.
— de l'Enseignement technique, com- mercial et industriel.	6 à 11 août.....	BOUQUET, rue de Bruxelles, 18 bis..	LAGRAT, rue de l'Université, 74.
— de l'Épicerie.....	13 à 15 juin.....	VISAY, rue du Parc, 45, à Ivry (Seine).	LAIGNEAU, rue de Belleville, 150.
— d'Escrime.....	8 à 10 juin.....	H. DE VILLENEUVE, boulevard Hauss- mann, 138.	DE LA FRÉMOIRE, rue Joubert, 81.
— d'Essai des matériaux (des mé- thodes).	9 à 16 juillet....	HATON DE LA GORPILLIÈRE, boulevard Saint-Michel, 60.	DEBRAY, avenue Kleber, 41.
— Ethnographiques (des sciences)...	26 août à 1 ^{er} sept..	BLOCK, rue de l'Assomption, 63...	RAYNAUD (G.), rue Mouffetard, 82.
— des Femmes (de la condition et des droits).	5 à 8 septembre..	M ^{me} PIERON, à Neuilly-la-Vallée (Seine- et-Oise).	M ^{me} DEBAND (M.), rue Saint- Georges, 14.

NOMS DES CONGRÈS.	DATE ET DURÉE.	COMMISSIONS D'ORGANISATION.	
		PRÉSIDENTS.	SECRÉTAIRES GÉNÉRAUX.
Congrès international :		MM.	MM.
— des Fruits de pression pour l'école.	12 et 13 octobre...	HÉNISSEY, à Rennes.....	JOURDAIN, rue Saint-Jacques, 241.
— du Gaz.....	3 à 5 septembre...	VATTIER, rue de Provence, 65.....	DELAHAYE, (Ph.), rue de Provence, 65.
— de Géométrie économique et commerciale.	27 à 31 août.....	LEVASSEUR, rue Monsieur-le-Prince, 46.	FORCET, rue de Tournon, 8.
— Géologique.....	16 à 28 août.....	GARDY, rue des Saints-Pères, 7 bis.	BARRON (Ch.), boul. Saint-Michel, 62.
— des Habitations à bon marché.....	18 à 21 juin.....	SIEGFRIED (Jules), boulevard Saint-Germain, 226.	CHALLAMEL, rue Bongnet-de-Lisle, 7.
— d'Histoire comparée.....	23 à juillet.....	BOISSIER (Gaston), quai Conti, 23..	LE GLAY, avenue Kléber, 29.
— d'Histoire des religions.....	3 à 5 septembre...	MAULOU (Dr), boulevard Raspail, 10.	JOYE-LAURENT, av. des Champs-Élysées.
— d'Homéopathie.....	18 à 21 juillet.....	RÉVILLE (Albert), avenue de La Bourdonnais, 16.	MARILLIER (L.), rue Michélet, 7.
— d'Horticulture.....	15 à 27 mai.....	JOUSSIER (Dr P.), boulevard Haussmann, 97.	RÉVILLE (J.), villa de la Réunion, 5.
— d'Hygiène.....	10 à 17 août.....	JOSSIER (Dr P.), boulevard Haussmann, 97.	SIMON (Dr Léon), place Vendôme, 24.
— de l'Hypnotisme.....	12 à 15 août.....	VIGIER (A.), rue des Saints-Pères, 55.	BRECHMAN, boulevard de l'Ouest, 5.
— de la Marine marchande.....	4 à 12 août.....	BROCARD (Dr), à l'École de médecine.	Le Raincy (Seine).
— des Mathématiciens.....	6 à 11 août.....	MARTIN (Dr A.-J.), rue de l'École-de-Médecine, 21.	MARTIN (Dr A.-J.), rue de l'École-de-Médecine, 21.
— de Mécanique appliquée.....	19 à 25 juillet.....	VOISIN (Dr J.), rue Saint-Lazare, 23.	BÉRILLOS (Dr), rue Tailbout, 14.
— de Médecine.....	2 à 9 août.....	CHARLES-HORT, rue Christophe-Colomb, 9.	DAL PIETZ, rue Auber, 6.
— de Médecine professionnelle et de stomatologie médicale.	23 à 28 juillet.....	GETOU, rue de l'Université, 13.....	LAISANT, avenue Victor-Hugo, 162.
— de Météorologie.....	10 à 16 septembre.	HATON DE LA GORPILLIÈRE, boulevard Saint-Michel, 60.	RICHAUD (G.), rue de Reuilly, 43.
— de la Monnaie.....	9 à 11 août.....	LASSERON (Dr), rue François-I ^{er} , 3.	CHAUFFARD (Dr), rue de l'École-de-Médecine, 21.
— des Mines et de la Métallurgie.....	18 à 22 juin.....	LEFRÈVRE (Dr), rue de Lille, 44..	GLOVER (Dr), rue du Faubourg-Poissonnière, 37.
— de la Musique.....	16 à 18 juil.....	MASCART, rue de l'Université, 176...	ASCOT, avenue de l'Alma, 12.
— de la Médecine.....	7 à 12 juil.....	MORLIX, place du Louvre, 6.....	COHEN, place du Louvre, 6.
— de la Médecine.....	18 à 22 juil.....	HATON DE LA GORPILLIÈRE, boulevard Saint-Michel, 60.	GAUSSIN, rue de l'Écluse, 55.
— de la Médecine.....	16 à 18 juil.....	DECOIN (Théodore), rue du Faubourg-Poissonnière, 15.	BIBOCHET LA LOUVE, rue Goussier, 11.
— de la Médecine.....	7 à 12 juil.....	LOUVE, rue de la Madeleine, 15.	ASSORT, rue Bonaparte, 78.
— de la Médecine.....	18 juillet à 3 août.	ROUX, rue de Milan, 24.....	PARIS, rue du Faubourg-Saint-Hippolyte, 72.
— de la Médecine.....	18 juillet à 3 août.	MARTIN (G.), boulevard Saint-Germain, 100.	

NOMS DES CONGRÈS.	DATE ET DURÉE.	COMMISSIONS D'ORGANISATION.	
		PRÉSIDENTS.	SECRÉTAIRES GÉNÉRAUX.
Congrès international :		MM.	MM.
— du Numérotage des fils des textiles (pour l'unification) . . .	23 à 30 juillet . . .	WIDMER, rue de Saint-Petersbourg, 25.	FLEURY, rue d'Uzès, 9.
— de Numismatique	14 à 16 juin	CASTELLANE (C ^{te} DE), r. de Villersexel, 5.	BLANCHET, boulevard Poireau, 164.
— des Œuvres et institutions féminines . . .	18 à 23 juin	M ^{lle} MONOD (Sarah), rue de Reuilly, 95.	M ^{lle} PIERRE, rue Drouot, 24.
— Ornithologique	26 à 30 juin	OUSTALOT, rue Notre-Dame-des-Champs, 121 bis.	CLAYBROCK (DE), rue de Soulay, 5.
— de la Paix	29 sept. à 6 octobre.	PASSEY (Frédéric), rue Laborière, 8, Neuilly.	MOCU (Gaston), rue Pavari, 6.
— de la Participation aux bénéfices . . .	15 à 18 juillet . . .	DELOUMÉZ (Paul), r. de Monceau, 89.	TROMBET, faubourg Saint-Denis, 182.
— du Patronage des libérés	9 à 12 juillet	ROUSSET (D ^r Th.), rue du Faubourg-Saint-Honoré, 71.	LOTICKE-DESMONTAIN, rue Washington, 31.
— du Patronage de la jeunesse ouvrière . .	11 à 13 juin	MÉZIÈRES, boulevard Saint-Michel, 57.	GRIFFATON, rue Cortolieu, 5.
— de Pharmacie	8 à août	PLANCHON, avenue de l'Observatoire, 4.	CAISSON, rue de Turenne, 15.
— de Philosophie	2 à 7 août	L'ORTOUX, rue Saint-Jacques, 260.	LÉON (Xavier), rue des Mathurins, 39.
— de Photographie	23 à 28 juillet . . .	JANSSEN, Observatoire de Meudon . .	PEYRON, rue Lincoln, 9.
— de Physique	6 à 11 août	CONNE (A.), rue de Grenelle, 9 . . .	POINCARÉ (L.), boul. Raspail, 105 bis. GUILLEUME (Ch.-E.), pavillon de Breteuil, Serres (Seine-et-Oise).
— de Presse (des Associations)	23 à 26 juillet . . .	MÉZIÈRES (A.), b ^d Saint-Michel, 57.	TATRAY (Victor), rue de Sévres, 21.
— de la Presse de l'enseignement	9 à 11 août	BAERDELT, rue de Rome, 62	DEBECOROT, rue de Naples, 26.
— de la Presse médicale	27 à 29 juillet . . .	CURVIL (D ^r), rue Saint-Guillaume, 19.	BLOYDET (D ^r), rue de Castellane, 8.
— de la Propriété bâtie	28 mai à 2 juin . . .	BEAUREGARD (P.), rue de Rennes, 76.	MORCRET, rue Scribe, 7.
— de la Propriété foncière	11 à 13 juin	BOLBENOIT, boul. Saint-Germain, 197.	BESSON, au Ministère des finances.
— de la Propriété industrielle	23 à 28 juillet . . .	PEILLER, rue de l'Université, 10 . . .	THIRIOS (Ch.), b ^d Beaumarchais, 93.
— de la Propriété littéraire et artistique .	16 à 21 juillet . . .	PORTILLAT, rue de l'Université, 10 . .	LARRIVA, b ^d de Port-Royal, 19.
— de la Protection légale des travailleurs .	25 à 29 juillet . . .	FOOREY (René), b ^d Saint-Michel, 22.	STEVET, place d'Iéna, 1.
— de Psychologie	22 à 26 août	OSWALD, avenue de Sceaux, 16, Ver-sailles.	JAT, rond-point de la Porte-Maillot, 16, Neuilly.
— de la Rénée	28 à 30 juin	SELMAN (D ^r), rue des Ecoles, 22	SELMAN (D ^r), rue des Ecoles, 22.
— de la Régénération sexuelle	20 juillet à 2 août .	RIANT, rue des Ecoles, 22	RIANT (D ^r), rue Barle-le-Duc, 21.
		CARRE (Max), rue Cassier, 27.	MARON (P.), rue de la Grande-Grue, 27.
		FLEURY, rue d'Amiens, 22	MARON-ROUSSEAU, rue d'Amiens, 44.
			SCHLOSS, rue de Procy, 59.

394

NOMS DES CONGRÈS.	DATE ET DURÉE.	COMMISSIONS D'ORGANISATION.	
		PRÉSIDENTS.	SECRÉTAIRES GÉNÉRAUX.
Congrès international :		MM.	MM.
— du Repos du dimanche.....	9 à 18 octobre....	BÉNÉSEN, rue Portalis, 11.....	DAYIN, rue du Mont-Thabor, 15.
— de Sapeurs-pompiers (des officiers et sous-officiers).....	12 août.....	CHERRIER, r. de la Rochefoucauld, 58.	GUESSEY, Bourse de Commerce, 215.
— de Sauvetage.....	17 à 23 juillet....	BOUCHER-CADART, rue de Presbourg, 19.	COCHERIS, rue de Savoie, 13.
— des Sociétés coopératives de consommation.....	15 à 17 juillet....	GIDE, chaussée de la Muette, 11....	TUTIN, rue des Cinq-Arches, 5, à Suresnes.
— des Sociétés par actions.....	8 à 18 juin.....	LYON-CAEN, rue Soufflot, 13.....	BOUSSAT (R.), rue Saint-Lazare, 105.
— de Sociologie coloniale.....	6 à 11 août.....	LE MYRE DE VILERS, rue Cambacères, 3.	LESER, boulevard Raspail, 5.
— des Sourds-Muets.....	6 à 8 août.....	LARRIER DE LA CHARRIERE (D'), quai Malaquais, 3.	MARTHA (D'), rue Fortuny, 34.
		DESSEZIE, rue Pascal, 62.....	GAILLARD, rue d'Alesia, 111 ter.
— des Spécialités pharmaceutiques ..	3 et 4 septembre..	FEMOUZE (Victor), rue du Faubourg-Saint-Denis, 78.	LEPRINCE (D'), rue Singer, 24.
— des Stations agronomiques.....	18 à 20 juin.....	CASIMIR-PÉRIER, rue Nitot, 23.....	GRANDEAC, avenue de l'Opéra, 5.
— de Sténographie.....	9 à 15 août.....	GROSSEIN, rue de l'Université, 156.	DEPOIN, boul. Saint-Germain, 150.
— de Sylviculture.....	4 à 7 juin.....	DACARIE, avenue Duquesne, 26....	CHARLEMANNE, rue Faraday, 15.
— des Syndicats agricoles.....	8 à juillet.....	VOUÉ (Marquis de), rue Fabert, 2.	MILREY, rue d'Athènes, 8.
— du Tabac (contre l'abus).....	20 à 25 août.....	DECHOUX, rue Bonaparte, 52.....	PETIT (D' G.), rue du Rocher, 51.
— des Traditions populaires.....	10 à 12 septembre.	BEAUQUIEN, rue de Grenelle, 166. ..	SÉRILOT, boulevard Saint-Marcel, 80.
— des Tramways.....	10 à 13 septembre.	JANSSEN, imp. du Parc, 6, Bruxelles.	NORRENBURG, rue Potagère, 55, Bruxelles.
— des Titres des matières d'or et d'argent (de l'unification).....	11 à 13 juin.....	AUCOC (Louis), rue du Quatre-Septembre, 10.	DERAIN, rue du Temple, 79.
— des Véhicules mobilières.....	6 à 7 juin.....	COCHEMY (Georges), aven. d'Iéna, 38.	SALEPRINQUE, place Malesherbes, 24.
— Végétarien.....	21 à 23 juin.....	GRAND (D' J.), rue de Saint-Pétersbourg, 8.	JOBIT, rue de Miramont, 106.
— des Vins, Spiritueux et Liqueurs (du commerce).....	16 à 21 juillet....	HINEMAN, boulevard Morland, 21...	FORTINAY (G. de), rue Clément-Marrot, 10.
— de Viticulture.....	20 à 23 juin.....	TISSERAND, rue du Cirque, 17.....	DUBOSC, rue Saint-Martin, 9.
— des Voyageurs et représentants du commerce.....	8 à 11 juillet.....	VANDERLIND, rue Chouanasse, 24....	GENVAIR, rue de Rivoli, 252.
			JAWET, rue du Lunain, 1.

Le Délégué principal pour les Congrès de l'Exposition de 1900,
C.-M. GABRIEL.

NAKLADATELSTVÍ J. OTTO

STANICE TELEFONU
Č. 3731

V PRAZE

KARLOVO NÁMĚSTÍ ČÍS. 91

VOJENSKÝ C. K. POŠT. SPOL.
Č. 412 356

Z knih skvostně vázaných, jež byly propůjčeny pro interior Obchodní a živnostenské komory pražské na výstavě pařížské byly nám vráceny poškozené následující:

Kalendář Zlaté Prahy 1894.-desky poškozeny-.....K	5.-
Kalendář Zlaté Prahy 1895.-zadní deska poškozena-....."	5.-
Legenda o sv.Prokopu-rohy odřeny a poškozeny-....."	14.-
Doré,Písmo sv.,2 díly -rohy poškozeny-....."	139.20
Výstava národopisná-rohy poškozeny-....."	47.-
Besedy lidu 1897.-deska a hrany poškozeny-....."	6.-
Hudební salon Zlaté Prahy roč. III.,přední deska rozedrána	12.-
Zlatá Praha 1884.,přední deska poškozena-....."	22.60
Čechy,díl I. / 32 K./ X. /40.40/,přední desky poškozeny"	72.40
Brehm Život zvířat,Ptáci II.,hrany odřeny-....."	19.-
Ottův Slovník Naučnýdíl III./ 17K / IV. /18K.44h/ hrany a rohy odřeny-....."	35.44
Hugo Bídníci díl V.,hřbet protlučen-....."	5.-
Hugo Bídníci díl VI.,zadní deska poškozena-....."	4.80
Ruská knihovna,velín. vyd.,sv.II./K 5.-/,X. / K 5.-/, XII./K 5.-/,XX./4.40/,XXV. /5.20/,XXVI./4.60/, XXVII. /4.40/,vesměs vlhkem poškozeny-....."	33.60
Salonní bibliotheka sv. 7. 10. 14. 19. 21. 28. 29.33. 39. 46. 55. 59. 61. 62. 66. 69. 77. 81. 88. 89. 91. 94. 98. 100., vesměs vlhkem poškozeny-....."	105.60

Seznam poškozených knih, které Ottovo nakladatelství zapůjčilo na pařížskou světovou výstavu